

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet

Josip Perković
Arealna tipologija istočnih papuanskih jezika

Zagreb, 2021.

Ovaj rad izrađen je na Odsjeku za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod vodstvom prof. dr. sc. Ranka Matasovića i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2020./2021.

Kratice i glose

A	subjekt prijelaznog glagola	NP	imenska skupina
A	lice subjekta	NPRS	ne-prezent
ABS	apsolutiv	NPST	ne-prošlo vrijeme
AK	akuzativ	O	objekt (samo u glosama)
AL	otuđiva posvojnost	OPĆA	klasifikator za opću posvojnost
ART	član	P	izravni objekt
ATT	atributivni pokazatelj	P	lice objekta
CAUS	kauzativni pokazatelj	PAT	padež trpitelja
CLF	imenski razred (rod)/klasifikator	PERF	perfekt
D	definitivna situacija	PF	polifokalni subjekt
DEF	određenost	PFV	perfektivnost
DET	determinator	PI	trenutačni indikativ
DEM	demonstrativ	PL	množina
DIM	deminutivni rod	PO	poslijelozi
DM	obilježavanje zavisnika	POSS	posvojnost
EMPH	emfaza	PP	prijedlozi
ERG	ergativ	PP1	posvojni prefiks za ne-rodbinske termine
EXCL	eksluzivna zamjenica	PP2	posvojni prefiks za rodbinske termine
F	ženski rod	PREP	prijedlog (u glosama)
FLAT	plosnati razred	PROXS	pokazna zamjenica iz perspektive govornika
FOC	pokazatelj za fokus	PRS	prezent
FPN	slobodna zamjenica	PRX	proksimal
FUT	futur	PSSM	posjedovano
GEN	genitivni pokazatelj	PSSR	posjedovatelj
H	ljudski	PST	prošlo vrijeme
HIST	historički pokazatelj glagolskog vremena	R.I	opći rod 1
HM	obilježavanje glave	RCP	nedavno prošlo vrijeme
HRN	klasifikator za hranu	REDUP	reduplikacija
IM	neposredan	REL	pokazatelj odnosne rečenice
INAL	neotuđiva posvojnost	RMPAST	udaljeno prošlo vrijeme
IPJ	istočni papuanski jezici	R.P	osobni rod
IRR	irealis glag. način	S	subjekt neprelaznog glagola
JB	Južni Bougainville (porodica)	SB	Sjeverni Bougainville (porodica)
L	lokativ (padež/uloga/rod)	SB	subjekt (samo u glosama)
LIG	vezni morf	SG	jednina
M	muški rod	SIT	pokazatelj promjene situacije
MW	modifikatorna riječ	SPEC	specifikatorski član
N	srednji rod	T	topikalizirani argument
NNI	indikator broja imenice	T	prijelaznost (u glosama)
NOM	nominativ		
NONF	ne-ženski rod		

TOP	topic pokazatelj
TRVZ	pokazatelj prijelaznosti
V	glagol
v	glagolski korijen
X	netopikalizirani argument
0-M	bez obilježavanja
1, 2, 3	1., 2., i 3. lice
2-M	dvostruko obilježavanje
I, II, III	1., 2. i 3. razred sročnih zamjenica

Sadržaj

Kratice i glose.....	iii
Sadržaj	v
1. Uvod.....	1
2. Opće napomene.....	4
3. Temeljne postavke.....	5
3.1 Jezična porodica i termin 'papuanski'.....	6
3.2 Raznolikost.....	7
3.3 Istočni papuanski jezici.....	10
3.4 Sociolingvistički podatci o istočnim papuanskim jezicima.....	11
3.5 Klasifikacija.....	16
3.6 Austronezijski i oceanijski jezici.....	16
4. Ciljevi rada i metodologija.....	18
5. Analiza.....	23
5.1 Poredak osnovnih sintaktičkih sastavnica.....	23
5.1.1 Uvodne napomene.....	23
5.1.2 Analiza jezika.....	24
5.1.3 Rasprava.....	30
5.2 Mjesto obilježavanja u surečenici.....	31
5.2.1 Definiranje tipova.....	31
5.2.2 Kriteriji svrstavanja u tipove.....	34
5.2.3 Zamjenička sročnost.....	37
5.2.4 Analiza ostalih jezika.....	39
5.2.5 Rasprava.....	44
5.3 Adnominalna posvojnost.....	47
5.3.1 Uvod.....	47
5.3.2 Definiranje tipova.....	49
5.3.3 Kriteriji svrstavanja u tipove.....	51
5.3.4 Analiza jezika.....	55
5.3.5 Posvojnost u oceanijskim jezicima zapadne Melanezije.....	63
5.3.6 Rasprava.....	66
5.4 Rod.....	71
5.4.1 Uvod.....	71
5.4.2 Oceanijski posvojni klasifikatori – rod ili ne?.....	71

5.4.3 Analiza jezika	74
5.4.4 Rasprava	79
6. Zaključak	82
Dodatak	90
Literatura	93
Sažetak	102
Abstract	103

1. Uvod

Kada bi postojala ljestvica najvažnijih lingvističkih disciplina, terenska lingvistika i lingvistička tipologija prema našem bi se mišljenju zasigurno nalazile na njezinom vrhu. Razlog tomu je što određen broj drugih lingvističkih disciplina poput kognitive lingvistike, psiholingvistike itd. u velikoj mjeri crpe podatke iz rezultata gore navedenih disciplina. Terenska lingvistika opisom slabo poznatih jezika iz najudaljenijih kutaka svijeta omogućava da dobijemo uvid u njihovu strukturu i način njihova funkcioniranja, a oni se vrlo često u velikoj mjeri razlikuju od tipičnih jezika kakve obično percipiramo iz naše eurocentrične perspektive. Mnogo toga što je nama iz perspektive govornikâ hrvatskog 'normalno', na globalnoj razini ne mora biti uobičajeno i frekventno, a jezici koji često nemaju više od nekoliko stotina govornika, mogu posjedovati strukturalna obilježja prisutna u samo nekolicini svjetskih jezika¹. Na tipologiji je onda da analizom reprezentativnog uzorka svjetskih jezika iz različitih jezičnih porodica odredi što je na globalnoj razini tipološki uobičajeno, što je očekivano, a što je rijetko i atipično. Takav uvid omogućava ostalim disciplinama da vlastitim metodološkim aparatom i pomnijom analizom tih tipološki 'posebnih' konstrukcija i neuobičajenih jezičnih tipova pronađu odgovore na pitanja zašto je to u tim jezicima tako kako je i zašto se oni u načelu toliko međusobno razlikuju. Primjera radi, jezik jele, jedan od onih koji će se analizirati u ovom radu, od povećeg je interesa za kognitivne lingviste jer ima vrlo zanimljiv način strukturiranja vremena i prostora. U jeziku postoji čak 10 poslijeloga u značenju 'na' ovisno o tome je li predmet prikvačen na što ili je probijen, odnosno nalazi li se predmet na horizontalnoj ili vertikalnoj površini, na vrhu, na sredini, prekriva li površinu itd. Također postoji i složen sustav deiksâ koje se inkorporiraju u glagolske pokazatelje koji indeksiraju vrijeme, vid, način i glagolska lica.²

Zajedničkim se naporom svih tih lingvističkih disciplina dolazi korak bliže odgovoru na jedno od temeljnih pitanja u lingvistici, a to je kako jezik uopće funkcionira? Naravno, metodologija terenskih i tipoloških istraživanja je za potrebe ovog uvoda poprilično pojednostavljena, no smatramo da dobro ilustrira na koji način su razne lingvističke discipline povezane i zašto su između ostaloga i terenska lingvistika i tipologija važne premda to ne mora isprva biti toliko očito.

Zašto je sve to zapravo bitno? Odgovor na ovo pitanje djelomično je i dio ovoga rada. Jezici koje ćemo mi proučavati i prikazati većinom su ugroženi. Naime, radi se o 14 jezika koji

¹ Tomu će biti slučaj i u nekim jezicima koje ćemo mi obrađivati. V. poglavlje 5.3 *Adnominalna posvojnost*.

² V. (Levinson 2006a: 168, 205).

zajedno imaju tek nešto više od 60 000³ govornika, a više od polovice tih jezika je pred izumiranjem. Gubljenjem samo jednog od njih, zauvijek ostajemo bez uvida u svijet njegovih govornika, njihovu kulturu i svaku posebnost koju on sadrži, a samim time je i teže doći do važnih odgovora na neka općelingvistička pitanja⁴. Primjerice, besmisleno je raditi analize indoeuropskih jezika, bilo psiholingvističke, kognitivne ili kakve treće, te na temelju njih donositi općenite zaključke o jezičnom ustrojstvu i funkcioniranju. Jezici koji su uže srodni uglavnom pokazuju iste ili slične jezične značajke. Baš je zato bitno da se proučavaju i opisuju manji i manje poznati jezici. Ovi pak jezici koje ćemo mi analizirati međusobno su vrlo različiti premda se tisućama godina govore jedni do drugih. Područje je Nove Gvineje i njezine okolice općenito jezično najraznovrsnije na svijetu s velikim brojem jezika na razmjerno maloj geografskoj površini, a to je, kako Matasović izvrsno kaže, „najbliži ekvivalent raj za lingviste“ (Matasović 2001: 185).

Sâm naslov rada govori nam što i koji jezici će biti u fokusu. Arealna tipologija uključuje elemente lingvističke tipologije i arealne lingvistike. U kontekstu tipologije promatraju se obilježja u odnosu na njihovu globalnu rasprostranjenost i učestalost, a arealnoj lingvistici pripadaju obilježja nastala jezičnim kontaktom. To znači da će se u ovom radu predstaviti oni parametri koji su važni na globalnoj razini (red riječi, tipologija mjesta obilježavanja i rod) na primjeru mikroregije zapadne otočne Melanezije. Na taj način možemo ugrubo procijeniti koje bi kategorije upućivale na to da su jezici međusobno genetski srodni, a s druge strane koji su elementi proučavanih parametara rezultat jezičnog kontakta. Npr. gramatički rod i padeži su obilježja koja je hrvatski naslijedio iz praslavenskog i na koncu indoeuropskog prajezika. To možemo dokazati usporedbom s drugim indoeuropskim jezicima koji također imaju padeže i rod. S druge strane, jezični je kontakt najčešće vidljiv u vokabularu jer se on najlakše posuđuje. No, posuđivati se može na svim lingvističkim razinama, a ne samo na leksičkoj razini. Primjerice, u hrvatskom jeziku često možemo naići na prijedložnu konstrukciju *bez da* koja uvodi zavisnu surečenicu, npr. *Otišao sam u trgovinu bez da sam štogod kupio*. To je rezultat njemačkog jezičnog utjecaja i doslovan je prijevod uobičajene njemačke konstrukcije *s ohne*

³ Pri čemu najmanji jezik ima 843 govornika, a najveći 16 000. Također treba uzeti u obzir da su ove brojke temeljene na nekim starijim podacima (v. 3.4) pa je sasvim moguće da je ta brojka danas mnogo manja.

⁴ „Lingvistima bi, međutim, trebalo biti osobito stalo da upozore kulturnu javnost da neće samo oni biti na gubitku. Jezična je raznolikost svijeta bitan činilac ukupne etnološke i kulturne raznolikosti ljudskih zajednica, a mnogim malim kulturnim i etničkim skupinama, kojima prijete asimilacija ili nestajanje, jezik predstavlja ključan oslonac vlastitoga identiteta. Teško je zastupati tezu da su kulturni i etnički pluralizam nešto po sebi vrijedno, dok je pluralizam jezika samo smetnja komunikacijskim potrebama globalnoga društva. Još je manje prihvatljiva u osnovi rasistička teza da samo »veliki«, »kulturni«, ili »povijesni« jezici imaju pravo na opstanak, dok su »mali« ili »primitivni« jezici s pravom osuđeni na nestanak, za razliku od »egzotičnih kultura« koje se mogu tolerirati kao neobavezna razbibriga“ (Matasović 2001: 9).

dass. Takve pojave, gdje gramatičke strukture jednog jezika utječu na strukture drugog jezika, prisutne su i među jezicima zapadne otočne Melanezije koje ćemo u ovom radu istraživati. Govornici jezika tog područja pretežno su višejezični i u takvim je slučajevima interferencija među sustavima još izraženija.

Detaljniju razradu odabira parametara i konkretniji prikaz ciljeva rada donosimo u poglavlju 4, *Ciljevi rada i metodologija*.

U sljedećem poglavlju ukratko objašnjavamo na koji način smo pisali imena jezika i kako smo preuzimali jezične primjere i potom ih glosirali. Na početku je potrebno iznijeti neke temeljne postavke o našem uzorku i tome što je jezična porodica, što su papuanski jezici, gdje se govore i kakva je ukratko povijest njihove klasifikacije. Potom ćemo objasniti metodologiju i ciljeve rada. Glavni dio zauzima analiza odabranih parametara i kategorija, a zatim se donosi zaključak na temelju svega navedenog. Naposljetku je u *Dodatku* priložena tablica u kojoj su sažeti rezultati ovog arealno-tipološkog istraživanja.

2. Opće napomene

Imena većine jezika zadržana su onako kako su navedena u engleskoj literaturi zbog činjenice da su oni na području Hrvatske uglavnom nepoznati pa nedostaje prilagođenog nazivlja. Iznimka su jezici čija imena završavaju na konsonant te smo njima dodali sufiks *-ski*⁵, dakle, kolski (eng. kol), kuotski (eng. kuot) i taulilski (eng. taulil). Ostale nazive jezika dekliniramo kao imenice muškog roda. Imena jezika koja bi deklinacijom izgledala nepregledno i nečitljivo preuzimamo izravno iz engleskog i u kosim padežima ih navodimo pojedinačno kao npr. *jezik ata*, *jezik bilua*, *jezik touo* itd. Jele navodimo prema Matasoviću (2001: 187).

U analizi se pojavljuje 83 jezična primjera koje smo preuzimali izravno iz originala i najčešće ih nismo mijenjali. Katkada smo ih ipak morali mijenjati zajedno s *glosama* zbog jednostavnosti i lakšeg prenošenja željenog sadržaja. Glose su objašnjenja u primjerima ispod rečenice, sintagme ili riječi izvornog jezika koja nam daju podatke o tome koje funkcije i značenje nose koji morfemi/riječi izvornog primjera. Zbog toga što su radovi iz kojih smo crpili podatke pisani u različitim vremenima i zbog toga što lingvisti katkada imaju različit način pisanja glosa, ujednačili smo ih u svim primjerima, a značenje svih glosa može se pronaći gore u odjeljku *Kratice i glose*.

⁵ Jezici rotokas i sudest su iznimke i navodimo ih prema eng. literaturi.

3. Temeljne postavke

U radu se vrši analiza 14 papuanskih jezika koji se govore na melanezijskim otocima istočno od Nove Gvineje. Uzorak smo odabrali ponajviše na temelju njihove klasifikacije tako da će prvenstveno biti analizirani oni jezici koji se vode kao genetski izolirani ili kojima genetski status nije potpuno jasan. To su anemski, ata, kolski, kuotski, sulka, jele, bilua, touo, lavukaleve i savosavo. U slučajevima u kojima postoji jezična porodica, u uzorak se uzima onaj jezik koji je najbolje opisan. Nije potrebno analizirati svaki jezik iz neke porodice jer se pretpostavlja da ti jezici zbog svoje srodnosti dijele veći broj gramatičkih obilježja. Katkada će se ipak navoditi podatci iz drugih, njima srodnih jezika ukoliko se radi o nekom podatku koji se ne uklapa u cjelokupnu sliku ili za koji nismo potpuno sigurni da je prisutan u čitavoj porodici. Sukladno tome iz porodice baining u uzorak ulazi jezik mali, a od jezika taulil-butam analizirat će se taulilski. Kao predstavnik jezika Sjevernog Bougainvillea⁶ poslužit će rotokas, a od jezika Južnog Bougainvillea⁷ u uzorak ulazi motuna.

Tablica 1 Uzorak

Jezici	ISO-kôd	Porodica	Lokacija
anemski	anz	izoliran	Nova Britanija
ata	ata	izoliran	Nova Britanija
bilua	blb	izoliran	Vella Lavella
jele (eng. Yelî Dnye)	yle	izoliran	Rossel
kolski	kol	izoliran	Nova Britanija
kuotski	kto	izoliran	Nova Irska
lavukaleve	lvk	izoliran	Otočje Russell
mali	gcc	baining	Nova Britanija
motuna (siwai)	siw	J. Bougainville	Bougainville
rotokas	roo	S. Bougainville	Bougainville
savosavo	svs	izoliran	Savo
sulka	sua	izoliran	Nova Britanija
tauilski	tuh	tauil-butam	Nova Britanija
touo	tqu	izoliran	Rendova

Prije analize ovih jezika i postavljanja ciljeva rada, potrebno je razjasniti neprecizan termin 'papuanski' i dati uvid o papuanskoj jezičnoj raznolikosti. Osim toga ćemo u ovom poglavlju dati i osnovne sociolingvističke i geografske podatke o jezicima uzorka. Potom slijedi kratko

⁶ Od sada SB.

⁷ Od sada JB.

predstavljanje povijesti klasifikacije i trenutni *opinio communis* o toj još vrlo nejasnoj skupini jezika. Također ćemo na kraju poglavlja morati reći nešto osnovno i o austronezijskim, odnosno oceanijskim jezicima.

3.1 Jezična porodica i termin 'papuanski'

Jezična je porodica lingvistički termin koji označava određenu skupinu jezika koji su genetski srodni. Dva ili više jezika su genetski srodni ako možemo dokazati da potječu iz jednog zajedničkog jezika pretka. Pojam jezične porodice najlakše se može objasniti usporedimo li hrvatski jezik sa primjerice slovenskim, poljskim i ruskim. Njihovom temeljitom usporedbom možemo relativno lako dokazati da su ti jezici međusobno srodni, a i sami govornici mogu primijetiti da su primjerice hrvatski i slovački mnogo sličniji nego hrvatski i njemački. Slavenski jezici pokazuju velikim dijelom očite sustavne glasovne i morfološke podudarnosti na temelju kojih se komparativnom metodom može rekonstruirati praslavenski jezik koji bi svim slavenskim jezicima bio jezik predak. Dakle, slavenski su jezici međusobno genetski srodni zato što se svi mogu izvesti iz jednog zajedničkog prajezika koji se govorio prije otprilike 1500 godina. Nadalje se komparativnom metodom može dokazati i postojanje baltoslavenske jezične grane koju čine slavenski jezici zajedno s istočnim baltijskim jezicima litavskim i latvijskim. Baltoslavenski se jezici pak na još dubljoj razini mogu povezati i s germanskim jezicima (npr. engleski, islandski), romanskim jezicima (npr. rumunjski, francuski), iranskim jezicima (npr. pašto, farsi), indoarijskim jezicima (npr. hindski, nepalski), keltskim jezicima (npr. irski, velški) izumrlim anatolijskim jezicima (npr. hetitski, luvijski), izumrlim toharskim jezicima (toharski A i B), s armenskim, albanskim, grčkim i nizom drugih izumrlih i slabo posvjedočenih jezika u jednu jezičnu porodicu koju nazivamo indoeuropskom. Dakle, svi se nabrojani jezici, odnosno jezične grane mogu izvesti iz jednog indoeuropskog prajezika koji se govorio prije otprilike 6000 godina. Termin 'papuanski jezici' nije dovoljno precizan jer bi se na isti način moglo zaključiti da se govori o jednoj zajedničkoj papuanskoj jezičnoj porodici. Međutim, takva jezična klasifikacija za papuanske jezike kakvu smo prikazali za indoeuropske jezike trenutno još uvijek nije moguća, što znači da nisu svi papuanski jezici međusobno genetski srodni i ne mogu se svi izvesti iz jednog zajedničkog papuanskog prajezika. Termin se 'papuanski' stoga odnosi na one jezike koji se govore na Pacifiku⁸, isključujući Australiju i Novi Zeland, a ne pripadaju austronezijskoj jezičnoj porodici (Lynch 1998: 61). Drugim riječima, to su neaustralski i neaustronezijski jezici Pacifika.

⁸ Termine 'Pacifik' i sukladno tome 'pacifički jezici' preuzimamo od Lyncha (1998: 23-4) i odnosi se na područje i jezike Australije i Novog Zelanda te Melanezije, Polinezije i Mikronezije.

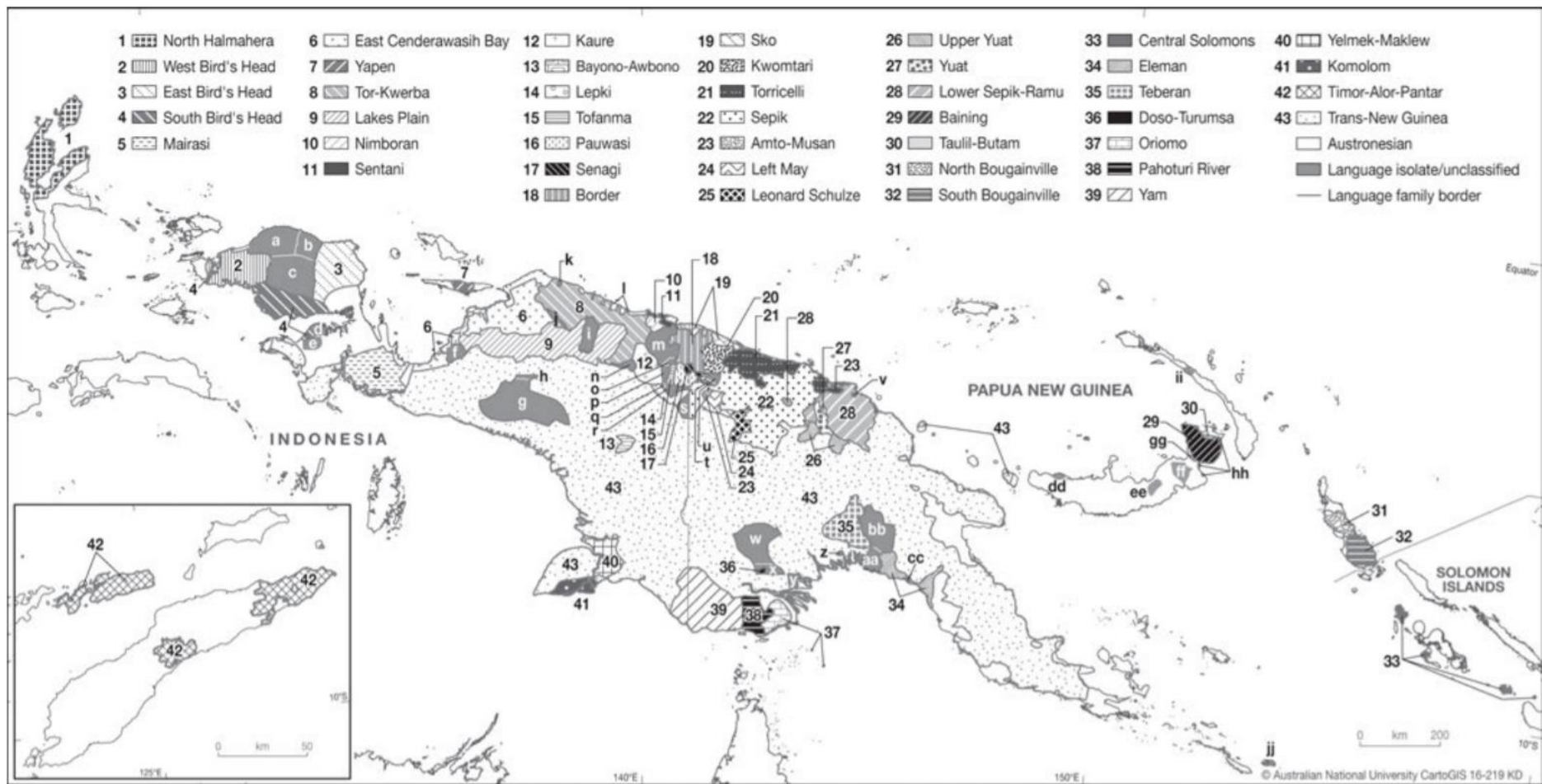
3.2 Raznolikost

Nova Gvineja i njezina okolica lingvistički je najraznovrsnije područje na svijetu. Na površini od otprilike 900 000 km² govori se oko 1000 jezika, što čini jedan jezik na 900 km² (Foley 1986: 8). Usporedbe radi, kada bi takva raznolikost bila prisutna na području Hrvatske, u Hrvatskoj bi se govorilo otprilike 63 različita jezika. Noviji priručnici (Palmer 2018: 1) navode da se ondje govori i više od 1300 jezika što čini gotovo petinu jezika svijeta. Papuanski se jezici govore pretežito na Novoj Gvineji. Na zapadu se protežu do otoka Halmahera, Timora te otokâ Alor i Pantar, a na istoku do Solomonskih i Bismarckovih otoka. Prema novijim podatcima broj papuanskih jezika doseže brojku od 862 jezika grupiranih u 43 jezične porodice uključujući i 37 izoliranih jezika koji nemaju poznatih srodnika (v. dolje slika 1). Ostali jezici koji se govore na području Nove Gvineje su austronezijski jezici, no više ćemo o njima reći u 3.6 (v.dolje). Najbrojnija je od papuanskih porodica kontroverzna transnovogvinejska porodica s 431 jezikom i 35 različitih potporodica. Ostale porodice imaju znatno manji broj jezika kao npr. jezici Torricelli (50), jezici sepik (45), jezici timor-alor-pantar (26), jezici lakes plain (20) itd. (Palmer 2018: 6, 8-9). Svakako treba napomenuti da postojanje ovolikog broja različitih porodica djelomično proizlazi iz toga što je mnogo papuanskih jezika još uvijek nedovoljno dobro opisano. Veći interes za papuanske jezike i njihovo dokumentiranje započeli su u drugoj polovici 20. stoljeća, a u zadnjih tridesetak godina objavljen je veći broj gramatika. Sasvim je moguće da bi se dodatnim opisima, daljnim dokumentiranjem i detaljnijim komparativnim proučavanjem mnogo tih jezika moglo svrstati u veće jezične porodice kao što se i slavenski, keltski i armenski grupiraju u indoeuropsku jezičnu porodicu.

Postoji još nekoliko razloga kojima se može objasniti takva jezična raznolikost. Kao prvo, područje Nove Gvineje naseljeno je već 40 000 godina, a jezici se i u mnogo manjem vremenskom razdoblju mogu promijeniti do neprepoznatljivosti. Komparativnom metodom jednostavno nije moguće dosegnuti tako duboku jezičnu razinu. Uzevši to u obzir zajedno s činjenicom da su papuanski jezici posvjedočeni tek koncem 19. stoljeća, mnogo je teže na njih primijeniti spomenutu komparativnu metodu u odnosu na indoeuropske jezike za koje postoji puno veći korpus starijih izvora⁹. Osim toga, velikoj raznolikosti papuanskih jezika doprinijela je i rascjepkanost i nestabilnost domorodačkih zajednica kao i uvelike nepristupačan teren na Novoj Gvineji koji je služio kao velika barijera ljudskom kontaktu i komunikaciji (Foley 1986: 9, 206 ; Matasović 2001: 187). Te su zajednice veoma male, ali ekonomski vrlo produktivne.

⁹ Najstariji hetitski, a ujedno i indoeuropski tekst je natpis kralja Anitte iz 17. stoljeća pr. Kr. Uzmemo li u obzir da se indoeuropski prajezik govorio oko 3500-4000. godina pr. Kr., jasno je da je taj izvor bliži prajeziku nego sadašnjosti.

U većem se dijelu Nove Gvineje zbog toplih i vlažnih klimatskih uvjeta hrana proizvodi tijekom cijele godine, čime su domorodačke zajednice samodostatne i nemaju potrebe za komunikacijom s ostalim zajednicama. Takva je npr. mala zajednica Maring koja broji samo 200 članova, no nemaju potrebu uvoziti hranu jer 99% svoje ishrane proizvode hortikulturom (Nettle & Romaine 2000: 84).

Slika 1 Rasprostranjenost papuanskih jezika i porodice (Palmer 2018: 10)

3.3 Istočni papuanski jezici

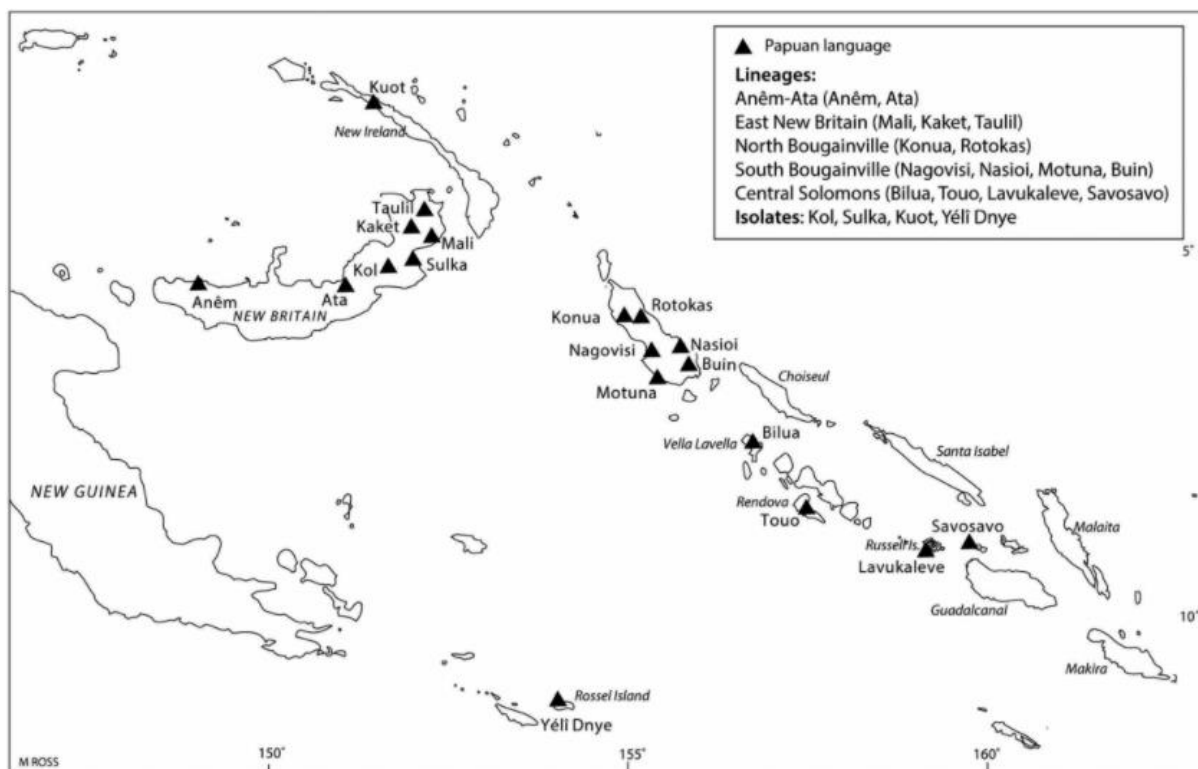
Termin 'istočni papuanski jezici' (od sada IPJ) koristimo onako kako ga koriste primjerice Lynch (1998: 66-7) i Dunn et. al. (2002) s odmacima u klasifikaciji (v. 3.4) i odnosi se na neaustronezijske jezike koji se govore na melanezijskim otocima istočno od Nove Gvineje. Područje rasprostiranja IPJ-a može se podijeliti na četiri geografske cjeline (Stebbins et. al. 2018: 775-6):

1. Bismarckovi otoci (eng. *Bismarck archipelago*), odnosno otoci Nova Irska i Nova Britanija, na čijem se zapadu govori anemski, a u središtu i na istoku se govore ata, kolski, sulka, taulilski te skupina jezika baining: mali, kaketski, ura, simbali i kairakski. Jedini papuanski jezik na Novoj Irskoj je kuotski.
2. Otok Bougainville na kojemu se nalaze dvije jezične porodice (v. dolje): jezici SB koju čine konua, keriaka, eivo i rotokas te jezici JB koju čine motuna, buinski, nasioi i nagovisi.
3. Solomonski Otoci na kojima se govore četiri papuanska jezika. Lavukaleve se govori na Russellovom otočju sjeverozapadno od otoka Guadalcanal, a nedaleko mu je jezik savosavo koji se govori na malom vulkanskom otoku Savo sjeverno od Guadalcanala. Ostala dva jezika su bilua koji se govori na otoku Vella Lavella i touo na otoku Rendova.
4. Otok Rossel kao dio otočja Louisiade jugoistočno od Nove Gvineje na kojemu se govori jezik jele.

Bismarckovi otoci i otok Rossel administrativno su dio Papue Nove Gvineje, a otok Bougainville premda administrativno također pripada Papui Novoj Gvineji, geografski je dio Solomonskih otoka¹⁰. Ostali jezici koji se govore na tom području su austronezijski jezici oceanijske potporodice i većina je IPJ-a njima potpuno okružena. Primjerice, samo se na Solomonskim Otocima govori 56 oceanijskih jezika spram 4¹¹ papuanska (Lynch 1998: 53). Takav su stoljetni međusobni jezični kontakt kao i višejezičnost tih govornih zajednica ostavili trag na strukturama IPJ-a i oceanijskih jezika o čemu će više biti rečeno u analizi.

¹⁰ Razlika između Solomonskih Otoka i Solomonskih otoka leži u tome što se prvi termin odnosi na državu Solomonskih Otoka u kojoj se govori četiri papuanska jezika, a drugi termin se odnosi na geografsko područje koje uključuje i niz drugih otoka (među kojima je i otok Bougainville) koji administrativno nisu dio države Solomonskih Otoka, već Papue Nove Gvineje.

¹¹ Lynch zapravo navodi 7 papuanskih jezika, no taj je podatak netočan i zastario (v. 3.5).

Slika 2 Istočni papuanski jezici prema Rossovoj klasifikaciji (Ross 2017: 767)

3.4 Sociolingvistički podatci o istočnim papuanskim jezicima

U ovom ćemo poglavlju u kratkim crtama dati sociolingvističke podatke o jezicima koji pripadaju našem uzorku za analizu. Za ostale IPJ koje ćemo u radu katkada morati opisivati navedeni su tek osnovni podatci u sklopu njima srodnog jezika koji ulazi u uzorak.

1) anemski

Govori se u provinciji West New Britain (WNB) Papue Nove Gvineje, na krajnjem zapadu otoka Nove Britanije i ima otprilike 843 govornika (Campbell et. al. 2017), a ime jezika ujedno je i endonim. Govori se u šest sela. Nekoć je područje gdje se govorio anemski bilo mnogo gušće naseljeno, no do drastičnog smanjenja broja govornika došlo je utjecajem raznih čimbenika, između ostaloga zbog suše, požara, gladi, kanibalizma, bolesti i naposljetku velikog plimnog vala (Thurston 1982: 7). Jezik su ugrožavali i utjecaji drugih jezičnih zajednica, ponajprije velike jezične zajednice kreolskog jezika tok pisina i oceanijskih jezika na tom području. Međutim, sedamdesetih i osamdesetih godina došlo je do snažnog zaokreta među Anemcima koji su započeli s revitalizacijom vlastitog jezika i identiteta. Jedan od brojnih primjera je to što su od 1975. godine Anemci odlučili povući svu djecu iz škola u kojima su njihova djeca bila brojčano nadmašena djecom govornika jezika kove i lusi te su podigli školu na obali u selu Pureiling gdje su koncentrirana većinom djeca Anemaca, a govornici lusija su manjina (MacKenzie et. al. 2014: 8). Premda je među populacijom raširena višejezičnost,

Anemci imaju izražen osjećaj vlastitog identiteta zbog čega je i njihov jezik u funkcionalnoj uporabi među svim generacijama te zbog toga trenutno nije ugrožen (ibid.: 32).

2) ata

Ovaj se jezik govori na granici provincijâ WNB i ENB¹² na Novoj Britaniji. Postoje četiri naziva za jezik ovisno o tome tko ga naziva: ata, peleata/pele-ata, wasi/uasi/wase/uase i mimeri/meimeri, a ata je među njima najrašireniji. *Wasi* je riječ iz jezika ata kojom austronezijski narodi nazivaju narod Ata i znači 'ne', a *pele-ata* znači 'govor Ata (naroda)'. Jezik se govori na 15-ak lokacija i ima dva dijalekta. Točan broj govornikâ se ne zna, ali se brojka procjenjuje na otprilike 2000 (Campbell, et. al. 2017). Geografski je okružen s tri austronezijska jezika, auka (dijalekt jezika nakanai), mamusi i mengen. Od papuanskih jezika geografski su mu najbliži jezici anemski na zapadu i kolski na istoku. Jezik je pod stalnim utjecajem oceanijskih jezika, tok pisina i engleskog te je zbog toga ugrožen. Među mlađom generacijom jezik je mnogo slabije raširen i morfologija mu je uvelike pojednostavljena. Budućnost mu je neizvjesna, no postoji mogućnost da će ovaj jezik u skorijoj budućnosti izumrijeti (Yanagida 2004: 61, 63, 71–2, 87–8).

3) bilua

Bilua je jedan od 4 papuanska jezika Solomonskih Otoka i govori se u administrativnoj jedinici Western Province na otoku Vella Lavella. Postoji pet dijalekata prema područjima rasprostriranja: bilua, kurikuri, java, dovere, joria. Svi govornici dijalekt bilua smatraju standardnim pa se i cijeli jezik tako naziva. Sveukupno postoji između osam i devet tisuća govornika. S obzirom na to da se radi o egzogamnom društvu i što je bilua potpuno okružen oceanijskim jezicima, govornici su dvojezični te često istovremeno koriste i solomonski pidžin koji služi kao *lingua franca* ovoga područja zbog čega je bilua ne samo pod stalnim jezičnim utjecajem, već je i ugrožen (Obata 2003: 1–2).

4) jele (eng. *Yéli Dnye*)

Jele se govori na otoku Rossel koji je dio otočja Louisiade jugoistočno od Nove Gvineje i broji oko 4000 govornika¹³. U engleskoj se literaturi jezik još naziva i yeles, yela, yeletnye ili rossel. Geografska izoliranost i teška pristupačnost rezultirali su s nešto manjim vanjskim jezičnim utjecajem. Postoje dva dijalekta, zapadni i istočni. Velik broj Rossel otočana govori i dvama najbližim oceanijskim jezicima, misimom i sudestom. Tok pisin nije u uporabi, a najvažniji drugi jezik je engleski koji služi kao *lingua franca* (Levinson 2006a: 157–8; 2006b: 221–2).

¹² Od *East New Britain*.

¹³ Prema nekim podacima i 6000 govornika (Campbell et. al. 2017).

5) kolski

Malo toga se zna o kolskom, a ne postoji ni gramatika. Govori se na Novoj Britaniji i ima oko 4000 govornika (Campbell et. al. 2017). Geografski su mu susjedi austronezijski jezici tomoip i mengen, a od papuanskih su najbliži sulka i ata. Kolski je jedan od izvornih jezika Nove Britanije te mu se pretpostavlja moguća genetska srodnost s porodicom baining (Stebbins et. al. 2018: 793).

6) kuotski

Kuotski je jedini papuanski jezik koji se još uvijek govori na Novoj Irskoj u desetak sela na zapadnoj i istočnoj obali te broji otprilike 1500 govornika. Među govornicima ne postoje velike dijalektalne razlike. Za razliku od mnogih dijelova svijeta u kojima je jezik glavno sredstvo u određivanju pripadnosti nekoj naciji, među govornicima kuotskog (i jezika Nove Irske općenito) takva svjesnost o vlastitom identitetu na temelju jezika nije prisutna. Govornici okolnih austronezijskih jezika kuotski smatraju vrlo teškim za naučiti pa su uglavnom govornici kuotskog ti koji su višejezični. Jezik je kritično ugrožen zato što ga djeca uopće ne uče, već odrastaju uz tok pisin čak i ako su oba roditelja tečni govornici kuotskog. Predviđa se da će jezik u skoroj budućnosti ostati na samo nekolicini govornika, što znači da mu prijeti i skoro izumiranje (Lindström 2002: 29, 67–8, 80–1).

7) lavukaleve

Lavukaleve se govori na Solomonskim Otocima, na otočju Russell iznad otoka Guadalcanal. Osim glotonima *lavukaleve* koji je ujedno i endonim te ima značenje „od Lavukalaca“, nekada su se koristili i termini *laumbe* i *laube*. Jezik ima oko 1700 govornika, a prema trenutnim je podacima ugrožen i prijeti mu izumiranje (Campbell et. al. 2017). Iako se broj stanovništva povećao, smanjio se broj govornikâ zbog utjecaja solomonskog pidžina. Sve su radiopostaje na pidžinu ili engleskom, a nedostaje i materijala za čitanje na lavukaleveu. Osim toga, engleski je i liturgijski jezik crkve. Što se jezičnih varijeteta tiče, postoje tri: zapadni, središnji te istočni. Zapadni varijetet većina govornika smatra 'pravim' lavukaleveom. On je najkonzervativniji zato što je pretprio najmanje utjecaja solomonskog pidžina za razliku od istočnog koji je izložen najvećem utjecaju pidžina (Terrill 2003: 1, 5–6, 12–3).

8) mali

Govori se na poluotoku Gazelle u provinciji ENB na Novoj Brianiji. Jezik ima 2200 govornika i dio je porodice baining. Narodi baining dijele zajednički neaustronezijski jezik predak i pripadajuće kulturne običaje. Ostali jezici porodice su kaket (6350 govornika), simbali (350 govornika), ura (1900 govornika) i kairak (750 govornika) i moguće makolkolski (izumro) za kojeg se lokalno smatra da je 'miješani jezik' simbalija i nakanaija, jednog oceanijskog jezika.

Postoje dva dijaleka malija: arongda, što znači 'oni s hladnog mjesta' i abilda 'oni iz starog sela'. Arongdu govornici malija smatraju standardnim. Kao i u prijašnjim jezicima i mali je pod stalnim utjecajem tok pisina i engleskog, a većina govornika je barem dvojezična. Malo je društvenih zajednica koje isključivo čine govornici malija, što je rezultiralo većom jezičnom raznolikošću. I ovaj je jezik ugrožen zato što samo stariji govornici u starosti od preko 50 godina tečno govore mali. Djeca sve manje govore ovaj jezik čime postupno cjelokupna jezična zajednica naginje tok pisinu (Stebbins 2011: 1, 3–5).

9) motuna

Jezik je poznat još kao siwai i govori se na jugu otoka Bougainvillea, Papue Nove Gvineje. Ime jezika znači 'srednji' implicirajući da se nalazi između područja buinskog na jugu i nagovisija na sjeveru. Jezik motuna ima barem četiri dijalekta koji su svi međusobno razumljivi, pri čemu postoji još jedan dijalekt koji je znatno drukčiji od ostalih (Onishi 1994: 1-2). Jezik je dio porodice JB i uže je srodan s buinskim, a daljnje srodan s nagovisijem i nasioijem. Broj govornika ovih jezika nešto je veći od onih koje smo do sada vidjeli. Motuna ima oko 16 000 govornika, nasioi 22 000, nagovisi 12 000 i buinski 27 000. Jezici JB nisu ugroženi. Iako se među svim govornicima jezika JB govori tok pisin, papuanski su jezici primarni i kao prvi jezik se usvajaju među djecom njihovih zajednica (Stebbins et. al. 2018: 819).

10) rotokas

Rotokas je jezik porodice SB i govori se u središnjem dijelu Bougainvillea. Ostali jezici porodice SB su konua, keriaka i eivo. Broj govornika ovih jezika mnogo je manji od jezika JB. Tako rotokas ima otprilike 4320 govornika, konua 3500, keriaka 1000 i eivo 1200 (Stebbins et. al. 2018: 819). Premda su brojke manje, broj govornika je stabilan. Rotokas je primarni jezik komunikacije u zajednici, a također je i prvi jezik koji djeca uče te se njegovo korištenje preferira u svakodnevnici. Situacija je nešto drugačija u selu Wakunai Station gdje je rotokas lingua franca, ali je područje naseljeno i ljudima kojima rotokas nije poznat pa se među njima koristi tok pisin. Rotokas se koristi u školama, na radiopostajama i općenito u javnosti premda je dvojezičnost norma među govornicima rotokasa (Robinson 2011: 9, 13–4).

11) savosavo

Savosavo je treći od četiri papuanska jezika Solomonskih Otoka i govori se na malom vulkanskom otoku Savo promjera svega 6 km iznad otoka Guadalcanal. To je najistočniji papuanski jezik i danas mu broj govornika leži na otprilike 2500. Višejezičnost je odlika i ove jezične zajednice, pri čemu je službeni jezik Solomonskih Otoka engleski, a *lingua franca* je solomonski pidžin koji se uz engleski koristi u školama. Djeca uče pidžin tek nešto kasnije nego savosavo, a manje od 1% osobâ u starosti iznad 14 godina ne govore pidžin. Ostali važni jezici

s kojima je savosavo u kontaktu su okolni oceanijski jezici. Papuanski jezik lavukaleve od neznatne je važnosti jer ga govori vrlo mali broj govornika. Jezik je trenutno ugrožen (Wegener 2008: 1–4).

12) sulka

Sulka se govori na Novoj Britaniji u provinciji ENB i broji oko 3500 govornika. Izvorno govornici sulke potječu s Nove Irske, no tijekom povijesti su migrirali na istok Nove Britanije na što upućuju i neka jezična obilježja poput članova koje sulka dijeli s jezicima Nove Irske (Stebbins et. al. 2018: 810). Geografski najbliži jezici su austronezijski tomoip i mungen, a od papuanskih je jezika geografski najbliži mali s čijom se populacijom dio govornika sulke pomiješao (Reesink 2005: 145–6). Vitalnost jezika i sociolingvistička situacija su nepoznate, no možemo pretpostaviti da kao i za većinu papuanskih jezika Bismarckovih otoka jezična budućnost nije bajna.

13) taulilski

Taulilski ili tulilski također se govori na Novoj Britaniji i broji oko 2000 govornika u četiri sela (Tulil 1, Tulil 2, Kadaulung i Toma). Među Taulilcima žive i Butamci, međutim nijedan od njih ne zna ništa o butamskom jer je zadnji govornik preminuo 1938. godine. I govornici ovih jezika imigrirali su s Nove Irske. Premda su isprva živjeli odvojeno, ove su zajednice postale jedna nakon što su Butamci gotovo potpuno istrijebljeni tijekom lokalnih sukoba, a ostatak preživjelih potražio je utočište među Taulilcima. Butamski se od taulilskog samo dijalektalno razlikovao pa se i oba jezika svrstavaju u istu porodicu taulil-butam (Laufer 1950: 629). Kao što je već mnogo puta do sada viđeno i ova je zajednica višejezična na tok pisinu i lokalnom oceanijskom jeziku. Jezik je ugrožen, a premda postoje djeca koja ga uče, uobičajeno je pronaći srednjovječne govornike koji ga ne govore tečno (Meng 2018: 1, 4).

14) touo

Touo je četvrti papuanski jezik koji se govori na Solomonskim Otocima na otoku Rendova i ima oko 1870 govornika (Campbell et. al. 2017). O samom se jeziku zna mnogo manje nego o ostalim papuanskim jezicima Solomonskih Otoka jer zasad nema napisanu gramatiku. Dva su glavna sela na kojima se govori touo, Lokuru na istoku i Baniata na zapadu prema kojem je u starijoj literaturi pogrešno nazivan i cijeli jezik. Većina je govornika višejezična, a najčešći su drugi jezici roviana, marovo i solomonski pidžin (Stebbins et. al. 2018: 868). Ne postoji ni institucionalna podrška za očuvanje ovog jezika. U školama se uči engleski, a u crkvenoj uporabi dominiraju oceanijski jezici. Također je otegotna okolnost to što postoji slabo razvijena pismenost na ovom jeziku (Dunn 2005: 239, 248).

3.5 Klasifikacija

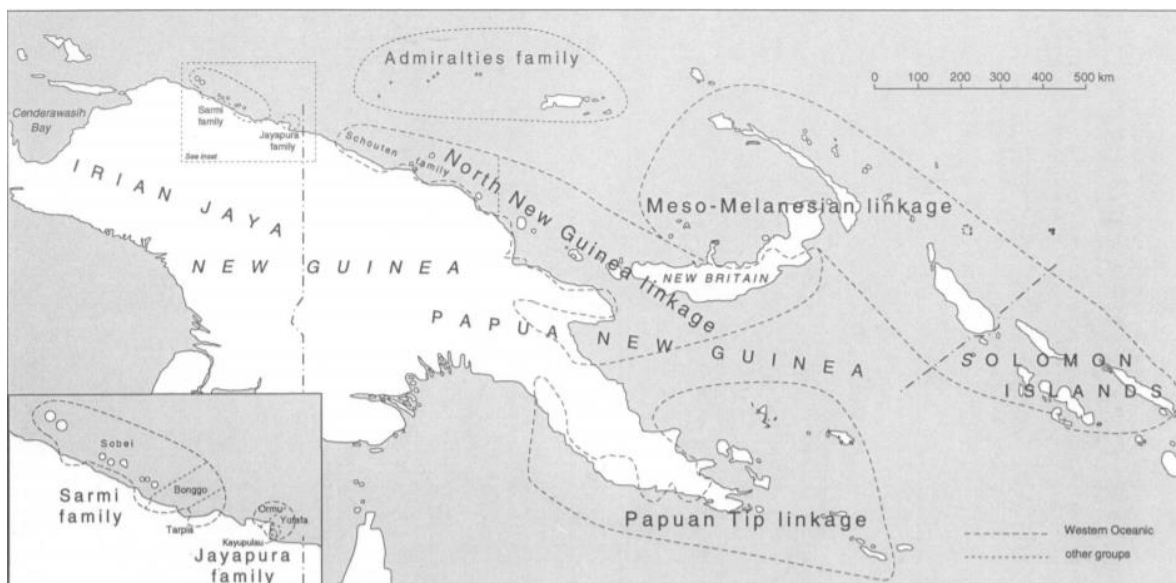
Klasifikacija je IPJ-a još uvijek dobrim dijelom nejasna. Lynch (1998: 64-7) preuzima podjelu kakvu je predložio Stephen Wurm (1975) prema čemu bi svi IPJ bili genetski srodni i tvorili jednu jezičnu natporodicu. Lynch stoga navodi sljedeće međusobno srodne jezične porodice: 1) jezike Nove Britanije uključujući i kuotski s Nove Irske, 2) jezike JB, 3) jezike SB, 4) jele-solomonske jezike te 5) jezike reefs-santa cruz. Takva je podjela krajnje sporna i danas većim dijelom odbačena jer ne postoje dovoljno dobri dokazi koji bi upućivali na to da su svi ti jezici genetski srodni. Osim toga, jezici nanngu, aivo i santa cruz koji pripadaju porodici reefs-santa cruz danas se svrstavaju među oceanijske jezike. Malcolm Ross (2001: 309; 2005: 30) je usporedbom zamjenica podijelio IPJ na tri izolirana jezika i 5 jezičnih porodica koje međusobno nisu srodne. Izolirani jezici su kolski, sulka i kuotski, a jezične porodice su sljedeće: jele-Zapadna Nova Britanija s anemskim i jezicima jele i ata. Zatim slijedi Istočna Nova Britanija kojoj pripadaju jezici baining te taulilski i butamski. Sljedeće su već spomenute porodice JB i SB. Peta se porodica naziva središnji solomonski jezici i nju čine bilua, savosavo, lavukaleve i touo. Njegova je podjela prva koja se temelji na provjerenoj metodologiji i premda je obećavajuća, još uvijek nije općeprihvaćena. Mi se stoga u ovom radu vodimo konzervativnijom podjelom kakvu zastupaju Stebbins et. al. (2018: 776). Anemski, ata, kolski, kuotski, sulka i jele vode se kao izolirani jezici. Dvije su porodice na Novoj Britaniji: jednu čine jezici taulilski i butamski, a drugu čine već spomenuti jezici baining. Dvije porodice na Bougainvilleu ostaju iste, no nisu međusobno genetski srodne. Što se tiče jezika Solomonskih Otoka moglo bi se pomisliti na temelju tablice u Stebbins et. al. (ibid.) da autori grupiraju sva 4 jezika u jednu porodicu, međutim tomu nije tako. Oni ih analiziraju kao izolirane jezike, ali navode pritom da je spomenuta Rossova podjela obećavajuća i kako je potrebna temeljitija komparativa analiza da bi se to moglo sa sigurnošću potvrditi (ibid. 873).

3.6 Austronezijski i oceanijski jezici

Austronezijska je jezična porodica najveća na svijetu po geografskom rasponu i po broju jezika. Govori se o brojki od otprilike 1200 jezika čiji se prajezik govorio u razdoblju od 4000 do 5000 godina pr. Kr. (Foley 2000: 360). Horizontalno se ti jezici protežu od Havaja (havajski) i Uskršnjeg otoka (rapanui) sve do Madagaskara (malgaški). Vertikalno se ti jezici protežu od Novog Zelanda (maorski) sjeverno do Tajvana (atajalski). Klasifikacija ovih jezika vrlo je kompleksna i nema potrebe da ju u potpunosti razrađujemo. Bitno je to da svi austronezijski jezici koji se govore na području otočne Melanezije pripadaju oceanijskoj potporodici. Oceanijskih jezika ima mnogo pa je i njihova klasifikacija vrlo složena. Na području koje mi

istražujemo najzastupljenija je zapadna oceanijska potporodica koja se dalje dijeli u sljedeće 3 skupine (Lynch et. al. 2011: 99ff): jezike Papuanskog Vrha, sjeverno-novogvinejske jezike i mezo-melanezijske jezike. Jezici Papuanskog Vrha govore se na krajnjem južnom dijelu Nove Gvineje i obližnjim otocima (npr. sudest, misima, kilivila itd.) nedaleko od jezika papuanskog jezika jele. Sjeverno-novogvinejske jezike čine gotovo svi jezici Nove Britanije (npr. lusi, kove, lote, kaulongski itd.) i obližnjih otoka te svi oceanijski jezici Nove Gvineje koji ne pripadaju jezicima Papuanskog Vrha. Mezo-melanezijske jezike čine neki jezici Nove Britanije (npr. nakanai, bola, meramera itd.), jezici Nove Irske (npr. siarski, tigakski), Bougainvillea (npr. teopski, banoni) te sjeverni dio Solomonskih Otoka (npr. roviana, kokota). Oceanijski jezici krajnjeg južnog dijela Solomonskih Otoka koji se govore blizu lavukalevea i savosavao ne pripadaju zapadnoj oceanijskoj porodici, već središnjoj/istočnoj oceanijskoj porodici i to su npr. longgu, gela, kwaraqae, toqabaqita itd. Konkretno će za nas biti najvažniji oceanijski jezici zapadne otočne Melanezije, što uključuje sve oceanijske jezike koji se govore istočno od Nove Gvineje zaključno sa Solomonskim Otocima. Jezici koji se govore istočno od te točke (npr. fidžijski) dio su istočne (otočne) Melanezije.

Govornici su ovih jezika recentniji došljaci na Pacifiku, što se vidi po tome da naseljavaju pretežito obalne dijelove Nove Gvineje. Osim toga, grupacije ovih jezika i njihova geografska rasprostranjenost govore nam da su migracije njihovih govornika nastupale postepeno. Nova Britanija je vjerojatno mjesto govorenja praoceanijskog odakle je poteklo više seobenih valova prema Novoj Gvineji, Solomonskim Otocima te dalje u Mikroneziju i Polineziju (Lindström et. al. 2007: 124).¹⁴

Slika 3 Zapadni oceanijski jezici (Ross 1996: 259)

¹⁴ Odavde pa nadalje se pojam 'oceanijski' odnosi na jezike koji pripadaju zapadnoj otočnoj Melaneziji.

4. Ciljevi rada i metodologija

Rad je koncipiran tako da se analiziraju četiri tipološka parametra:

- 1) poredak subjekta, objekta i predikata (red riječi)
- 2) mjesto obilježavanja u surečenici
- 3) adnominalna posvojnost
- 4) gramatički rod

Razlog odabira baš ovih kategorija leži u tome što su to uglavnom dijakronijski stabilne kategorije koje se u pravilu ne mijenjaju s vremenom i vrlo slabo se šire arealnom difuzijom, međutim to ne vrijedi za red riječi, što je arealno vrlo difuzno obilježje (v. dolje).

Dijakronijska stabilnost se odnosi na ona gramatička obilježja koja teško nestaju iz sustava kada ih neki jezik stekne (Matasović 2001: 62). Stephen Wurm je pretpostavio srodnost IPJ-a iako je nemoguće uspostaviti sustavne glasovne i morfološke podudarnosti među svim jezicima¹⁵, a arheološki nalazi pokazuju da je otočna Melanezija naseljena barem 35 000 godina¹⁶. U tom je vremenskom razdoblju većina glasovnih i morfoloških podudarnosti nestala. No, Wurm je svoju hipotezu temeljio upravo na nekim dijakronijski stabilnim svojstvima koja su raširena među IPJ, poput npr. gramatičkog roda. Premda mi ovdje anemski i jezik ata proučavamo kao izolirane jezike, velika je vjerojatnost da su ti jezici zapravo srodni kao što ih je grupirao Ross (v. gore). O tome će više biti riječi u analizi i samom zaključku, no anemski i ata podudaraju se u našim parametrima, a jedna od ključnih indikacija njihove srodnosti je podudaranje u rodu i obliku afikslnih pokazatelja na glagolu, što teško može biti slučajno, a zapravo nikako posuđeno (v. 5.4). Točke 2) i 3) odnose se na HM/DM¹⁷ tipologiju koja je također dijakronijski

¹⁵ Općenito u jezicima našeg uzorka nalazimo ekstreme u fonološkom inventaru. Jele posjeduje za papuanske jezike neobično bogat konsonantski sustav s cijelim nizom dvostruko artikuliranih konsonanata s labijaliziranim i palataliziranim varijantama. Na koncu se to može analizirati kao sustav od preko 90 segmenata, što je nakon jezika s klikovima sustav s najvećim konsonantskim inventarom na svijetu (Hammarström 2018: 309). Konsonantski sustavi poput onog kojeg nalazimo u rotokasu djeluju poprilično trivijalno spram sustava kakav ima jele. Rotokas je po tom pitanju jedan od najjednostavnijih jezika na svijetu sa samo 6 konsonanata: *p, t, k, b, d, g* i nekoliko alofona. Očito je da se zbog takvih nesrazmjera među sustavima ne mogu pronaći nikakve glasovne podudarnosti.

¹⁶ O tome i općenito o arheološkoj povijesti otočne Melanezije v. (Summerhayes 2007).

¹⁷ Prema eng. *head marking* i *dependent marking*. U čitavom radu mi se vodimo HM/DM tipologijom koju je uspostavila Nichols u svojim ranijim radovima (1986; 1992). Toj je tipologiji cilj prikazati na koji način i gdje su unutar pojedinih konstrukcija u jezicima svijeta obilježeni odnosi među sastavnicama na razini surečenice, unutar posvojne imenske skupine, unutar prijedložnih skupina itd. Drugim riječima, određuje se je li odnos prisutan na glavi ili zavisniku konstrukcije. Njezini su radovi rezultirali potpuno novim spoznajama u lingvistici, što je dovelo i do cjelokupnog poboljšanja lingvističke tipologije i jezične klasifikacije općenito. Međutim, u novije vrijeme pojavili su se i radovi koji osporavaju neke uvide tipologije koju zastupa Nichols. Haspelmath (2019) upozorava kako često uopće nije jasno što je u nekoj konstrukciji glava, a što zavisnik, a to je teza koju su Nichols i mnogi drugi lingvisti apologetski slijedili. Npr. u oceanistici je dugo godina postojao prijedpor među lingvistima o tome što je u oceanijskim posvojnima konstrukcijama glava odnosa, odnosno je li to posvojni klasifikator ili posjedovana imenica. Mi smo se u ovom radu vodili time da su klasifikatori glava, što su čvrstim argumentima zastupali Palmer i Brown (2007). Nadalje, Haspelmath također kritizira primjenu HM/DM tipologije na posvojne

vrlo stabilna i nesklona posuđivanju. Jezici poput hrvatskoga koji su dosljedno DM u pravilu ne prelaze u HM tip i obratno. To ipak ne znači da takvi slučajevi nisu zabilježeni. Oceanijski jezici su primjerice jedna od iznimaka unutar domene posvojnosti jer je relativno značajan broj tih jezika prešao iz HM u DM tip. Karakteristično dijakronijski stabilno obilježje ovog dijela Pacifika je razlikovanje inkluzivnih i ekskluzivnih zamjenica u prvom licu. Činjenica da je to obilježje prisutno i među oceanijskim i papuanskim jezicima govori nam da je ono arealno vrlo difuzno¹⁸. Arealna difuznost podrazumijeva vjerojatnost širenja nekog obilježja među jezicima koji su u stalnom jezičnom kontaktu (Matasović 2001: 62). Poredak osnovnih sintaktičkih sastavnica vrlo je difuzno svojstvo i vrlo lako se širi u višejezičnim zajednicama poput melanezijskih. To znači da ova kategorija ne može poslužiti kao jedan od indikatora genetske srodnosti. Mi smo je odabrali jer ona ipak vrlo jasno pokazuje razliku između papuanskih i oceanijskih jezika, čime se na jednostavan način može pratiti distribucija i jezični kontakt među melanezijskim jezicima.

Dakle, ako jezici pokazuju izrazita podudaranja u dijakronijski stabilnim kategorijama, postoji veća mogućnost da su oni na koncu i genetski srodni. Iz svega navedenoga proizlazi i jedan od ciljeva ovoga rada koji je u svezi s razmatranjima Stephena Wurma. Na arealnoj razini primijenit ćemo iznesene tipološke parametre bitne za jezičnu tipologiju na globalnoj razini kako bismo doprinijeli prikazu povijesne slike zapadne otočne Melanezije. Drugim riječima, cilj je odrediti u kolikoj mjeri se unutar domenâ postavljenih parametara može govoriti o razvoju jezičnih obilježja nastalih na temelju jezičnog kontakta, a s druge strane, koja su obilježja rezultat eventualne genetske srodnosti, što se tradicionalnim komparativnim metodama vrlo teško ili gotovo nikako ne može dokazati. Međutim, ne smijemo na temelju podudaranja u analiziranim kategorijama donositi ishitrene zaključke o njihovoj srodnosti. Uzmimo za primjer gramatički rod koji je kao karakteristično obilježje IPJ-a bio jedna od glavnih vodilja Wurmu i drugim lingvistima za postavljanje teze o genetskoj srodnosti svih IPJ-a. Sâma prisutnost roda ne znači nužno da su ti jezici ujedno i genetski srodni. Na taj bismo način mogli povezivati hrvatski s kojim drugim neindoeuropskim jezikom poput abhaskog¹⁹ zbog toga što oba jezika posjeduju kategoriju roda. Za takav zaključak potrebne su ipak i

konstrukcije i slučajeve zamjeničke sročnosti na glagolu o čemu ćemo govoriti u 5.2.3. Bez obzira na to, Nicholsina je tipologija provjerena i u lingvističkom svijetu prihvaćena te je mnogo doprinijela shvaćanju jezične raznolikosti i boljoj jezičnoj klasifikaciji. Njezina se tipologija temelji na dijakronijski stabilnim obilježjima koja se ne mijenjaju pod utjecajem drugih jezičnih super- ili supstrata. Zbog toga je i ovaj rad, konkretno poglavlja 5.2 i 5.3, temeljen na njezinoj tipologiji.

¹⁸ Primjerice, anemski je razvio opreku po kluzivnosti na sufikslnim pokazateljima na glagolu pod utjecajem okolnih oceanijskih jezika (Thurston 1987: 52, 91).

¹⁹ Abhaski je jezik abhasko-adigejske jezične porodice i govori se na Kavkazu.

konkretne morfološke paralele. Međutim, ključ ovoga rada leži u tome da obrat za prikazanu problematiku ne vrijedi, što je ujedno i jedna od glavnih značajkâ Nicholsine tipologije kojom se vodimo u ovom radu. Dakle, ako se jezici razlikuju prema prisutnosti/odsutnosti roda ili drugih dijakronijski stabilnih kategorija koje ćemo obraditi u analizi, onda je to snažna naznaka da ti jezici genetski *nisu* srodni. To znači da naša analiza u načelu ne mora pokazati koji jezici sigurno jesu međusobno srodni, ali hoće pokazati koji jezici nisu srodni. Dobivenim ćemo rezultatima ukazati na to kojim smjerom trebaju ići daljnja istraživanja ovih jezika kako bi se pitanje njihove genetske srodnosti u budućnosti što adekvatnije riješilo.

Odvajanjem kontaktnog utjecaja i dubinske jezične srodnosti možemo doprinjeti boljem razumijevanju jezičnog stanja zapadne otočne Melanezije i IPJ. Samim time otvaramo vrata i nekim novim istraživanjima koja bi općenito mogla biti od važnosti za tipologiju kao npr. u poglavlju o adnominalnoj posvojnosti (v. 5.3). Glavni je razlog zašto je ovakav rad uopće potreban je to što je ova regija jedna od najneistraženijih jezičnih područja na svijetu i većina je gramatika i priručnika izdano u posljednjih tridesetak godina, a u Hrvatskoj se time nitko nije bavio.²⁰

Odvajanje jezičnog kontakta i dubinske srodnosti ne može se realizirati ako ne prikažemo generalno stanje u oceanijskim jezicima s kojima su IPJ u stoljetnom jezičnom i društvenom kontaktu²¹. Usporedba će se oceanijskih jezika vršiti na nešto plićej razini nego što ćemo raditi s IPJ²². Naravno, zbog ogromnog broja oceanijskih jezika i nedovoljne opisanosti većine njih, često nije ni moguće donijeti zaključke za svaki pojedinačni jezik. Međutim, to neće biti ni potrebno jer oni uglavnom na području zapadne Melanezije pokazuju uniformna svojstva. Odredimo li opće stanje među oceanijskim jezicima i potom ih usporedimo s rezultatima prikupljenima za IPJ, možemo vrlo precizno pokazati jezično stanje karakteristično za tu mikroregiju. Oceanijski jezici koji neće odgovarati općem stanju među tim jezicima također će nam biti od velike važnosti. Kao prvo, moći ćemo katkada odrediti na koji način su i IPJ utjecali na oceanijske jezike, a kao drugo, neki će oceanijski jezici pokazati kako se i unutarnjim jezičnim procesima može prijeći iz jednog tipa (npr. HM) u potpuno suprotan tip (npr. DM).

²⁰ Pola stoljeća bavljenja istočnim papuanskim jezicima (s time da su najvažniji radovi objavljeni u posljednjih dvadesetak godina) ne može se mjeriti s velikim i važnim rezultatima indoeuropeistike koja kao lingvistička disciplina postoji već dvjestotinjak godina. Istraživanje IPJ-a još uvijek je u povojima i potrebno je mnogo rada da bi se napravio veći iskorak, a tome je mali doprinos, nadamo se, i ovaj rad.

²¹ Npr. Taulilci su nažalost u povijesti služili kao robovi i hrana govornicima oceanijskog jezika tolai (Laufer 1950: 632).

²² Jedino će domena oceanijskih posvojnih klasifikatora biti detaljno obrađena u sklopu adnominalne posvojnosti u 5.3.5 i roda u 5.4.2.

Za kvalitetnu analizu potrebna nam je velika količina podataka iz velikog broja izvora, međutim podatci u njima često znaju biti nepouzdana. Pogotovo je tomu slučaj ako se radi o kakvom starijem izvoru ili jezicima koji nisu dovoljno opisani. Postoje situacije u kojima autori u literaturi navedu određeni podatak za koji potom ne daju nikakav primjer pa ostaje upitno je li stvarna jezična situacija uistinu takva. U nekim smo se dijelovima rada i mi susretali s takvim poteškoćama te smo uvijek dodatno provjeravali sve dostupne jezike tog područja ili porodice na čemu smo temeljili određene zaključke naše analize.²³

Neke je zaključke pak teško donositi na temelju jezika koji su slabo opisani jer podatci vrlo često znaju biti nepotpuni, neprecizni i pritom vode u potpuno pogrešan smjer. Primjera radi, jezik touo još nema napisanu gramatiku, ali se na temelju starijih terenskih istraživanja²⁴ pisalo da jezik razlikuje dva posvojna razreda: jedan koji se odnosi na opću posvojnost i drugi za posvojnost dio-cjelina.²⁵ S obzirom na to da nismo bili sigurni u ispravnost takvog zaključka, odlučili smo dodatno provjeriti stvarno stanje u jeziku. Angela Terrill, lingvistica koja trenuno radi terensko istraživanje i piše gramatiku ovog jezika, ustupila nam je podatke o posvojnosti iz još neobjavljene gramatike.²⁶ Na temelju tih novih podataka mogli smo lako zaključiti da su starije pretpostavke bile pogrešne i da touo ne pravi razliku među posvojnim razredima. Dakle, takve poteškoće sa slabo opisanim jezicima katkada znaju biti izazovne za istraživače i navoditi na pogrešne zaključke. Stoga smo odlučili ostaviti jezik nesvrstanim u eventualnim situacijama u kojima se zbog nedostupnosti podataka pojavljuju ozbiljne sumnje u pravilnu analizu. Međutim, takvi su slučajevi bili vrlo rijetki i odsutni iz jezika našeg uzorka.

Kao drugi važan izvor podataka poslužit će velika tipološka baza podataka dostupna na internetu o strukturnim svojstvima svjetskih jezika koja se zove *The World Atlas of Language Structures*²⁷ ili skraćeno WALS. U WALS-ovoj bazi podataka nalaze se određena poglavlja koja opisuju tipološke parametre jezika svijeta. Ona su također relevantna i za našu cjelokupnu analizu. Svako je poglavlje popraćeno kartama koje opisuju jezične tipove na globalnoj razini pa su neke od njih izravno preuzete u ovaj rad. No, pokazat će se kako i u WALS-u postoji nekoliko grešaka, odnosno pogrešno ili ne sasvim precizno označenih jezika. Rješavanje tih problema vezanih uz WALS je također jedan od razloga zašto je uopće potreban ovaj rad. Mali broj podataka jezika koji su dio ove regije može se pronaći u WALS-ovim poglavljima povezanih s našim parametrima proučavanja. Naša će analiza pokazati da je WALS češće od

²³ V. npr. red riječi u jezicima Nove Britanije u 5.1.2.

²⁴ V. npr. (Stebbins et. al. 2018: 871; Terrill 2011: 326).

²⁵ O posvojnim razredima v. više u 5.3.

²⁶ Angeli Terrill i ovom prilikom ponovno srdačno zahvaljujemo.

²⁷ <https://wals.info/>.

očekivanoga neprecizan za područje otočne Melanezije i podatci koji se tamo često mogu naći ne podudaraju se s onima koje katkada pronalazimo u literaturi i u našoj analizi, što ćemo vidjeti u narednim poglavljima. S obzirom da su greške svojstvene i prirodne svima, razumljivo je da se koja od njih potkrade i autorima WALS-ovih poglavlja pogotovo kada u obzir uzmemo to da se analiziraju podatci nekoliko stotina jezika. Ne smatramo sve što se ne podudara s našom analizom ujedno i greškom zato što se lingvisti katkada svjesno odluče prikloniti jednostavnijem rješenju premda ono u stvarnosti i nije najspretnije. Cilj nam je ispraviti potencijalne greške i dati bolji i precizniji uvid u jezike za koje postoje i neka druga, bolja rješenja. Druga je problematičnost WALS-a u tome što često nije prigodan za mikroarealne analize područjâ koja nisu lingvistički gledano genetski i tipološki bliska. Kao što sâmo ime kaže radi se o *svjetskom atlasu* i cilj mu je pokazati tipološke osobitosti na svjetskoj razini. Dakle, cilj će naših poglavlja također biti pokazati da se zaključci o zapadnoj otočnoj Melaneziji ne mogu donositi na temelju podataka u WALS-u. Nemoguće je putem nekolicine jezika predstaviti čitavu mikroregiju u kojoj se govori na stotine jezika. Dodatna otegotna okolnost je što su papuanski jezici uzorka međusobno vrlo različiti i za mnogo je stvari teško donositi generalizacije, kako međusobno, tako i prema ostalim papuanskim jezicima. Drugim riječima, WALS-ove karte bi nas mogle uputiti na pogrešne zaključke ukoliko nismo dovoljno dobro upoznati s jezicima Melanezije.

Svako će poglavlje sadržajno biti vrlo specifično zbog čega neće biti moguće objediniti raspravu za sve obrađene kategorije. Stoga smo odlučili raspravu voditi zasebno na kraju svakog poglavlja nakon što se prikaže jezično stanje među oceanijskim jezicima. Sve navedeno će potom biti sažeto i interpretirano u zaključku rada. Na kraju rada u *Dodatku* priložena je tablica koja ukratko rezimira podatke koje smo obradili za IPJ zajedno s izvorima i dodatnim bilješkama.

Za kraj ovoga poglavlja valja odrediti i ulogu hrvatskog jezika u ovomu radu. Kao njegovi govornici često nismo svjesni različitih struktura prisutnih u jezicima svijeta zbog čega se neke konstrukcije koje ćemo vidjeti u analizi mogu doimati vrlo složenima. Hrvatski će nam radi lakšeg razumijevanja poslužiti kao jezik objašnjenja određenih jezičnih tipova i kategorija. Međutim cilj ovoga rada nije napraviti tipološki profil hrvatskog niti ga usporediti s IPJ.

5. Analiza

5.1 Poredak osnovnih sintaktičkih sastavnica²⁸

5.1.1 Uvodne napomene

U ovom će se poglavlju jezici analizirati na temelju toga kako su u rečenici poredani subjekt (A), objekt (P) i predikat (V). Kao jedan od bitnih problema navodi Whaley (1997: 104), a to je definiranje pojmova 'subjekt' i 'objekt', što često ovisi o teorijskoj pozadini pojedinog lingvisti. U ovom radu pod 'subjektom' ne mislimo na sintaktički pojam, već na semantički, odnosno na ono što je po svojim semantičkim karakteristikama nalik vršiocu radnje (agens). Pod 'objektom' smatramo ono što je po svojim semantičkim karakteristikama nalik trpitelju radnje (pacijensu), stoga koristimo i oznaku P. Nadalje je problematično to što u mnogim jezicima iz uzorka ne postoji strogo određeni gramatički poredak prema kojem su svi ostali poredci negramatični. Takav je jezik između ostaloga i hrvatski. U engleskom je za razliku od hrvatskog red riječi od bitne važnosti zato što engleski nema padeže pa se promjenom reda riječi mijenja i značenje čitave rečenice. Međutim, hrvatski se obično kao i engleski svrstava u AVP jezike zbog toga što je taj poredak u slučaju pojavljivanja i imenske skupine subjekta i imenske skupine²⁹ objekta najčešći i pragmatički najmanje obilježen. Slično je i u dobrom dijelu IPJ-a u kojima se informacije o vršitelju i trpitelju radnje obilježavaju na glagolu pa je sukladno tome manja potreba za pojavljivanjem NP subjekta i NP objekta, a često i za rigidnim poretkom riječi u rečenici. To ćemo prikazati na primjeru jezika bilua. Obata (2003: 272) navodi da su u tom jeziku svi NP opcionalni osim u slučaju kada se referenta ne može razaznati iz diskursa. U primjeru 1 vidimo odnosnu rečenicu koja nema NP³⁰.

Primjer 1 bilua (Obata 2003: 206)

A=q=ea=la o=pazo=k=ala=ma.

1SG=3SG.F.O=vidjeti=PRS 3SG.M=udariti=3SG.F.O=RCP=REL.F

'Vidio sam (ženu) koju je on udario.'

S obzirom na to da se mnoge sastavnice mogu pojaviti na početku surečenice, naizgled djeluje kao da bilua ima slobodan poredak riječi (primjer 2).

²⁸ Zbog jednostavnosti ćemo u ovom poglavlju koristiti termin 'red riječi' umjesto poredak osnovnih sintaktičkih sastavnica.

²⁹ Od sada NP umjesto *imenska skupina*.

³⁰ U ovom poglavlju ne analiziramo relativne rečenice, ipak, ovaj primjer zorno ilustrira kako niti NP subjekta, niti NP objekta ne mora biti otvoreno izražen.

Primjer 2 bilua - a) i b) iz (Obata 2003: 25), a c) iz (ibid.: 274)

a) PV ... *kubo sailao o=kati=m=a.*
 mnogo hrana 3SG.M=dati=3PL.O=PRS
 '... on je njima dao mnogo hrane.'

b) AVP ...*vo=a botolo inio o ere=k=e ko ipututu...*
 3SG.M=LIG boca FOC.NONF 3SG.M učiniti=3SG.F.O=RMP 3SG.F pomrčina
 '...boca je uzrokovala pomrčinu...'

c) VS ... *ti o=ta rapuk=a vo=a siele siele-meqora.*
 i.onda 3SG.M=SIT odrasti=PRS 3SG.M=LIG pas pas-dijete
 '... i onda je pas, pas-dijete odrastao.'

Međutim, ako se objekt u funkciji NP pojavi ispred glagola, onda je objekt fokalizirana sastavnica. Pojavi li se subjekt kao NP ispred glagola, onda on ne može biti fokalizirana sastavnica bez pokazatelja za fokus. To znači da je neobilježena pozicija subjekta ispred glagola, a objekta nakon glagola (Obata 2003: 272). To nam je dovoljno da zaključimo da bilua ima AVP poredak riječi³¹. Ostaje upitno zašto je Dryer (2013a) prema istoj gramatici na karti u WALS-ovom poglavlju 81 koje se bavi poretkom A, V i P odlučio svrstati jezik bilua u tip bez dominantnog poretka. Iz pružene analize jasno se može vidjeti da je AVP poredak taj, koji je najmanje obilježen, što znači da se ovdje zasigurno radi o grešci autora.

U 5.1.2 nećemo navoditi toliko primjera za svaki jezik, niti će se načelno ulaziti toliko u dubinu analize reda riječi u pojedinom jeziku. Dovoljno će biti navesti jedan primjer s kratkim objašnjenjem. Bilua nam je poslužio samo kao prikaz obilježjâ koja su raširena u dijelu IPJ-a.

U tipologiji reda riječi također je važan parametar adpozicija, odnosno ima li jezik prijedloge ili poslijeloge.³² Jezici u kojima objekt dolazi ispred glagola gotovo uvijek imaju poslijeloge. S druge strane, jezici u kojima glagol dolazi ispred objekta gotovo uvijek imaju prijedloge (Dryer 2013b).

5.1.2 Analiza jezikâ

Karakteristično obilježje papuanskih jezika općenito je pojavljivanje glagolskog kompleksa na kraju surečenice i poredak APV. U IPJ situacija je nešto složenija te postoji jasno određena i ograničena distribucija po pitanju poretka riječi u rečenici. Odnos između adpozicija i reda riječi demonstrirat ćemo na temelju jezika jele:

³¹ Ostali poredci poput c) u primjeru 2 rezultat su različitih pragmatičkih funkcija. Za primjere i objašnjenja v. (Obata 2003: 271-8).

³² Ako adpozicije kao vrsta riječi uopće postoje u jeziku (v. dolje primjer 8, motuna).

Primjer 3 jele (Henderson 1995: 15)

[*M:aa ngê*]_{ERG} [*Kaawa*]_{ABS} *dê* *m:uu*.
Otac SG.E Kaawa PI.IM.PST.3.SB vidjeti
'Otac je vidio Kaawu.'

Primjer 4 jele (Henderson 1995: 74)

[*Ndyuw:e*]_{ABS} [*u maknopwo*]_L *w-a-nyi* *kpê*.
vatra to ispod D-FUT-2SG.SB zapaliti
'Pališ vatru ispod toga (kopre).'

Na primjeru 3, u pragmatički neobilježenoj jednostavnoj prijelaznoj rečenici možemo vidjeti da je poredak APV pri čemu je vršitelj radnje *M:aa* 'otac' označen padežnim pokazateljem *ngê* za ergativ (ERG), a trpitelj radnje *Kaawa* nema poseban pokazatelj za padež što znači da je u apsolutivu (ABS). U primjeru 4 vidi se poredak PV i upotreba poslijeloga u lokativnoj ulozi. Jezici Solomonskih otoka većinom iskazuju taj tipičan papuanski poredak APV s razlikama u fleksibilnosti. U lavukaleveu je red riječi poprilično rigidan što znači da predikat obavezno dolazi na kraju rečenice, a ako se u rečenici pojavljuje NP subjekta, onda on mora doći ispred predikata. Pojave li se u rečenici NP subjekta i NP objekta, onda subjekt uvijek prethodi objektu:

Primjer 5 lavukaleve (Terrill 1999: 207)

aira la ali na aole
aira la ali na a- o- le
žena(F) SG.F.ART muškarac(M) SG.M.ART 3SG.M.O 3SG.SB vidjeti
'Žena je vidjela muškarca.'

U jeziku savosavo red riječi je mnogo slobodniji nego u lavukaleveu, no prema Wegener (2008: 204–5) ipak je najučestaliji i najtipičniji APV poredak. Premda je poredak fleksibilan, glagolski kompleks ima tendenciju pojavljivanja na kraju rečenice, a također postoji ograničenje u distribuciji NP objekta jer oni uvijek moraju prethoditi predikatu. Kao što smo u uvodu u poglavlje napomenuli moguće je u potpunosti iz rečenice izostaviti NP objekta. Takva karakteristika popraćena s fiksnim položajem enklitičkih zamjenica za subjekt dovela je do veće fleksibilnosti u distribuciji sintaktičkih sastavnica. Samo u slučaju da su svi argumenti predikata izraženi pomoću NP, poredak postaje rigidan, no, takva pojava je u jeziku savosavo razmjerno rijetka. Jezik touo mnogo je manje opisan i nema još objavljenu gramatiku, no postoje primjeri kojima možemo potvrditi naše argumente (primjer 6). I Dunn et. al. (2002: 32–3, 38–9) navode da touo ima tipičan APV poredak. Touo, lavukaleve i savosavo uz APV poredak također imaju i poslijeloge.

Primjer 6 touo (Stebbins et. al. 2018: 863)

fɪŋ-zo vo vaka nodo-v-e vea.

osoba-SG.M 3SG.F brod vidjeti-3SG.F-IRR FUT

'Muškarac će sutra vidjeti brod.'

U kontekstu reda riječi u rečenici zasigurno je od jezika Solomonskih Otoka najinteresantniji jezik bilua (primjer 7). Već smo u 5.1.1 opisali zbog čega bilua ima AVP poredak, no nismo se dotaknuli odnosa prema adpozicijama. Tipološki je u tom jeziku zanimljivo to što bilua ima poslijeloge, baš kao i ostali papuanski jezici Solomonskih otoka, iako bismo očekivali da kao AVP jezik ima prijedloge. Postoji mogućnost da je jezik bilua imao APV poredak koji je pod utjecajem oceanijskih jezika promijenjen u AVP (v. dolje).

Primjer 7 bilua (Obata 2003: 182-3)

Vo ta o=vae=m=ake duki kale

3SG.M TOP 3SG.M=ostaviti=3PL.O=HIST tuga u

o=tou-tou ni o=meqorasaidi.

3SG.M=REDUP-pleme i 3SG.M=obitelj.

'Ostavio je svoje pleme i svoju obitelj u tuzi.'

Na Bougainvilleu, u jeziku motuna situacija je nešto složenija. Glagol ima tendenciju pojavljivanja na kraju surečenice, međutim, hoće li poredak ostalih sastavnica biti AP ili PA, ovisi o tome što je tema (topik) rečenice. Onishi (1994: 60) navodi da je objekt uvijek obilježen pomoću NP-a u apsolutivu, dok subjekt (A) može biti obilježen ili ergativnim ili apsolutivnim NP. Ako je subjekt tema rečenice onda on mora biti obilježen s NP u apsolutivu i u tom slučaju subjekt dolazi ispred objekta i poredak je APV. Ergativom je obilježen A ako *nije* tema rečenice (primjer 8). U takvim je slučajevima poredak A i P slobodan, odnosno rečenica može biti APV ili PAV što znači da u sljedećoj rečenici subjekt i objekt mogu nesmetano zamijeniti mjesta. Drugim riječima, ako su i subjekt i objekt obilježeni istim padežom apsolutivom, subjekt dolazi prije objekta, a ako su argumenti u različitim padežima, dakle subjekt u ergativu, a objekt u apsolutivu, poredak je slobodan:

Primjer 8 motuna (Onishi 1994: 60)

[... *tii Peru*] [*ho-i Paanaangah*] *tu-u-na.*

ART.F 'ime.vještice' ART.M-ERG 'ime.pretka' ubiti-3O.3SB.RMPAST-F

[P (trpitelj)-tema] [A (vršitelj)]

'Paanaangah je ubio Perui (tema).'

S obzirom na to da se u jeziku motuna poredak riječi ne može odvojiti od pragmatike, odnosno ne možemo reći da je jedan poredak češći od drugog, valja zaključiti da je to jezik s glagolom

na kraju rečenice i slobodnim poretkom objekta i subjekta. Premda u WALs-u nalazimo da drugi jezik JB nasioi ima poredak APV (Dryer 2013a), vjerojatnije je ipak da se takav neobilježeni poredak s glagolom na kraju rečenice može pronaći u sva četiri jezika JB (Stebbins et. al. 2018: 827). Motunu također možemo analizirati kao jezik s finalnom pozicijom glagola i postpozicijama,³³ što je tipično jer u oba slučaja objekt dolazi ispred glagola, dakle PV. Ovakav se odnos topikalizacije i reda riječi možda može usporediti sa stanjem u nekim oceanijskim jezicima južnog Bougainvillea (v. dolje).

Za rotokas, jezik SB, Robinson (2011: 128, 130) navodi da je najčešći i najtipičniji poredak APV, no gramatičan je i poredak u kojem subjekt dolazi nakon glagola, dakle PVA. Robinson nažalost ne navodi postoji li kakva razlika u pragmatici među njima. Objekt se za razliku od subjekta ne može pojaviti iza glagola pa su svi poređci osim APV i PVA negramatični. Na temelju iznesenog rotokas možemo svrstati u tip APV jezika s poslijelozima.

Nadalje, jezici Nove Britanije razlikuju se u ovoj domeni od većine jezika Solomonskih otoka i papuanskih jezika općenito. Svih šest pokazuje poredak AVP³⁴ kao i jezik bilua, no razlika je ta što jezici Nove Britanije pokazuju potpuno rigidan poredak te imaju prijedloge, a ne poslijeloge.

Primjer 9 ata (Stebbins et. al. 2018: 791)

Anu mu-no-'u sie tatalu.
on on-dobiti-to taro tri
'On je dobio tri tara.'

Primjer 10 sulka (Tharp 1996: 139)

a-morik t-em a-ksii a-llaut-ar.
SG.NNI-svinja 3SG.PST-jesti SG.NNI-kokos SG.NNI-velik-MW
'Svinja je pojela veliki kokos.'

Primjer 11 anemski (Thurston 1982: 16)

tita-n-ai u-b-î aba
otac-moj on-udariti-to svinja.
'Moj otac je udario svinju.'

Primjer 12 taulilski (Meng 2018: 212)

nga-nue ngən be vəgam=e

³³ Motuna i ostali jezici JB zapravo nemaju poslijeloge. Prostorne relacije koje se u hrvatskom izražavaju pomoću prijedloga se u tim jezicima izražavaju pomoću lokativnih padežnih sufikasa. S obzirom da ti padeži nikada nisu izraženi prefiksima, možemo zaključiti da ti jezici odgovaraju tipu s poretkom PV i poslijelozima.

³⁴ Od ostalih papuanskih jezika jedino jezici Torricelli i neki zapadni papuanski jezici imaju AVP poredak, v. npr. (Dryer 2013a).

1SG.NPST-reći 2PL pri mjesec=SG.CLF:F

'Reći ću ti o mjesecu.'

Premda su ti poređci mnogo rigidniji od papuanskih jezika Solomonskih otoka, postoje slučajevi u kojima nalazimo i druge redosljedje. Na primjer u anemskom postoji samo jedna iznimka AVP poretku, a to je kada se stavlja poseban naglasak na NP objekta čime on dolazi na prvo mjesto u surečenici. To je karakteristika koju anemski dijeli s oceanijskim jezikom susjedom lusijem (Thurston 1982: 18).

Kuotski na Novoj Irskoj svakako je jedinstven među papuanskim jezicima jer jedini pokazuje VAP poredak koji se ne može lako objasniti jezičnim kontaktom. Moguće je da subjekt bude izražen i prije glagola, no u tom slučaju subjekt je obilježen posebnim pokazateljem za fokus *la*, što znači da se tu radi o pragmatički obilježenoj rečenici. U svakom se slučaju u kuotskom radi o VAP jeziku s prijedlozima:

Primjer 13 kuotski (Chung & Chung 1996: 2)

a-kart-oŋ *kaβuna* *migan-tuaŋ*

3SG.O-ugristi-3SG.SB pas prijatelj-1SG.G

'Pas je ugrizao mog prijatelja.'

Tablica 2 Odnos poretka glagola i objekta prema adpozicijama³⁵

Lokacija	Bismarckovi otoci	Solomonski otoci i Rossel
Poredak		
OBJEKT - GLAGOL		lavukaleve, touo, savosavo, jele, rotokas, motuna
GLAGOL - OBJEKT	anemski, ata, kolski, sulka, tauilski, mali, kuotski	bilua
	PRIJEDLOZI	POSILIJELOZI

U oceanijskim jezicima nalazimo veću raznolikost u tipovima nego što je to slučaj među IPJ. Najčešći je tip svakako AVP koji nalazimo diljem Mikronezije, dok u Polineziji dominira VAP poredak. Nama su svakako od većeg interesa oceanijski jezici zapadne otočne Melanezije, odnosno oni koji se govore na području prostiranja IPJ. Lynch et. al. (2011: 49-50) navode da

³⁵ Odnos poretka glagola, objekta i subjekta prema adpozicijama nalazi se u *Dodatku*.

neki oceanijski jezici Nove Britanije imaju poredak APV, no smatramo da to ne može biti točno. Kao prvo, autori ne navode nijedan primjer takvoga jezika, a kao drugo brojne tipološke karte, npr. Dryer (2013a) i Ross (2017: 787), ne sadrže nijedan APV oceanijski jezik na Novoj Britaniji. Osim toga smo i sami provjerili u dostupnim gramatikama i opisima te smo pronašli isključivo AVP jezike³⁶. Thurston (1996b: 255) ipak kaže da oceanijski bibling jezici (aria, moukski itd.) imaju vrlo rigidan APV poredak, međutim, ovaj nam slučaj pokazuje kako treba dodatno provjeriti navedene podatke. Naime, Thurston nigdje ne navodi primjer koji bi potvrdio APV poredak, već upravo suprotno, diljem cijelog opisa navodi isključivo AVP i VP poretke, što nam pokazuju sljedeći primjeri 14 i 15. Dakle, ovdje se radi o grešci autora te su ti jezici zasigurno ipak AVP³⁷.

Primjer 14 aria (Thurston 1996b: 266)

Pita bak akai.

Pita 3SG.SB.pocijepati drvo

'Pita je pocijepao drvo.'

Primjer 15 tourai (Thurston 1996b: 269)

ŋa-ile anaj luom kobok.

1SG.SB-znati ime POSS.2PL NEG

'Ne znam vaše ime.'

Na Solomonskim Otocima nalazimo najveću raznolikost poredaka. Na jugoistoku dominiraju AVP jezici npr. kwaio i arosi, a u ostalim dijelovima nalazimo VAP i VPA poretke, pri čemu je VAP prisutan prvenstveno na otocima Santa Isabel i Nova Georgia npr. kokota, roviana, hoava, a VPA poredak je prisutan u jezicima longgu na otoku Guadalcanal i npr. gela na otoku Tulagi. Načelno većina oceanijskih jezika ima poprilično rigidan poredak riječi, no sastavnice se mogu pomaknuti na početak surečenice kako bi se izrazila topikalizacija. U jezicima Bougainvillea takav se proces gramatikalizirao u strukturu koju Lynch et. al. (2011: 49-50) nazivaju TVX strukturom, pri čemu je T topikalizirani argument, V glagol, a X drugi element koji nije tema. Takvu strukturu ima primjerice oceanijski jezik banoni na južnom dijelu Bougainvillea (Lynch & Ross 2011: 451), a sličan smo koncept vidjeli i u jeziku motuna. Jezici mono, torau i uruava iz skupine uže srodnih jezika mono-uruava s južnog Bougainvillea su jedini oceanijski jezici zapadne otočne Melanezije koji su razvili APV poredak vjerojatno zbog

³⁶ Jezici koji upućuju na to su između ostaloga i svi sjeverozapadni jezici Nove Britanije (Chowning 1996: 57), jezici bariai i maleu porodica (Goulden 1996: 121–2, passim; Haywood 1996: 177), amara (Thurston 1996: 206–7, passim), lote (Pearson & van den Berg 2008: 69), mengen (Madden 2000: 4ff.), bola (van den Berg & Wiebe 2019: 181), avau (Van Cott & Bullock 2015: 29), nakanai (Johnston 1980: passim) itd.

³⁷ Također v. (Thurston 1987: 74), gdje te jezike navodi kao „quite rigid SVO“, dakle AVP.

kontakta s jezicima JB koji svi imaju glagol na kraju surečenice. To se vidi po tome što ostale podgrupe sjeverozapadnih solomonskih jezika oceanijske porodice obično imaju glagol na početku surečenice, npr. kokota i marovo (Evans & Palmer 2011: 488, 490). Čini se da je Dryer (2013a) i jezik mono³⁸ pogrešno označio na karti kao jezik bez dominantnog poretka. Premda su podjednako česti primjeri AVP i APV poretka, Fagan (1986: 84) izričito kaže da se NP objekta uvodi prijedlogom *ga* ukoliko je njegova pozicija iza glagola. S druge strane, objekt ostaje neobilježen kada dolazi ispred glagola, što znači da je poredak APV manje obilježen i time prototipan.

Za kraj možemo nadodati da u oceanijskim jezicima zapadne Melanezije odnos adpozicija i reda riječi generalno odgovara tipičnim slučajevima, samo što neki jezici poput lusija imaju AVP poredak te prijedloge i poslijeloge. Thurston (1982: 44-5) tvrdi da su poslijelozni također utjecaj nekog papuanskog jezika, no takav je zaključak upitan jer svi trenutno živi papuanski jezici Nove Britanije imaju prijedloge.

5.1.3 Rasprava

Red riječi je obilježje koje se arealnom difuzijom vrlo lako širi pogotovo u višejezičnim zajednicama čiji jezici imaju različite poretke. Tako sve jezične porodice Indije (npr. indoeuropska, dravidska, austroazijska itd.) imaju APV poredak. Jezici kavkaskog područja također su APV, a jezici središnje i južne Afrike nagnju AVP poretku (Dryer 2013a). To nam dokazuje da i jezici koji nisu genetski srodni često mogu imati isti red riječi, čime nam ta kategorija ne može biti dostatnom u određivanju jezične srodnosti. Korisna je ipak utoliko što nam pokazuje generalnu razliku između papuanskih jezika u kojima glagol uglavnom dolazi na kraju surečenice (APV) i oceanijskih jezika u kojima nalazimo šarolikije poretke. Na temelju toga se može promatrati jezični kontakt među ovim jezičnim zajednicama. To je još izrazitije promatramo li red riječi u odnosu na adpozicije, čemu svjedoči bilua koji ima AVP poredak i poslijeloge, što se može objasniti time da je takav poredak novija promjena nastala kontaktom. Ostali IPJ Solomonskih Otoka sačuvali su APV poredak i poslijeloge i oduprijeli se oceanijskom utjecaju, ali i solomonskom pidžinu koji također kao kreolski jezik s engleskim kao jezikom leksifikatorom ima AVP poredak³⁹. Također je jasno vidljiva geografska razlika između sjevernih i južnih IPJ-a. Poredak AVP razvio se u svim papuanskim jezicima Nove Britanije zasigurno kao rezultat kontakta s oceanijskim jezicima, no ta je promjena morala biti

³⁸ Dryer je taj jezik naveo kao mono-*alu* prema Faganovom radu (1986).

³⁹ V. (Beimers 2009: 249).

starija jer ti jezici imaju isključivo prijedloge⁴⁰. Jezični kontakt vidljiv je i na Bougainvilleu, gdje je u oceanijskim jezicima gramatikalizirana topikalizacija, što se može usporediti sa situacijom u jezicima JB koji pokazuju sličan proces topikalizacije u surečenici. Sličnost je tim više izraženija što se npr. ni u jeziku banoni niti u motuni ne zna koju će poziciju iza glagola zauzeti subjekt, u slučaju da on nije topikaliziran. Kontakt na Bougainvilleu vidljiv je i u suprotnom smjeru. Neobilježene surečenice u jezicima mono-uruava imaju poredak APV, pri čemu je pozicija glagola na kraju surečenice rezultat jezičnog kontakta s jezicima JB suprotno tvrdnji Dunn et. al. (2002: 57) koji su smatrali da u oceanijskim jezicima nije zabilježeno preuzimanje takve strukture s glagolom na kraju surečenice na području rasprostiranja IPJ-a. Svakako je problematično nepoklapanje naše analize jezika bilua i mono i Dryerove (2013a) analize. Ostaje nejasnim zašto se u slučajevima ova dva jezika odlučio zanemariti kriterij obilježnosti kada je on jasna indikacija o tome koji je poredak prototipan. Naposljetku se može reći da je kuotski prava zagonetka jer pokazuje VAP poredak koji je jedinstven među papuanskim jezicima. Takva se promjena ipak ne može lako objasniti jezičnim kontaktom pa pitanje ovog jezika unutar domene proučavanja reda riječi ostaje otvoreno.

5.2 Mjesto obilježavanja u surečenici

5.2.1 Definiranje tipova

Prije analize uzorka, nužno je objasniti što znači 'mjesto obilježavanja' i kako se jezici po tom pitanju uopće svrstavaju u tipove. 'Mjesto obilježavanja' odnosi se na ono što se u engleskoj terminologiji naziva *dependent/head marking*, odnosno *locus of marking* i podrazumijeva na koji način su obilježeni odnosi među osnovnim sintaktičkim sastavnicama u surečenici. Za *dependent/head marking* ćemo koristiti hrvatsku terminologiju 'obilježavanje zavisnika' i 'obilježavanje glave'.

Generalno gledajući, glavu čini onaj konstituent koji određuje sintaktički tip i distribuciju cijele konstrukcije. Ako postoji upravljanje unutar konstrukcije onda je glava ta koja upravlja zavisnikom (Nichols 1992: 46). U standardnoj lingvističkoj teoriji glagol je glava surečenice, a njegovi su argumenti, subjekt i objekt, zavisnici (Bickel & Nichols 2007: 196). Mi se u ovom poglavlju vodimo kriterijem Nichols i Bickela (2013) gdje se promatra na kojoj je sintaktičkoj jedinici surečenice izražena informacija o objektu (P). Sukladno tome možemo reći da postoje četiri glavna jezična tipa:

1. P je obilježen na zavisniku (DM⁴¹)

⁴⁰ Na ovakav zaključak upućuju i neki drugi čimbenici poput npr. finalne pozicije negacije u rečenici (Dunn et. al. 2002: 58).

⁴¹ Prema eng. *dependent marking*.

2. P je obilježen na glavi (HM⁴²)
3. P je dvostruko obilježen (2-M⁴³)
4. Bez obilježavanja P (0-M⁴⁴)

Hrvatski je primjer jednog DM jezika, što možemo prikazati na sljedećem primjeru:

Primjer 16 hrvatski

Žena vidi muškarca.

U ovoj jednostavnoj prijelaznoj rečenici *žena* je subjekt, *vidi* je predikat (glagol), a *muškarca* je objekt. Subjekt *žena* je u nominativu, što se vidi po pokazatelju *-a* koji uz informaciju o padežu iskazuje rod i broj. Na glagolskom obliku *vidi* obilježen je samo subjekt, što se vidi na glagolskom pokazatelju *-i*, koji osim što obilježava 3. lice jednine subjekta, obilježava i glagolsko vrijeme prezenta. Na temelju toga možemo reći da su subjekt i predikat sročni u broju i licu. Izostavimo li u potpunosti NP *žena*, na temelju oblika glagola prepoznamo o kojem se licu i broju radi, dakle, subjekt je prisutan bez obzira na pojavljivanje NP subjekta. U rečenici – *Vidiš muškarca.* – nastavak *-aš* nam kaže da je subjekt u drugom licu jednine prezenta. Međutim, na glagolu nigdje nije vidljiva informacija o tome što je objekt. Ta je informacija obilježena na zavisnom argumentu rečenice pokazateljem *-a* koji označava akuzativ jednine muškog roda. Shematski to možemo prikazati ovako:

Prikaz 1 DM obrazac obilježavanja u hrvatskom

GLAVA	vid- <u>i</u>
	korigen-PRS.3SG. <u>SB</u>
ZAVISNIK žen- <u>a</u>	muškarc- <u>a</u>
korigen-NOM.. <u>SG.SB.F</u>	korigen-AK.SG.O.M

Na temelju svega navedenog možemo zaključiti da se u hrvatskom temeljni odnos između sintaktičkih jedinica izražava padežima na zavisnim sastavnicama pa je time opravdano analizirati hrvatski kao DM jezik.

Pogledamo li lavukaleve (primjer 17), možemo prikazati na koji način funkcionira HM obrazac.

⁴² Prema eng. *head marking*.

⁴³ Prema eng. *double marking*.

⁴⁴ Prema eng. *zero marking*.

Primjer 17 lavukaleve (Terrill 1999: 207)

aira la ali na aole.
 aira la ali na a- o- le
 žena(F) SG.F.ART muškarac(M) SG.M.ART 3SG.M.O 3SG.SB vidjeti
 'Žena je vidjela muškarca.'

Na ovom se primjeru lijepo vidi kako u lavukaleveu niti *aira* 'žena', niti *ali* 'muškarac' nisu obilježeni dodatnim pokazateljem koji bi imao funkciju padeža. Međutim, na glagolskom korijenu *le* 'vidjeti' dvama prefiksalsnim pokazateljima iskazane su informacije za subjekt i za objekt. Subjekt kojeg čini NP *aira la* indeksiran je prefiksom *o-*, a objekt kojeg čini NP *ali na*⁴⁵ 'muškarac' indeksiran je prefiksom *a-*, što se može vidjeti ne samo prema utorima⁴⁶ u koje su ta dva prefiksa smještena na glagolu, već i time što je prefiksalsni pokazatelj za objekt *a-* sročan u rodu s imenicom *ali*. Dakle, informacije o subjektu i objektu su obilježene na glavi, a ne na zavisnim argumentima. To se shematski može prikazati na sljedeći način:

Prikaz 2 HM obrazac obilježavanja u lavukaleveu

GLAVA	a-	o-	-le
	3SG.M.O-	3SG.SB-	vidjeti
ZAVISNIK [aira la]			[ali na]
<u>žena(F) SG.F.ART</u>			muškarac(M) SG.M.ART

Padeži u slučaju jezika kao što je lavukaleve time postaju zalihosni jer su sve informacije o odnosima argumenata u rečenici jasne na temelju prikazanih glagolskih pokazatelja. Međutim, velik broj jezika ima padeže iako su prema tipu obilježavanja HM. Takvi jezici iskazuju dvostruko obilježavanje, a jedan od njih je primjerice motuna. Pogledamo li ponovno primjer koji smo već imali (primjer 18), možemo vidjeti na koji način funkcionira princip dvostrukog obilježavanja.

Primjer 18 motuna (Onishi 1994: 60)

[... *tii Perui*] [*ho-i Paanaangah*] *tu-u-na*.
 ART.F 'ime.vještice' ART.M-ERG 'ime.pretka' ubiti-3O.3SB.RMPAST-F
 'Paanaangah je ubio Perui.'

Subjekt prijelaznog glagola *hoi Paanaangah* obilježen je ergativnim sufiksom *-i* na članu u istoj NP, omeđenoj uglatim zagrada. Objekt *tii Perui* nije otvoreno obilježen, , no rekli smo

⁴⁵ Riječi *la* i *na* su određeni članovi.

⁴⁶ Utor (eng. *slot*) se odnosi na poziciju koju određeni afiksalsni pokazatelj zauzima na glagolskom korijenu. U lavukaleveu se na njemu prefiksom prvo indeksira objekt i potom subjekt, a nikako obrnuto.

u prošlom poglavlju da je u jeziku motuna objekt uvijek u apsolutivu bez obzira što nema posebnih pokazatelja.

Osim ovih padežnih odnosa ergativa i apsolutiva, na glagolu su sufiksom *-u-* indeksirani subjekt i objekt, pri čemu nam ovaj oblik pokazatelja kaže da je prvi argument objekt u 3. licu, a drugi subjekt, također u 3. licu. Dakle, pokazatelj *-u-* sročan je s NP subjekta i NP objekta. Četvrti je tip, onaj bez obilježavanja, uvjetno rečeno najlakši za odrediti. Taj tip čine jezici koji niti padežima, niti sročnošću na glagolu ne iskazuju sintaktičke odnose u surečenici, što možemo ilustrirati na primjeru tajskog jezika.

Primjer 19 tajski (Nichols & Bickel 2013a)

Daang hũaróo Dam.

Dang smijati Dam

'Dang je ismijavao Dama'

5.2.2 Kriteriji svrstavanja u tipove

U prošlom smo poglavlju pokazali prema kojem se principu određuje u koji tip će se neki jezik svrstati. Međutim, termin 'obilježavanje' sam po sebi nije dovoljno precizan jer nije uvijek moguće tako jednostavno odrediti kojem će tipu pripasti jezik. Kako bismo ilustrirali problematiku, krenut ćemo od jezika s najmanje obilježavanja prema onima s najviše obilježavanja.

S primjerom 19 ne postoje poteškoće u određivanju jer se tu uistinu radi o jeziku koji morfološki ni na koji način ne obilježava objekt. Promotrimo sada kako izgleda jednostavna prijelazna rečenica u jeziku sulka:

Primjer 20 sulka (Reesink 2005: 166)

O guela ngat katlay-em a morek.

PL pas oni.PFV jesti.sirov-TRVZ SG svinja

'Psi su jeli/grizli svinju.'

Premda se to možda i ne vidi odmah, sulka indeksira lice subjekta na glagolu. To se može zaključiti po tome što je *ngat* proklitički pokazatelj koja se uvijek veže uz glagol koji slijedi i sročan je s NP subjekta koji prethodi, što je u ovom slučaju *o guela* 'psi'. Dakle, *ngat* u ovom primjeru ima gotovo identičnu funkciju kakvu je u hrvatskom primjeru 16 imao pokazatelj *-i* na glagolu *vidi*. Na glagolu se nalazi samo sufiks *-em* koji pretvara neprelazne glagole u prijelazne, što znači da na glagolu ne postoji sročnost s objektom. Taj objekt *morek* 'svinja' također nije obilježen nikakvim padežom. Prema tomu sulka se mora svrstati u jezike bez obilježavanja jer niti glava, niti zavisnik ne nose informaciju o objektu. Na temelju tajskog i

sulke vidimo koliko je nespretni termin 'jezici bez obilježavanja' te koliko je problematično svrstavanje u jezične 'tipove' na čemu se temelji tradicionalna tipologija. Sulka za razliku od tajskog uistinu ima glagolsku sročnost sa subjektom, odnosno nije u potpunosti bez obilježavanja. Time možemo reći da je na zamišljenoj ljestvici obilježavanja sulka u manjoj mjeri jezik bez obilježavanja nego što je to navedeni tajski premda se oba jezika moraju svrstati u isti jezični tip.

Nadalje smo rekli da je hrvatski klasičan DM jezik, no načelno se može smatrati da je glagolska sročnost sa subjektom u hrvatskom također zalihosna jer se odnos između subjekta i predikata vidi padežnim pokazateljima. Pogledamo li australski jezik uradhi iz pamanjunganske porodice vidjet ćemo da sročnost sa subjektom nije potrebna kako bi jezik bio DM.

Primjer 21 uradhi (Nichols & Bickel 2013a)

wutpu-nku uma-0 ute-n
 starac-ERG drvo.za.ogrjev.ABS pokupiti-PST
 'Starac je pokupio drva za ogrjev.'

U ovom primjeru vidimo da je na glagolu obilježena samo kategorija vremena, a odnos među subjektom i objektom ostvaren je putem padeža. Ponovno se hrvatski i uradhi moraju svrstati u isti jezični tip iako se prema načinu obilježavanja ne poklapaju u potpunosti, odnosno hrvatski pokazuje veći stupanj obilježavanja od uradhija.

Postoji još nekoliko nijansâ među tipovima koje bismo mogli navesti, no prikazat ćemo još jednu u domeni HM jezika. Primjer lavukalevea koji smo prikazali u prošlom poglavlju doista pripada klasičnom HM tipu jer postoji glagolska sročnost s oba argumenta. Spajanjem karte u WALS-u iz poglavlja 23 koje se bavi upravo mjestom obilježavanja u jezicima s kartom iz poglavlja 102 koje govori o tome koja su lica prisutna na glagolu, može se vidjeti da preko 90% HM jezika u uzorku indeksira i lice objekta i subjekta na glagolu. U tom uzorku od 54 jezika, samo jedan jezik canela pripada HM tipu, a da pritom na glagolu indeksira samo objekt (Nichols & Bickel 2013a; Siewierska 2013a). Jezik touo iz našeg uzorka pripada tom rijetkom tipu HM jezika s isključivo objektivnim pokazateljem na glagolu, što se može vidjeti na primjeru 22:

Primjer 22 touo (Stebbins et. al. 2018: 863)

fɪnɔ-zo vo vaka nodo-v-e vea.
 osoba-SG.M 3SG.F brod vidjeti-3SG.F-IRR FUT
 'Muškarac će sutra vidjeti brod.'

Subjekt je u ovom primjeru izražen isključivo s NP, dakle nema sročnosti na glagolu. Kako touo nema padeže, a NP objekta *vo vaka* 'brod' sročan je s glagolom, odnosno sufiksom *-v-* koji

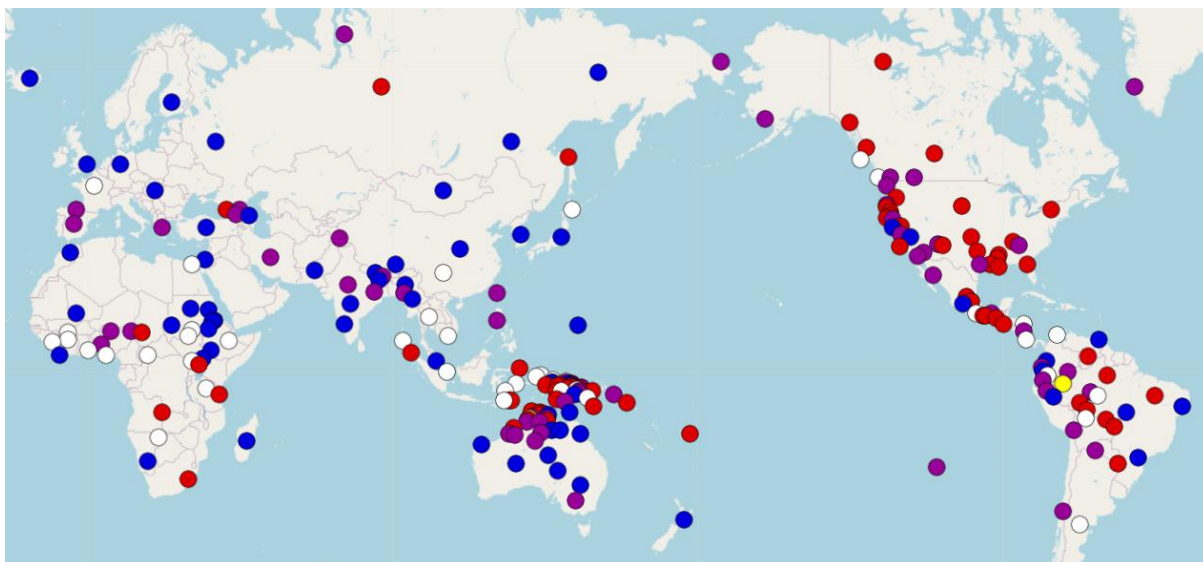
nosi informaciju o rodu, broju i licu, touo grupiramo u HM jezike. Na temelju toga touo pripada istom jezičnom tipu kao i lavukaleve premda touo 'manje' obilježava glavu od lavukalevea.

Sve što smo naveli važno je zbog toga što se tipologija mjesta obilježavanja ne proučava samo na razini obilježavanja u surečenici kako smo mi do sada prikazivali, već se mogu analizirati sve sintaktičke domene u kojima postoji odnos glave i zavisnika. To su primjerice mjesto obilježavanja u posvojnim konstrukcijama (v. 5.3), u adpozicijskim skupinama, u obilježavanju neizravnog objekta, zamjenica itd. Odličan pregled toga i općenito HM-DM tipologije daje Matasović (2001: 269–273). On kaže kako jezik u većini kategorija koje promatramo može biti dosljedno DM, a u nekima pak može biti i HM tipa. Takav je slučaj s hrvatskim koji je jezik s većinom DM obilježja, no u prijelaznoj surečenici obilježava subjekt na glagolu, što je HM obilježje. Međutim, vidjeli smo da smo hrvatski ipak svrstali među DM jezike zbog toga što smo se priklonili kriterijima Nichols i Bickel koji su na temelju vlastitih statističkih istraživanja pokazali da se opći jezični tip po pitanju mjesta obilježavanja može definirati na temelju dva parametra: 1) mjesto obilježavanja objekta u surečenici i 2) mjesto obilježavanja unutar NP-a (v. 5.4). Takvom metodom možemo ova četiri glavna tipa prikazati jednostavno i jasno (Nichols & Bickel 2013a).

Prema svemu što smo naveli u ovom poglavlju možemo odrediti kriterije prema kojima se jezici svrstavaju u određeni tip po pitanju mjesta obilježavanja u surečenici:

1. Jezik je 0-M ako nema padeže niti glagolsku sročnost s objektom.
2. Jezik je DM ako ima padeže i nema glagolsku sročnost s objektom.
3. Jezik je HM ako ima glagolsku sročnost s objektom, a nema padeže.
4. Jezik je 2-M ako ima i glagolsku sročnost s objektom i padeže.

Postavlja se pitanje čemu služi uopće tipologija jezika prema mjestu obilježavanja? Postoji nekoliko razloga, no najvažniji je taj što ti obrasci imaju veliku dijakronijsku stabilnost i malu arealnu difuznost što znači da se načelno ne mijenjaju s vremenom i ne razvijaju se pod utjecajem drugih super- ili supstrata (Matasović 2001: 272). To se može prepoznati i na razini čitavih jezičnih porodica i area iako su baš u oceanijskoj porodici zabilježeni jezici koji pripadaju suprotnim tipovima (v. 5.3). Područjem Euroazije i Afrike većinom dominiraju DM jezici, a HM jezike pronalazimo ponajprije na dva velika područja: na i oko Nove Gvineje te u Sjevernoj i Južnoj Americi (v. dolje sliku 4). Takva raspodjela ovih jezičnih tipova vjerojatno nam govori o procesima ljudskih kolonizacija i seoba koje su se odvijale u pretpovijesno doba, desetke tisuća godina unazad (Nichols & Bickel 2013a).

Slika 4 Jezici svijeta prema mjestu obilježavanja u surečenici. Plavo = DM jezici, crveno = HM jezici, ljubičasto = 2-M jezici, bijelo = bez obilježavanja, žuto = ostali jezici (Nichols & Bickel 2013a).

5.2.3 Zamjenička sročnost

Primjeri na temelju kojih smo u prošla dva poglavlja demonstrirali kako funkcionira koji jezični tip bili su relativno jednostavni jer su u svakom primjeru bile prisutni otvoreno iskazani NP subjekta i objekta. Doduše, takva je pojava u stvarnom jeziku prilično rijetka. Što se događa u slučaju pojavljivanja isključivo zamjenica u surečenici? Rekli smo već nekoliko puta da se u IPJ relativno često izostavlja NP iz surečenica. Pogledajmo sada jezik mali kako bismo lakše objasnili na što se osvrćemo:

Primjer 23 mali (Stebbins 2011: 43)

... *dē cha thachi* ...
 da ka thēt=ki
 i 3M.SG.I dobiti.FUT=3F.SG.III
 „... i on je dobije...“

U ovoj surečenici postoji oblik *ka* nalik zamjenici u 3. licu jednine muškog roda koji nije proklitika glagolu koji slijedi, već samostalna, izolirana riječ, što nam možda govori da se radi o slobodnoj zamjenici. Tome u prilog ide i to što je prijevod glosiranog primjera upravo zamjenica *on* u hrvatskom. Na glagolu je pak prisutna enklitika *ki* 'ona', dakle vezani pokazatelj koji indeksira objekt 3. lica ženskog roda u jednini. Na temelju toga se čini jednostavnim zaključiti da jezik mali pokazuje HM obrazac.

Takva je analiza ipak potpuno pogrešna. Kao prvo, *ka* 'on' samo je prividno slobodna zamjenica zbog svog samostalnog pojavljivanja u surečenici, no to je zapravo pravi zamjenički pokazatelj zato što se on može pojaviti čak i uz otvoreno izraženi NP što nam pokazuje sljedeći primjer u kojem je zamjenički pokazatelj *ta* 'oni' sročan sa NP subjekta koji mu prethodi:

Primjer 24 mali (Stebbins 2011: 43)

Aumesta tha donel.
a=chumes-ta ta donel
SPEC=muškarac-H.PL 3H.PL.I loviti.PRS
'Muškarci idu loviti.'

Niti teza da je mali HM tip jezika ne stoji. Premda je u primjeru 23 informacija o objektu doista izražena na glagolu putem objektne enklitike *ki*, ona *nije* sročna s objektom, odnosno ona se ne može pojaviti u surečenici u slučaju pojavljivanja otvoreno izraženog NP objekta što se vidi u sljedećem primjeru:

Primjer 25 mali (Stebbins 2011: 43)

Ut tēs kama mēs̄mēs.
1PL.I jesti.PRS ART₁ hrana
'Mi jedemo hranu.'

Takav je način obilježavanja u jeziku mali ponovno „više“ HM nego što je to u nekim primjerima drugih jezika koje smo navodili. Bez obzira na to, mi se pri određivanju tipova dosljedno držimo zadanih kriterija u 5.2.2, što znači da ako nema sročnosti s otvoreno izraženim objektom, onda ne može biti HM obrazac. Kako jezik mali nema niti padeže, ne preostaje nam nikakva druga mogućnost osim svrstavanja ovog jezika među jezike bez obilježavanja.

Jezik mali pokazuje podijeljenu sročnost u glagolskom kompleksu koja se temelji na podjeli Bickela i Nichols (2007: 232). Oni razlikuju gramatičku od zamjeničke sročnosti (eng. *pronominal agreement*). Gramatička je sročnost vidljiva na odnosu NP subjekta i glagola u jeziku mali. S druge strane, zamjenička sročnost ne pokazuje odnos između glagola i njegovih argumenata, već je upravo zamjenica ta koja postaje argument jer se NP koji inače uzrokuje sročnost na glagolu ne može više otvoreno pojaviti u surečenici. Te ćemo elemente ukoliko se pojavljuju fonološki i morfosintaktički izolirano od glagola stoga nazivati **slobodnim zamjenicama**, a elemente koji su dio glagolskog kompleksa, ali fonološki odvojeni, nazivat ćemo **slobodnim pokazateljima**. Slobodna zamjenica u funkciji objekta može se vidjeti u sljedećem primjeru sulke:

Primjer 26 sulka (Tharp 1996: 101)

nera-lol mar.
3SG.FUT-dobiti 3PL.FPN
'On će ih dobiti.'

Da je *mar* 'oni' slobodna zamjenica, govori nam činjenica da se ona ne može pojaviti u slučaju otvoreno iskazanog NP objekta u usporedbi s primjerom 20 koji smo ranije imali za sulku.

Odnos slobodnih zamjenica prema zamjениčkim pokazateljima važan nam je kako bismo mogli odrediti kojem tipu obilježavanja pripada jezik.

Matasović (2018: 64) navodi tri vrste sročnosti koje preuzima od Siewierske (1999). Prva od njih je gramatička koja se poklapa sa gramatičkom sročnosti Bickela i Nichols i odnosi se na sročnost kakva je prisutna u odnosu subjekta i glagola u jeziku mali u primjeru 24. Druga je dvoznačna sročnost (eng. *ambiguous agreement*) i odnosi se npr. na sročnost subjekta i glagola u hrvatskom gdje je, kao što smo mogli vidjeti ranije, moguće potpuno izostaviti NP subjekta. Treću, koja se odnosi na zamjениčku sročnost Bickela i Nichols, naziva anaforičkom sročnosti. Pojam *anaforički* koristi se iz razloga što je sročnost prisutna s nekim od argumenata koji se u diskursu pojavio ranije, što znači da domena ove sročnosti nije surečenica, već čitavi diskurs (ibid.: 65). Podijeljena sročnost kakva je prisutna u jeziku mali obično ukazuju na tekuće procese gramatikalizacije, što znači da ta anaforička veza s vremenom može očvrnuti čime bi iz sustava anaforičke/zamjениčke sročnosti nastao sustav gramatičke sročnosti (Bickel i Nichols 2007: 234).

5.2.4 Analiza ostalih jezika

U prošlim smo poglavljima već pokazali kakvog su tipa neki od IPJ-a, stoga ćemo sada analizirati i ostale jezike, a započet ćemo s Novom Britanijom.

U anemskom se subjekt uvijek realizira prefiksom na glagolu, a za objekt postoji vrlo složen sustav obilježavanja koji ovisi glagolskom korijenu, no on je iskazan sufiksom te postoji sročnost s referentom. Slično je i u jeziku ata samo što ata ima enklitičke zamjenice za objekt, a ne sufikse. Nijedan drugi poredak lica na glagolu u ovim jezicima nije moguć. Također anemski (primjer 27) i ata (primjer 28) nemaju padeže, dakle, pokazuju tipični HM obrazac. Već smo objasnili na koji način djeluje obilježavanje u jeziku sulka, a istovjetan je i kolski (primjer 29) s isključivo prefiksima za subjekt. Niti kolski kao ni sulka nema padeže, stoga oba jezika pripadaju 0-M tipu.

Primjer 27 anemski (Thurston 1982: 48)

eni i-Ø-t⁴⁷ kekele.

vrag ona-jesti-to dijete

'Vrag je pojeo dijete.'

⁴⁷ Glagol 'jesti' u anemskom nema glagolskog korijena, već se prefiks dodaje izravno na sufiks (Thurston 1982: 48).

Primjer 28 ata (Stebbins et. al. 2018: 791)

Anu mu-no-'u sie tatalu.

On on-dobiti-to taro tri

'On je dobio tri tara.'

Primjer 29 kolski (Reesink 2005: 181)

T-ol te-pal.

1SG-nositi 1SG-brat

'Nosim svog brata.'

Na jeziku mali opisali smo kako djeluje odnos između slobodnih i vezanih zamjenica, te smo ga svrstali u 0-M tip. U taulilskom se subjekt generalno iskazuje prefiksom, a izravni je objekt uvijek obilježen *padežom trpitelja*⁴⁸ =a koji se mora pojaviti neposredno ispred objekta. To je međutim *odvojena klitika*⁴⁹ koja se uvijek fonološki veže uz riječ koja dolazi ispred, a to znači između ostaloga da se može vezati i na glagol kao u primjeru 30.

Primjer 30 taulilski (Meng 2018: 61)

[nga lauk=ta]_A tə-man_V [=a nangə
1SG.POSS.AL velik=PL.CLF.H 3PL.PST-maknuti =PAT drvo
u-vi to kəməron=ta]_P

3N-PROXS od različit=PL.CLF.H

'Moji su ujac maknuli ova stabla koja pripadaju ljudima drugih plemena.'

Bez obzira na to što se klitika =a veže na glagol i što nam pokazuje što je u rečenici objekt, ovdje nema sročnosti niti obilježavanja lica objekta pa ne možemo govoriti o HM obrascu. Taulilski također nema padeže, stoga pripada 0-M tipu.

Kuotski pokazuje mnogo kompliciraniji sustav glagolske sročnosti koja ovisi o razredu glagolskog korijena. Postoje 3 obrasca neprelaznih glagola uparenih s 4 obrasca prijelaznih glagola u sveukupno 4 glagolska razreda (Lindström 2002: 4). Najproduktivniji je I-razred u kojem se objekt realizira prefiksom, a subjekt enklitikom. Ostali su razredi neproduktivni i imaju malen broj glagola te su po svemu sudeći arhaizmi.⁵⁰

⁴⁸ Prema eng. *patientive case*.

⁴⁹ Prema eng. *detached clitic*.

⁵⁰ Među prijelaznim glagolima u IIa-razredu subjekt je obilježen prefiksom, a objekt sufiksom ako je u pitanju treće lice, a prefiksom ako je u pitanju 1. i 2. lice. U IIb-razredu oba su argumenta obilježena prefiksima s tim da objekt dolazi prije subjekta. U III-razredu objekt je obilježen prefiksom, a subjekt infiksom (Dunn et. al. 2002: 53).

Primjer 31 kuotski (Chung & Chung 1996: 5)

a-kar-on *kaβuna lamuana.*

3SG.M.O-ugristi-3SG.M.SB pas Lamuana

'Pas je ugrizao Lamuanu.'

Međutim, neki prijelazni glagoli imaju prisutan samo pokazatelj subjekta na glagolu. To su između ostaloga glagoli *mira* 'čuti', *taφ* 'piti' i *parak* 'jesti'.

Primjer 32 kuotski (Chung & Chung 1996: 36)

taφ-maio *burunam*

piti-3PL.SB voda

'(Oni) piju vodu.'

Glagol *taφ* 'piti' pripada drugom razredu prema klasifikaciji Chung i Chung (1996: 39-40)⁵¹ u kojoj se nalaze uglavnom neprelazni glagoli. Na većini prijelaznih glagola postoji sročnost s objektom pa bismo kuotski ipak svrstali u HM tip jer također ne postoje padeži. Ovu odluku ne temeljimo isključivo na kriteriju čestotnosti, već i na tome što su baš ovi navedeni glagoli ambitranzitivni, odnosno mogu biti prijelazni i neprelazni. U neprelaznim konstrukcijama objektnog pokazatelja ionako nema pa je sasvim pravilno reći samo *taφmaio* 'piju'.

Na Bougainvilleu postoji značajna razlika u obilježavanju lica među jezicima SB i JB. Vidjeli smo već da je motuna jezik s dvostrukim obilježavanjem⁵² zato što ima padeže i glagolsku sročnost s objektom i subjektom. Indeksiranje oba lica na glagolu karakteristično je za sve jezike JB za razliku od jezika SB koji indeksiraju samo lice subjekta, a u obje se porodice to indeksiranje vrši sufiksima.

Primjer 33 rotokas (Robinson 2011: 130)

oira-to *koie* *upo-re-vo.*

muškarac-SG.M svinja udariti-3SG.M_β-IM.PST_β⁵³

'Muškarac je udario svinju.'

Rotokas posjeduje 4 padežna pokazatelja s različitim semantičkim funkcijama, ali tu ne možemo govoriti o pravim funkcionalnim padežima. Uloga padeža je prije svega izricanje sintaktičkih odnosa između pojedinih argumenata u surečenici, što u rotokasu nije slučaj⁵⁴ pa je sukladno tomu taj jezik 0-M.

⁵¹ Njihov 2. razred odgovara 1. razredu u klasifikaciji Lindström (2002: 4).

⁵² Ostali su jezici JB slabije opisani, no sudeći prema primjerima koje daju Evans i Palmer (2011: 493) i ti jezici imaju padeže pa su također 2-M jezici.

⁵³ Oznaka β označava različiti tip sročnosti, što je irelevantno za primjer.

⁵⁴ Ti su padežni pokazatelji ionako poslijeložne enklitike koje zbog prozodijskih pravila u rotokasu ne mogu stajati fonološki odvojeno ako su jednosložne pa se moraju enklitizirati na NP subjekta. Npr. u prijelaznim

Od jezika Solomonskih Otoka već su opisani lavukaleve i touo. U njihovim smo primjerima vidjeli da lavukaleve indeksira oba lica na glagolu s obaveznim poretom lica P-A⁵⁵ i glagolskom sročnošću s NP subjekta i objekta čime pripada u HM tip. Touo je također HM jezik, no rekli smo da je touo jedino objekt obilježava izražen na glagolu dok je subjekt izražen slobodnim zamjenicama. Bilua obilježava glavu pomoću klitičkih pokazatelja, pri čemu se subjekt izražava proklitikom, a objekt enklitikom.⁵⁶ To su vezani zamjenički pokazatelji jer su sročni s opcionalnim NP subjekta i objekta, međutim rijetko kada su oba argumenta otvoreno izražena (Obata 2003: 24).

Primjer 34 bilua (Obata 2003: 25)

...vo=a botolo inio o ere=k=e ko ipututu...
 3SG.M=LIG boca FOC.NONF 3SG.M učiniti=3SG.F.O=RMP 3SG.F pomrčina.
 '...boca je uzrokovala pomrčinu...'

Zadnji jezik Solomonskih Otoka savosavo jezik je s dvostrukim obilježavanjem. Pritom se padeži mogu obilježavati klitikama, sufiksima i poslijelozima⁵⁷ (Wegener 2008: 132). Kao i u jeziku touo, niti u savosavou ne postoji izražavanje subjekta na glagolu, već se to vrši zamjenicama ili pomoću NP-a, a izražavanje objekta ostvaruje se na 4 načina. Najčešće se sročnost s objektom izražava sufiksacijom i taj obrazac slijedi 85% glagola⁵⁸ (ibid. : 52). U primjeru 35 NP *lo tada sua* 'stari div' obilježen je padežnom enklitikom za nominativ =na, a akuzativ je uvijek neobilježen:

Primjer 35 savosavo (Wegener 2008: 138)

...[lo tada sua]=na [lo ghau] bo duku-li
 DET.SG.M star.M div=NOM DET.SG.M bambus.za.pecanje ići rezati-3SG.M.O
 '... stari div je otišao (i) rezao bambus za pecanje.'

Najsloženiju glagolsku morfologiju pokazuje jele. Glagolski je korijen u tom jeziku bez obilježavanja, no čitav glagolski kompleks se sastoji od predjezgrenog i postjezgrenog dijela na kojima je izražen cijeli niz morfoloških kategorija (Henderson 1995: 14). Predjezgreni i postjezgreni su pokazatelji fonološki izolirani od glagola, ali se zapravo radi o slobodnim

konstrukcijama =pa se kao benefaktiv obilježava na objektu, a s druge strane, poslijelog *iare* 'prema' nesmetano stoji kao samostalna fonološka riječ (Stebbins et. al. 2018: 832).

⁵⁵ U lavukaleveu su moguća i dva druga obrasca obilježavanja subjekta i objekta, no oni su rjeđi i obilježeni te ovisе o različitim faktorima poput npr. fokusa.

⁵⁶ Jedina iznimka je glagol *kio* 'reći'. Nejasno je zašto taj glagol obilježava objekt proklitikom, a subjekt enklitikom (Obata 2003: 112).

⁵⁷ Poslijelozoi obilježavaju semantičke, a ne gramatičke padeže (Wegener 2008; 134)

⁵⁸ Ostale mogućnosti su prefiksacijom (11%), cirkumfiksacijom (1,9%) te promjenom korijena glagola (1,3%) (ibid.)

pokazateljima zato što su sročni s opcionalnim objektom i subjektom surečenice. U poglavlju 104 u WALS-u Siewierska (2013b) je pogrešno označila jele kao jezik u kojem lice objekta prethodi licu subjekta. U primjeru 36 vidimo da su lice i broj subjekta indeksirani na predjezgri, a objekta na postjezgri.

Primjer 36 jele (Henderson 1995: 45)

[Nkéli kamí]_{ABS} dē m:uu ngmé
 brod nov PI.IM.PST.3.SB vidjeti T.IND.PRX.3SG.O.PF
 'Vidjeli su novi brod (danas).'

S obzirom na to da jele ima padeže i sročnost s objektom u glagolskom kompleksu, jele pripada tipu s dvostrukim obilježavanjem.

Među oceanijskim jezicima zapadne Melanezije razlikujemo dva tipa: HM i 0-M. To su jezici bez padeža pa sukladno tomu ne nalazimo DM i 2-M tipove. Na Solomonskim Otcima objekt se generalno izražava sufiksima ili enklitikama, a subjekt slobodnim pokazateljima prije glagola (primjer 37, kokota), pri čemu vidimo da su to HM jezici (Terrill 2011: 329):

Primjer 37 kokota (Terrill 2011: 329)

Ara n-a nomhi=ni ia mheke.
 Ja REAL-1EXCL čuti=3SG.O ART.SG pas
 'Ja sam čuo psa.'

Ovakav obrazac slijede i oceanijski jezici na južnom dijelu Bougainvillea kao npr. banoni i torau⁵⁹, dok primjerice teopski na sjevernom dijelu otoka pokazuje 0-M obrazac⁶⁰. Mješovita je situacija i među oceanijskim jezicima Nove Britanije. Čini se da većina sjeverozapadnih jezika pokazuje HM obrazac, a iznimka su jezici bibling koji su 0-M⁶¹. U ostalim dijelovima otoka također nalazimo oba tipa, npr. jezik bola je HM (van den Berg & Wiebe 2019: 122), a lote je 0-M (Pearson & van den Berg 2008: 69). U većini je jezika subjekt uglavnom obilježen prefiksom ili slobodnim pokazateljima⁶² ispred glagola, a objekt sufiksima ili enklitikama. U jeziku sudest, geografski najbližem jeziku jele, objektna enklitika se pojavljuje samo u slučaju

⁵⁹ V. primjere Evans i Palmera (2011: 489–490).

⁶⁰ U teopskom je situacija ipak nešto kompliciranija, odnosno jezik nije u potpunosti bez obilježavanja glave u surečenici. Na glagolu postoji sročnost s objektom ako je taj objekt zamjenica koja nije 1. lice jednine [v. primjere 1 i 3 u (Mosel & Thiesen 2007: p. 6.7.3)], no ako je objekt imenica, sročnosti na glagolu nema, već postoji posebni član koji označava objekt (ibid.: p. 9.4, primjer 3-4c). U slučaju postojanja razlike u obilježavanju imenica i zamjenica kao u teopskom, odabiremo imenice.

⁶¹ V. gore primjere 14 i 15 za jezike aria i tourai.

⁶² Iznimka je primjerice nakanai koji subjekt izražava isključivo slobodnim zamjenicama ili punim NP-om. Objekti u nakanaiju su izraženi sufiksima na glagolu u određenim okolnostima. Postoji sročnost s objektom samo u slučaju da je referent već poznat od prije. U slučaju da se radi o novoj informaciji, na glagolu nema nikakve sročnosti (Johnston 1980: 28). Bez obzira na to, možemo zaključiti da se radi o HM obrascu.

kada NP nije otvoreno u množini. U jednini je 3. lice izraženo nultim morfolom pa se objektni pokazatelj na glagolu ne vidi, no sudeći treba ipak analizirati kao HM jezik. Subjekt se u tom jeziku obilježava proklitikom (Anderson & Ross 2011: 339).

5.2.5 Rasprava

Kada govorimo o načinu indeksiranja lica⁶³ na glagolu, vidimo da se pojavljuju neke pravilnosti u obrascima⁶⁴. Oceanijskim jezicima svojstveno je da lice subjekta bude indeksirano prije glagolskog korijena, a objekta nakon njega, odnosno poredak je A-P. U papuanskim jezicima zapadne Melanezije nalazimo više različitih redosljeda licâ pa čak i unutar samo jednog jezika. Anemski i ata imaju prema tomu sličan obrazac, samo se razlikuju u vrsti pokazatelja. Ostali jezici Nove Britanije indeksiraju samo lice subjekta na glagolu uz iznimku malija u kojem je moguće indeksirati i lice objekta klitikom. Možemo reći da i ovi jezici pokazuju sličan obrazac kao anemski i ata jer je subjekt uvijek ispred glagolskog korijena, a objekt kao slobodna zamjenica dolazi nakon njega. Stoga u principu svi IPJ Nove Britanije pokazuju A-P obilježavanje lica. Kuotski posjeduje širok spektar obrazaca, međutim najdominantniji je onaj P-A poredak sa subjektom kao enklitikom, a objektom realiziranim prefiksom. Na Bougainvilleu se u obje porodice lica indeksiraju sufiksima, pri čemu jezici SB imaju prisutno samo lice subjekta, a u jezicima JB lice se objekta uvijek indeksira prije lica subjekta. Na Solomonskim Otocima svi jezici osim lavukalevea indeksiraju lice subjekta nakon glagola, sufiksom ili enklitikom. U lavukaleveu je dominantni i neobilježeni obrazac u kojem su oba lica indeksirana prefiksima s P-A poretkom. Jele ima samo slobodne pokazatelje, pri čemu je lice subjekta prije, a objekta nakon glagola.

Iz priložene tablice 3 možemo zaključiti kako se dominantni obrazac indeksiranja lica u 10 od 14 jezika uzorka podudara s dvama oceanijskim obrascima. To je u najmanju ruku zanimljivo zbog toga što je općenito za papuanske jezike najčešći način poretka licâ taj, u kojem je subjekt izražen sufiksom, a objekt prefiksom (Foley 1986: 138). Takav princip najbolje slijedi kuotski, a jedino još lavukaleve dosljedno pokazuje indeksiranje lica objekta prefiksom kao dominantni obrazac⁶⁵. Ta dva jezika zajedno s jezicima Bougainvillea najbolje pokazuju neoceanijska svojstva. Jezici SB i JB lica indeksiraju isključivo sufiksima, pri čemu jezici JB odgovaraju

⁶³ Odmah na početku treba imati na umu da tip indeksiranja lica ne odgovara istovremeno tipu po mjestu obilježavanja u surečenici. Kao što smo vidjeli u 5.2.3 u slučaju jezika mali, jezik može indeksirati lice objekta na glagolu, a da ne postoji sročnost s NP objekta. Drugim riječima, lice objekta u nekim slučajevima može biti prisutno, a da jezik nije HM.

⁶⁴ V. tablicu 3 dolje.

⁶⁵ Čini se da je i taj tip kojem pripada lavukaleve s prefiksanim licima objekta pa subjekta rijedak među papuanskim jezicima. Foley (ibid.) navodi da samo još jezici chambri i karawari imaju takav obrazac. Moguće je da su u međuvremenu pronađeni još neki jezici toga tipa, no nismo zabilježili podatke o tome.

Tablica 3⁶⁶ Način obilježavanja licâ glavnih argumenata subjekta i objekta među IPJ. 'Criticom' (-) su označeni afiksi, znakom jednakosti (=) klitike, a bijelinom slobodni pokazatelji. Nadalje, 'A' predstavlja lice subjekta, 'V' glagolski korijen, a 'P' lice objekta. Zvezdicom (*) označavamo obilježene i/ili rijetke slučajeve. 'MO' označava mjesto obilježavanja.

Područje	Jezik (MO)	Morfologija obilježavanja lica
Nova Britanija	anemski (HM)	A-V-P
	ata (HM)	A-V=P
	kolski (0-M)	A-V
	sulka (0-M)	A=V
	baining - mali (0-M)	A V A V=P*
	tauilski (0-M)	A-V
Nova Irska	kuotski (HM)	P-V=A A-V-P* P-A-V* P-V-A-V*
Bougainville	SB – rotokas (0-M)	V-A
	JB - motuna (2-M)	V-P-A
Solomonski Otoci	bilua (HM)	A=V=P P=V=A*
	touo (HM)	V-P
	lavukaleve (HM)	P-A-V A-V-P* P-V-A*
	savosavo (2-M)	V-P P-V* P-V-P*
Rossel	jele (2-M)	A V P
Oceanijski jezici zapadne Melanezije	kokota (HM)	A V=P
	lote (0-M)	A-V

generalizaciji prema kojoj u papuanskim jezicima lice objekta prethodi licu subjekta neovisno o kojem tipu afiksa se radi. To nam pokazuju kuotski, lavukaleve i motuna, međutim jele,

⁶⁶ Koncept tablice preuzet je iz (Dunn et. al. 2002: 56), međutim tablica je u potpunosti ažurirana, ispravljena i prilagođena potrebama rada. Eliminirani su jezici reefs-santa cruz kao oceanijski jezici, a nadodani su najuobičajeniji tipovi na primjeru jezika kokota i lote. Također su izbačeni jezici Bougainvillea koromira i nasioi. Umjesto kaketskog jezika koji je u izvoru naveden kao 'baining' navodimo jezik mali. Potpuno su ažurirani

anemski, ata, bilua i djelomično mali slijede za papuanske jezike netipični, oceanijski A-P obrazac. Svi jezici osim rotokasa⁶⁷ koji imaju prisutno samo jedno od licâ argumenata također slijede oceanijski tip, a ne papuanski. To su kolski, sulka, taulilski, touo i savosavo. Takav odnos među različitim tipovima zapadne Melanezije upućuje nas na jezični kontakt, međutim, kao što smo vidjeli gore, to ne vrijedi za sve jezike u jednakoj mjeri i ne u svim domenama indeksiranja licâ⁶⁸. Moguće je da su oceanijske strukture samo neizravno utjecale na IPJ, odnosno da je poredak lica A-V-P nastao pod utjecajem sintaktičkog poretka argumenata AVP⁶⁹. Na taj način Foley (ibid.) objašnjava prisutnost ovog za papuanske jezike vrlo rijetkog poretka licâ na glagolu⁷⁰.

Druga stvar koju valja raspraviti dotiče se mjesta obilježavanja. Na temelju prikazanog u 5.2.4 možemo izvući više zaključaka. Prvi je taj da među IPJ pronalazimo tri jezična tipa: HM obrazac posjeduje 43% jezika uzorka, 36% ih ima 0-M, a 21% jezika iskazuje 2-M obrazac.

Drugo, jasno je vidljivo da su padeži rijetka pojava na području zapadne otočne Melanezije za razliku od Nove Gvineje pa tako ne nalazimo DM jezike ni među IPJ ni oceanijskim jezicima. Kao što smo i rekli to ne može biti slučajno jer se radi o dijakronijski vrlo stabilnim kategorijama (v. zadnji odlomak u 5.2.2). Nadodamo li u naš uzorak preostalih 10 živih jezika iz porodica baining, SB i JB, vidimo da točno pola (12/24) svih IPJ-a pripada 0-M tipu, a ostala dva tipa su ravnomjerno raspodijeljena s 25% jezika. Premda su sva tri tipa dobro zastupljena, 0-M jezici ipak u manjoj mjeri dominiraju mikroareom. Međutim, pogledamo li kako su Nichols i Bickel (2013a) prikazali raspodjelu jezika prema mjestu obilježavanja u poglavlju 23 u WALs-u (v. dolje sliku 5), čitatelj bi mogao pomisliti da su za ovo područje karakteristični samo HM jezici uz manji broj 2-M jezika, a da pritom 0-M jezika uopće nema! Slično vrijedi i za oceanijske jezike, utoliko što nijedan oceanijski jezik zapadne otočne Melanezije nije uzet u obzir, već samo fidžijski, na temelju čega bi se također moglo doći do pogrešnog zaključka da je ovo jedini tip koji pronalazimo na području čitave otočne Melanezije, što naravno nije slučaj. Baš iz ovih razloga WALs i pripadajuće karte ne mogu poslužiti u mikroarealnoj analizi jezika pogotovo ako se kao u našem slučaju radi o području koje je ionako jezično vrlo raznoliko.

i/ili ispravljeni netočni podaci za jele, touo, bilua, rotokas, taulilski i mali. Također smo pored svakog jezika nadodali kojem tipu po mjestu obilježavanja jezik odgovara. Osim toga, konkretno razlikujemo radi li se u jeziku o afiksanim, klitičkim ili slobodnim pokazateljima. Koristimo se standardnom terminologijom prisutnom u ovom radu, stoga licâ subjekta i objekta označavamo s A i P umjesto izvornim 's' i 'o'. Također u slučaju postojanja više obrazaca odvajamo one najčešće, dominantne i neobilježene slučajeve od rijetkih ili obilježenih koje smo označili s asteriskom.

⁶⁷ I ostalih jezika SB.

⁶⁸ Za sličan zaključak v. (Dunn et. al. 2002: 57).

⁶⁹ Što je u IPJ dakako rezultat oceanijskog utjecaja.

⁷⁰ Među drugim papuanskim jezicima samo još jezici Torricelli imaju A-V-P poredak licâ na glagolu, a i oni su prema poretku riječi AVP (ibid.).

Slika 5 Mjesto obilježavanja u surečenici na području zapadne otočne Melanezije. Crveni kružići prikazuju HM jezike, a ljubičasti 2-M jezik. Karta je preuzeta i potom isječena iz WALS-ovog poglavlja 23 koje se bavi istom temom, samo na globalnoj razini (Nichols & Bickel 2013a).

5.3 Adnominalna posvojnost

Predmet ovoga poglavlja bit će prvenstveno dvije stvari. Prvo ćemo promatrati posjeduju li jezici različite posvojne razrede te ih sukladno tome usporediti s oceanijskim jezicima, a zatim ćemo analizirati kojem tipu prema mjestu obilježavanja u posvojnoj konstrukciji odgovara koji jezik. Budući da je posvojnost najkompleksnija kategorija koju ćemo analizirati, morat ćemo joj posvetiti i veći broj stranica.

5.3.1 Uvod

Za početak treba definirati što je posvojnost i koje vrste posvojnosti postoje. „Posvojnost je univerzalna sintaktičko-semantička kategorija, koja se različitim sintaktičkim sredstvima ostvaruje u svim jezicima svijeta“ (Matasović 2002: 151). U najširem smislu postoje dva različita sredstva izražavanja posvojnosti unutar kojih ponovno postoji više semantičko-sintaktičkih načina izražavanja. Prvi je način izražavanje posvojnosti pomoću predikata u surečenici, odnosno **predikatnom posvojnošću**. Kao što smo rekli, unutar predikatne posvojnosti postoji više tipova, no jedan od primjera bio bi najčešći tip izražavanja predikatne posvojnosti u hrvatskom jeziku pomoću glagola *imati*: npr. *Ja imam dva brata*⁷¹. U ovom se

⁷¹ To nije jedini način izražavanja predikatne posvojnosti u hrvatskom. Naime, postoji i stariji, iz praslavenskog naslijeđeni obrazac u kojem se predikatna posvojnost izražava prijedlogom, odnosno radi se o mjesnom tipu predikatne posvojnosti, npr. *U mene su dva brata*. Takav je obrazac obilježeniji i dijalektalno rasprostranjen, no u svakom je slučaju dio hrvatskog jezika. U ostalim je slavenskim jezicima takvo izražavanje posvojnosti također očuvano pa je primjerice u ruskom ono i prototipno.

poglavlju nećemo baviti predikatnom posvojnošću, već **adnominalnom** ili **atributnom posvojnošću**⁷², odnosno posvojnošću unutar NP. Dakle, ono što se promatra je u kakvom točno posvojnom odnosu stoje dvije imenice ili zamjenica i imenica, pri čemu jedna imenica za referenta ima ljudsko biće. Odnos između dvije sastavnice unutar NP-a je stoga uvijek onaj između *posjedovatelja* i *posjedovanog*. Na koji će se točno morfosintaktički način taj odnos ostvariti ovisi od jezika do jezika. To može biti afiksarno, posvojnim genitivom ili jednostavnom jukstapozicijom⁷³. Time ćemo se više baviti kada ćemo govoriti o mjestu obilježavanja unutar posvojnog NP-a.

U velikom broju jezika svijeta postoji više različitih, gramatikaliziranih načina obilježavanja posvojnosti unutar NP-a koji ne ovise o tome tko posjeduje, već o tome što je posjedovano. Unutar tih jezika najčešći je binarni sustav posvojnosti. U tom sustavu jedan razred najčešće odgovara onomu što nazivamo **neotuđivom posvojnošću**, a drugi onomu što nazivamo **otuđivom posvojnošću**. Neotuđiva posvojnost načelno podrazumijeva to da posjedovatelj nema utjecaja na ono što posjeduje pa se ona obično odnosi na dijelove tijela i na termine za rodbinske odnose. Nasuprot tome, otuđiva posvojnost izražava odnos prema ostalim entitetima koji nisu integralni dio ljudi, odnosno prema onome što čovjek ne mora nužno imati. Pogledamo li kako funkcionira posvojnost u hrvatskom, možemo primjetiti da ne postoji gramatikalizirana razlika između razreda posvojnosti. To znači da se svaka posvojnost u hrvatskom izražava na isti način, neovisno o tome bila ona semantički otuđiva ili neotuđiva. Dakle, za razliku od jezika koji takvu distinkciju poznaju, u hrvatskom izražavanje posvojnosti *ne ovisi* o tome što je posjedovano⁷⁴. Tako se sintagma u kojoj u hrvatskom jeziku proizvoljni posjedovatelj *Ivan* posjeduje *mobitel* može izraziti npr. na sljedeća dva načina: *Ivanov mobitel* i *mobitel (od) Ivana*. To međutim nisu različiti razredi jer se oni načelno mogu, gramatički ispravno, upotrijebiti za sve vrste imenica neovisno o drugim čimbenicima. Za postojanje više posvojnih razreda nužna je razlika u obilježavanju posvojnosti na formalnoj razini. Jezici kojima ćemo se mi baviti u narednim poglavljima iskazuju upravo takvu distinkciju, pri čemu svakako treba nadodati da binarna opozicija između razreda otuđive i neotuđive posvojnosti nije jedina mogućnost unutar pojedinog jezika. Moguće je dakako imati i više od dva razreda, čak i preko dvadeset, no to ostavljamo za sljedeća poglavlja.

Prvo što ćemo u analizi pokušati odrediti je koliko posvojnih razreda jezik posjeduje, odnosno razlikuje li (ne)otuđivu posvojnost. To je potrebno odrediti zbog toga što je vrlo važno obilježje

⁷² Ovdje pa nadalje ćemo za adnominalnu posvojnost koristiti samo termin 'posvojnost'.

⁷³ V. (Matasović 2002: 152) i naše primjere u 5.3.4.

⁷⁴ Postoje, međutim, razlike na pragmatičkoj razini (Matasović 2002: 153-4ff.).

oceanijskih jezika razlikovanje većeg broja razreda i k tome (ne)otuđive posvojnosti. U oceanistici se za neotuđivu posvojnost koristi termin *izravna posvojnost*⁷⁵, dok se za otuđivu posvojnost upotrebljava termin *neizravna posvojnost*⁷⁶. Nazivi proizlaze iz toga što se u izravnoj posvojnosti posvojni pokazatelj afiksira izravno na posjedovanu imenicu, a u neizravnoj posvojnosti posvojni se pokazatelj afiksira na posvojni klasifikator koji se pojavljuje uz posjedovanu imenicu. Takve konstrukcije odgovaraju nekim IPJ našega uzorka, no o tome više kasnije.

Nakon što ćemo odrediti broj posvojnih razreda prionut ćemo na analizu i određivanje posvojnih tipova. Njih smo već odredili u 5.2.1 i 5.2.2 (HM, DM, 2-M, 0-M), gdje smo raspravljali o važnosti tipološkog parametra mjesta obilježavanja. Prije takve analize ponovno je potrebno definirati tipove i odrediti kriterije klasifikacije.

5.3.2 Definiranje tipova

Kao i unutar domene surečenice, jezici i u domeni posvojnog NP mogu biti HM, DM, 2-M ili 0-M⁷⁷. To znači da i unutar posvojnog NP-a, koji se sastoji od dvije imenice ili imenice i zamjenice, postoje glava i zavisnik. O tome što je glava pisali smo već u 5.2.1 i prema tome je glava unutar posvojnog NP-a ono što je posjedovano jer o njemu ovisi distribucija čitavog NP-a (Nichols 1992: 46). Jednostavnim rječnikom, sintagma *Ivanov mobitel* koja izražava posvojni odnos ponašat će se neovisno o kontekstu kao imenica (*mobitel*), a ne kao pridjev (*Ivanov*). To zapravo znači da posjedovano u drugim okolinama može stajati samostalno za razliku od posjedovatelja (Matasović 2001: 271). U hrvatskom je stoga ponovno obilježena zavisna sastavnica padežnim morfološkim pokazateljem koji također nosi informaciju o rodu i broju posjedovanog ili morfemima *-ov-*, ili *-in-* koji imaju genitivnu funkciju, što znači da hrvatski pripada DM tipu obilježavanja. Shematski se to ponovno može prikazati na sljedeći način:

Prikaz 3 DM obrazac unutar posvojnog NP u hrvatskom

GLAVA	<i>lopt-a</i>
	korijen-NOM.SG.F
ZAVISNIK	<i>ivan-ov-a</i>
	korijen-POSS-NOM.SG.F

⁷⁵ Prema eng. *direct possession*.

⁷⁶ Prema eng. *indirect possession*.

⁷⁷ Kao i u 5.2.1, tipove preuzimamo prema (Nichols & Bickel 2013b).

Jezici bez obilježavanja kao i unutar domene surečenice ne obilježavaju niti glavu niti zavisnik, već se posvojni odnos tvori jukstapozicijom kao u asmatskom (primjer 38).

Primjer 38 asmatski (Nichols & Bickel 2013b)

Warsé ci
 Warse kanu
 'Warseov kanu' (dosl. 'Warse kanu')

U HM jezicima najčešći je tip obilježavanja onaj u kojem se posvojni pokazatelj afiksira izravno na posjedovanu imenicu. Dakle, odnos posvojnosti iskazan je na glavi NP, a ne na zavisniku kao u hrvatskom. To vidimo na primjeru anemskog:

Primjer 39⁷⁸ anemski (Thurston 1982: 40)

Kasiaŋa ene-it
 Kasiaŋa kuća-3SG.M.POSS
 Kasiaŋa kuća-njegova
 'Kasianova kuća'

Posvojni sufiks *-it* ne odgovara hrvatskom *-a* u *Ivanova* jer je *-a* padežni pokazatelj, a *-it* zamjenički morfem koji izražava lice i broj posjedovatelja (Dryer 2007: 178). Mogući su i drugi tipovi HM posvojnosti (v. dolje 5.3.3), no zasad je dovoljan primjer 39. Shematski se obrazac HM posvojnosti može prikazati na sljedeći način:

Prikaz 4 HM obrazac unutar posvojnog NP-a u anemskom

GLAVA	<i>ene-it</i>
	kuća- <u>3SG.M.POSS</u>
ZAVISNIK	<u>Kasiaŋa</u>

Za jezike 2-M posvojnosti također vrijedi isto što vrijedi i za 2-M jezike unutar domene surečenice. Zavisnik je pritom obilježen padežom (genitivom), a glava posvojnim afiksom (primjer 40, nogajski, turkijski jezik).

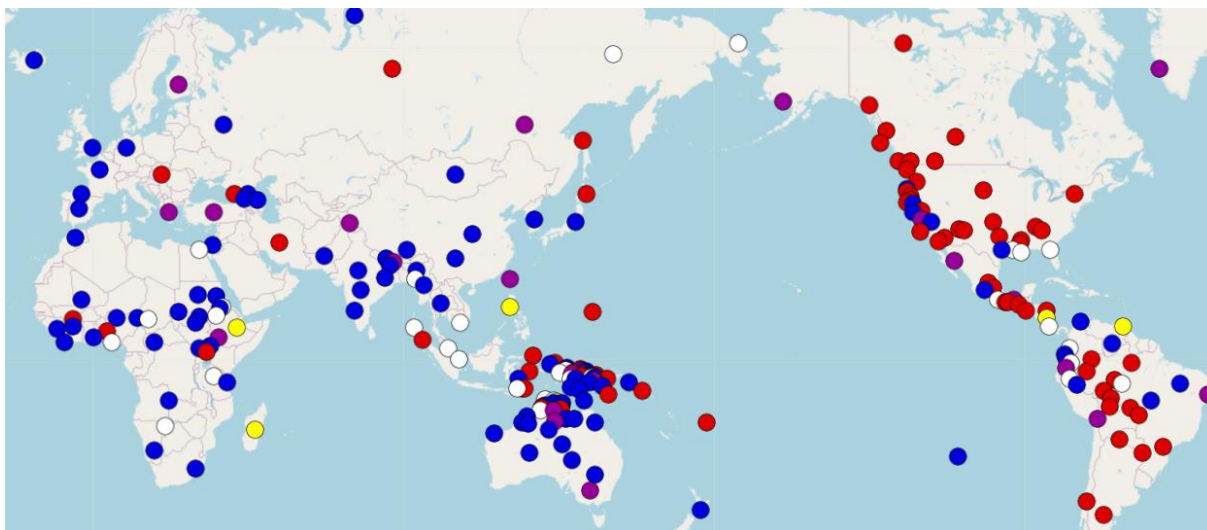
Primjer 40 nogajski (Bickel & Nichols 2007: 195)

men-im kullyg-ym
 1SG=GEN posao-1SG
 'moj posao'

Što se tiče distribucije ovih tipova, načelno vrijedi isto što vrijedi i za ono što smo rekli na kraju poglavlja 5.2.3 (v. sliku 6, dolje). HM tipovi u posvojnim NP česti su u Amerikama i na

⁷⁸ Modificirali smo primjer u 2. i 3. retku kako bismo bolje ilustrirali princip HM obilježavanja.

Pacifiku, pogotovo u Melaneziji, a u ostalim su dijelovima svijeta rijetki. DM se jezici pak nalaze uglavnom na preostalim područjima Afrike, Euroazije i Australije-Nove Gvineje. Jedino je Nova Gvineja (i okolica) ta na kojoj se preklapaju HM i DM tipovi te je stoga po tom pitanju najzanimljivija i najraznovrsnija. 2-M i 0-M tipovi su razmjerno rijetki i nalazimo ih posvuda sporadično (Nichols & Bickel 2013b).

Slika 6 Jezici svijeta prema mjestu obilježavanja u posvojnem NP. Plavo = DM jezici, crveno = HM jezici, ljubičasto = 2-M jezici, bijelo = 0-M, žuto = ostali jezici (Nichols & Bickel 2013b).

5.3.3 Kriteriji svrstavanja u tipove

U ovom se poglavlju pojavljuju problemi slični onima kakve smo već susretali u 5.2.2. Također se javljaju i neki dodatni problemi kojih ćemo se dotaknuti u narednim odlomcima. Za nas je bitno to da više različitih konstrukcija može odgovarati istomu tipu po mjestu obilježavanja. Za primjer ćemo uzeti HM jezike. Taj se naziv, HM obrazac, odnosno obilježavanje glave može doimati nepreciznim i ne sasvim prigodnim. Kao što jezik ne mora imati objektnu afiksu ili klitiku izravno na glagolu da bi bio HM, tako ni u posvojnim konstrukcijama afiks ne mora biti prisutan na glavi da bi jezik bio HM. To se naizgled čini kontradiktornim, no uzet ćemo jezik jele za primjer i na sljedeća tri primjera (41, 42, 44 a i b) ilustrirat ćemo samo dio problematike vezane uz svrstavanje u tipove.

Čini se da jele ne razlikuje otuđivu od neotuđive posvojnosti te koristi isti skup zamjenica za sve vrste posvojnosti⁷⁹. Primjer 41 (v. dolje) ne kaže nam mnogo o tipu posvojnosti u jeziku jele. Postoji posvojna zamjenica *u* u trećem licu koja izražava posvojni odnos, što bi nas moglo upućivati na DM obrazac jer se zamjenica pojavljuje fonološki odvojeno od posjedovanoga, slično kao u hrvatskom.

⁷⁹ Za tablicu tih zamjenica v. (Henderson 1995: 71).

Primjer 41⁸⁰ jele (Henderson 1995: 73)

U kpâm

3SG.POSS žena

njegova žena

Međutim, za razliku od hrvatskoga, ovo nije DM obrazac. Razlog tomu je što jele kao padežni jezik ne obilježava padeže na dotičnim zamjenicama (zamjenica *u* nije u genitivu), odnosno te zamjenice nemaju nikakvu fleksiju. To znači da jele zapravo nema posvojne zamjenice, što se vidi na sljedećem primjeru (42) u kojem se posvojna konstrukcija poput one u primjeru 41 može proširiti s otvoreno izraženim posjedovateljem.

Primjer 42 jele (Henderson 1995: 72)

Káámbwa u nee paa.

Káámbwa 3SG.POSS kanu tijelo

'Káámbwov trup kanua.'

Zamjenica *u* '3SG.POSS' stoga nije prava posvojna zamjenica, već slobodni posvojni pokazatelj. U jeleu je odnos ovog posvojnog pokazatelja *u* '3SG.POSS' prema posjedovanomu jednak odnosu slobodnog objektnog pokazatelja prema objektu te ćemo iz tog razloga ponoviti prethodno navedeni primjer iz 5.2.4 (objekt i slobodni objektni pokazatelj su podcrtani).

Primjer 43 jele (Henderson 1995: 45)

[Nkéli kamí]_{ABS} dē m:uu ngmé

brod nov PL.IM.PST.3.SB vidjeti T.IND.PRX.3SG.O.PF

'Vidjeli su novi brod (danas).'

Jednako kao što je i slobodni pokazatelj *ngmé* dio glagolskog kompleksa koji indeksira *nkéli* 'brod', tako je i *u* '3SG.POSS' dio posvojnog NP. Dakle, taj se pokazatelj zapravo ponaša kao prefiks, samo što je fonološki izoliran od posjedovane imenice i zato se jele mora svrstati u HM obrazac.

U drugom licu jednine jele pokazuje HM obrazac čak i ako zavisnika uopće nema, a glava je potpuno neobilježena (primjer 44). U primjeru a) vidimo samo jednu riječ *nee* koja znači 'tvoj kanu', međutim riječ za 'kanu' u ovom je jeziku također *nee*, odnosno nema razlike između neobilježenog oblika riječi i posvojnog oblika riječi. Primjer b) pokazuje nam kako djeluje posvojnost u drugom licu.

⁸⁰ Ovaj primjer je modificirana verzija Hendersonovog primjera 228 (ibid.). Za potrebe objašnjenja izbacili smo dodatne modifikatore za dvojninu i množinu iz njegovog primjera.

Primjer 44 jele (Henderson 1995: 73)

- a) *nee* / *nee* b) *kpâm* / *ngmâm*
kanu / ti.POSS.kanu žena / ti.POSS.žena
'kanu' / 'tvoj kanu' 'žena' / 'tvoja žena'

U drugom licu posvojnost se izražava morfofonološkim procesom putem nevidljivog posvojnog pokazatelja koji u drugom licu jednine nazalizira prvi sljedeći konsonant i pretvara ga u homorganu⁸¹ nazalnu kontinuantu. U primjeru a) taj se proces se ne vidi jer riječ za 'kanu' *nee* već počinje nazalom⁸². Ovo možemo analizirati kao HM obilježavanje jer se odnos posvojnosti vidi na posjedovanoj imenici.

Mi nećemo gledati 1. i 2. lice zbog toga što se u takvim slučajevima ne mogu pojaviti otvoreno izraženi posjedovatelji pa je često vrlo teško donijeti zaključke o tipu posvojnosti. Nama će kao prototipna posvojnost poslužiti ona u kojoj referent jedne imenice posjeduje ono na što se odnosi druga imenica.

Primjerice, loš primjer (45) daju Nichols i Bickel (2013b) za asmatski koji je bez obilježavanja.

Primjer 45 asmatski (Nichols & Bickel 2013b)

no *cem*
1SG house
'moja kuća' (dosl. 'ja kuća')

Usporedimo li ovaj primjer sa slučajem u jeziku jele (primjer 46) vidimo zašto 1. lice ne može poslužiti za svrstavanje u tipove jer, ako gledamo samo 1. lice između asmatskog i jezika jele, nema velike razlike. Ipak, usporedbom konstrukcija s posjedovateljem u trećem licu jasno vidimo da asmatski pokazuje O-M obrazac, a jele HM obrazac (v. primjer 38 za asmat).

Primjer 46 jele (Henderson 1995: 71)

a *nee* *paa*
1SG.POSS kanu tijelo
'moj trup kanua'

Dakle, lako se pogriješi u razlikovanju ova dva tipa ako gledamo samo 1. lice, stoga je glavni kriterij posvojnost u 3. licu, odnosno pojavljuje li se u tom slučaju otvoreno izraženi posjedovatelj ili ne.

Analizirati jele nije bio veliki problem, ponajprije zato što se svaka posvojnost izražava na isti način, što znači da jele ne razlikuje posvojne razrede. Međutim, rekli smo da jezici mogu imati

⁸¹ To znači da ima isto područje artikulacije.

⁸² Isto vrijedi i za riječi koje počinju s *l*, npr. *lama* 'znanje' > *lama* 'tvoje znanje'.

i više različitih razreda pa je ponekad slučaj da ti jezici pokazuju *podijeljeno obilježavanje*⁸³. To podrazumijeva da u nekim slučajevima jedan razred (npr. neotuđiva posvojnost) slijedi jedan obrazac (npr. HM), a drugi razred (npr. otuđiva posvojnost) slijedi suprotni obrazac (npr. DM). Podijeljeno obilježavanje može biti prisutno i unutar istog razreda, što znači da ne mora nužno postojati gramatikalizirana opreka poput (ne)otuđive posvojnosti da bi se posvojnost mogla obilježavati dvama različitim obrascima. Takva će pojava u našim jezicima biti relativno česta. U konačnici smo se odlučili jezik svrstati onomu tipu koji je najmanje ograničen. To načelno znači da ako postoji podijeljeno obilježavanje između otuđive i neotuđive posvojnosti, u obzir uzimamo samo otuđivu posvojnost jer je manje ograničena od neotuđive koja se odnosi na točno određenu i zatvorenu skupinu imenicâ. Tipičan primjer podijeljenog obilježavanja nalazimo u buinskom (primjer 47 a i b), papuanskom jeziku Bougainvillea, koji je uže srodan s motunom.

Primjer 47 buinski (Laycock 2003: xiv–xv)

a) neotuđiva p.	<i>puu-mo</i>	b) otuđiva p.	<i>konegu-ŋke</i>	<i>taine</i>
	3SG-otac		žena.SG-GEN	košara
	'njegov otac'		'ženina košara'	

Buinski razlikuje dva posvojna razreda: rodbinsku i nerodbinsku posvojnost, odnosno neotuđivu i otuđivu posvojnost. U primjeru neotuđive posvojnosti (47a) *puu* '3SG' zapravo nije pravi prefiks zato što su sve rodbinske imenice u buinskom obavezno posjedovane, što znači da se ne može reći samo *mo* 'otac'. Bez obzira na to, radi se o HM obrascu jer je odnos posvojnosti prisutan na posjedovanoj imenici. S druge strane, u primjeru neotuđive posvojnosti (47b) odnos posvojnosti prisutan je na zavisniku putem pokazatelja *-ŋke* koji ima genitivnu ulogu. Takva je strategija tipični DM obrazac. S obzirom na to da postoji razlika između ovih primjera, buinski ćemo analirati kao DM jezik zato što je taj obrazac manje ograničen. HM obrazac prisutan je isključivo na imenicama za rodbinske odnose, a DM obrazac služi za svu ostalu posvojnost.

Moglo bi se ipak pomisliti da je upravo neotuđiva posvojnost prototipna i da bi ona trebala biti ta koju ćemo u konačnici uzimati u obzir jer su te imenice vrlo često obavezno posjedovane⁸⁴, a uz to je prisutna i neraskidiva kognitivna i značenjska sveza između čovjeka i neotuđivih imenica, poput dijelova tijela ili rodbinskih odnosa. Istraživanja Nichols i Bickela (2013b) pokazala su kako neotuđiva posvojnost u jezicima svijeta obično pokazuje neke univerzalne

⁸³ Naziv preuzimamo prema eng. *split marking* (Nichols 1992: 53).

⁸⁴ I u hrvatskom riječi poput *otac, majka, brat* itd. najčešće dolaze u posvojnim konstrukcijama, npr. *moj otac*.

karakteristike zbog čega ona *neće* biti uzimana u obzir. Tako je u jezicima svijeta najčešće da se zbog uže povezanosti posjedovatelja i posjedovanoga u neotuđivoj posvojnosti posvojni afiksi koji izražavaju posjedovatelja javljaju izravno na posjedovanoj imenici, odnosno slijede HM obrazac⁸⁵. Također postoji i velika korelacija između razlikovanja otuđive i neotuđive posvojnosti te HM obilježavanja (Nichols 1992: 116).

5.3.4 Analiza jezika

Od svih IPJ-a najkompleksniji sustav posvojnosti pronalazimo u anemskom. Postoji na stotine sufikasa koji indeksiraju lice i broj posjedovatelja. Izuzmemo li manje obrasce i nepravilnosti, može se reći da anemski ima 4 osnovne paradigme tih sufikasa. Između sufikasa i korijena potom dolazi do raznih morfofonoloških procesa zbog čega nastaje 18 posvojnih razreda. Među tim razredima često postoje i dodatne semantičke razlike, a imenica može biti prisutna u više njih (primjer 48), no u većini je slučajeva klasifikacija imenica potpuno proizvoljna (Thurston 1987: 51–2). Čini se kako anemski razlikuje otuđivu od neotuđive posvojnosti, međutim to nije u potpunosti sigurno.

Primjer 48 Posvojnost na primjeru riječi 'aŋ' (stablo) u anemskom (Thurston 1987: 53)

- a) *aŋ* 'stablo, drvo'
- b) *aŋ-n-ai* 'moje stablo (koje sam posadio)'
- c) *aŋ-at* 'moje stablo (koje sječem)'
- d) *aŋ-l-e* 'moje drvo za ogrjev'
- e) *aŋ-d-at* 'moje stablo (na kojem sjedim)'
- g) *êbêl-g-î aŋ-k-a* 'moje srce' (dosl. 'voće-njegovo stablo-moje')

Bez obzira na ovoliki broj razreda, u svakom je prisutan isti princip obilježavanja posvojnosti. Posvojni se pokazatelj isključivo afiksira na posjedovanu imenicu, stoga anemski dosljedno slijedi HM-obrazac.

Ata posjeduje 4 imenska razreda koji su određeni prema tipu enklitike koju svaki razred zahtijeva pri obilježavanju posjedovatelja na posjedovanom. Usto, ata razlikuje otuđivu od neotuđive posvojnosti (Stebbins et. al. 2018: 792). Također je prema dostupnim izvorima izgledno da je ata HM jezik. Dio razreda i HM posvojnost može se vidjeti u sljedećem primjeru:

⁸⁵ Rijetki su jezici u kojima se neotuđiva posvojnost ne izražava pomoću HM obrasca, npr. australski jezik djirbal, v. (Nichols 1992: 118-9) za primjere i objašnjenja.

Primjer 49⁸⁶ ata (Stebbins et. al. 2018: 792).

Razred 1		lexe-silo	/pjesma-moja/	'pjesma koja se treba pjevati za mene'
Razred 2		lexe-xeni	/pjesma-moja/	'pjesma koju ja pjevam'
Razred 3		lexe-xo	/pjesma-moja/	'pjesma o meni'

Kolski razlikuje rodbinsku od ostale posvojnosti. Rodbinska posvojnost izražava se prefiksima izravno na posjedovanome (v. primjer 29 u 5.2.4), a sva ostala posvojnost (primjer 50) pomoću *linkera* koji su sročni s posjedovateljem. Takav način obilježavanja posvojnosti pripada HM tipu i podsjeća na neizravnu posvojnost u oceanijskim jezicima. Doduše, bitna je razlika u tome je sročnost na linkerima u kolskom zapravo rod, a u oceanijskim jezicima nije (v. dolje). S obzirom na to da kolski ima 9 gramatičkih rodova, svaki od njih ima poseban pokazatelj za sročnost na posvojnem linkeru.

Primjer 50 kolski (Reesink 2005: 182)

gol	t-aa	yo
dijete	3SG.M-POSS	1SG
'moj sin'		

Sulka pravi razliku između otuđive i neotuđive posvojnosti. Termini za rodbinske odnose izražavaju se drugim skupom prefikasa od ostalih imenica (primjer 51). Dijelovi tijela pripadaju stoga istom razredu kao i ostale otuđive imenice prema čemu se sulka podudara s kolskim (Reesink 2005: 179). U oba slučaja u sulki radi se o HM obrascu.

Primjer 51 sulka (Tharp 1996: 118)

a) <i>ka-hep</i>	b) <i>k-tiet</i>
3SG.PP1-krevet	3SG.PP2-otac
'njegov krevet'	'njegov otac'

Taulilski (Meng 2018: 196) razlikuje otuđivu od neotuđive posvojnosti, što se vidi po tome da se posvojni pokazatelji posjedovatelja 1. i 3. lica međusobno razlikuju ovisno o kojoj se vrsti posvojnosti radi.

Tablica 4 Posvojni pokazatelji u taulilskom (Meng 2018: 196)

	NEOTUĐIVA	OTUĐIVA
1SG	ngə	nga
3SG.M	və	va
3SG.F	i	ve

⁸⁶ U četvrtom razredu enklitika za prvo lice je *-leli* (Terrill 2002: 68).

Osim u formi, razlika je i u fonološkim svojstvima pokazateljima, odnosno pokazatelji za neotuđivu posvojnost (lijevo) klitiziraju se na posjedovanu imenicu, dok to nije slučaj kod pokazatelja za otuđivu posvojnost (desno) koji ostaju slobodnima (primjer 52). Obrazac za neotuđivu posvojnost uglavnom slijede nazivi za dijelove tijela i rodbinske odnose, međutim ne i svi značenjski neotuđivi predmeti. Iako se pokazatelji formalno razlikuju, u oba se slučaja radi o HM obrascu jer se i pokazatelji otuđive posvojnosti pojavljuju uz otvoreno izraženog posjedovatelja (primjer 52), baš kao i u slučaju jezika jele u 5.3.3 (primjer 42).

Primjer 52 taulilski (Meng 2018: 194)

voin=a va tador
 vrag=SG.CLF:M 3SG.M.POSS.AL snaga
 'Vražja snaga'

Problem u određivanju tipa stvara nam drugi način obilježavanja unutar otuđive posvojnosti (primjer 53). Naime, u nekim slučajevima, kada se posjedovano nalazi ispred posjedovatelja, između njih se uvrštava prijedlog *to* 'od':

Primjer 53 taulilski (Meng 2018: 194)

tador i-to Laik=a
 snaga 3N-od bog
 'Snaga od boga' ('Božja snaga')

Smatramo da je ovo DM obrazac zato što se posvojnost izražava prijedlogom koji po svojoj funkciji odgovara genitivu. To se podudara s DM obrascem u engleskom jeziku, npr. *The power of God*. Prefiks *i-* (3N) koji se nalazi na prijedlogu ne indeksira lice (treće, 3) i rod (srednji, N) posjedovatelja, već posjedovanoga, dakle odnosi se na *tador* 'snaga' (Meng 2018: 145). Nije sasvim jasno postoji li kakva razlika u odabiru između ova dva načina. Laufer (1950: 635) navodi primjere koji pokazuju kako se za istu otuđivu imenicu nesmetano mogu upotrebljavati oba modela: *loka va kalaka* 'čovjekova kuća' (usp. primjer 52) i *kalaka ito loka* 'kuća od čovjeka' (usp. primjer 53). Doduše, čini se kako se posvojnost s prijedlogom *to* 'od' ne može pojaviti u slučaju da je posjedovano ljudsko biće (Meng 2018: 197). Time je prijedložna konstrukcija obilježena od prvotne, stoga ćemo taulilski svrstati u HM tip.

Mali također razlikuje neotuđivu i otuđivu posvojnost posebnim skupom posvojnih pokazatelja⁸⁷. Neotuđiva posvojnost uključuje neke dijelove tijela, nazive rodbinskih odnosa, odnose dio-cjelina itd. (Stebbins 2011: 189). Kao što je to i tipološki uobičajeno, neotuđiva se posvojnost obilježava posvojnim pokazateljima koji se klitiziraju izravno na imenicu, a otuđiva

⁸⁷ Stebbins (2011: 181ff.) te pokazatelje naziva posvojnim zamjenicama.

se posvojnost izražava slobodnim posvojnim pokazateljem koji indeksira lice i broj posjedovatelja tako da se u oba slučaja radi o HM obrascu (primjer 54).

Primjer 54 mali (Stebbins 2011: 181)

Isidor av=a lugut-ki
Isidor 3M.SG.POSS=SPEC žena-F.SG
'Isidorova žena'

Kuotski posjeduje dva razreda posvojnih pokazatelja koji indeksiraju lice posjedovatelja. Prvi se odnosi na neotuđivu posvojnost koja u kuotskom uključuje dijelove tijela i sve ostale odnose 'dio-cijelina', ali ne i rodbinske odnose. Oni, zajedno sa svim ostalim otuđivim imenicama, pripadaju drugom razredu. Čini se da je taj razred mlađeg postanja od prvoga te se tvori od potonjeg uz indeksiranje lica kakvo je prisutno u ostalim dijelovima gramatike jezika (Lindström 2002: 7–8). Odabir između dva razreda semantičke je prirode i ovisi o tome je li imenica dio čega ili je otuđiva (primjer 55).

Primjer 55 kuotski (Lindström 2002: 8)

a) <i>pupu a</i>	<i>kumurot</i>	b) <i>pupu aŋ</i>	<i>Abraham</i>
meso 3M.POSS.INAL	svinja(M)	meso 3M.POSS.AL.s ⁸⁸	A.
'svinjetina (dosl. svinjsko/svinjino meso)'		'Abrahamovo meso (komad mesa)'	

Za rotokas Robinson (2011: 121-4) ne navodi informaciju o tome razlikuje li jezik više tipova posvojnosti, no spominje tri strategije izražavanja posvojnosti. Glavna strategija koja je nama bitna jer je najmanje ograničena pokazuje HM obrazac (primjer 56). Posvojni pokazatelj *aro* se sufigira na posjedovanu imenicu.

Primjer 56 rotokas (Robinson 2011: 122)

Luk vo-kepa-aro
Luk SPEC-kuća-POSS
'Lukova kuća'

Za razliku od rotokasa, drugi jezik SB konua čini se razlikuje opću posvojnost od posvojnosti za dijelove tijela, što se vidi po različitim sufiksima na posjedovanoj imenici, što bi odgovaralo HM obrascu (primjer 57). Međutim, također postoji mogućnost iskazivanja opće posvojnosti jukstapozicijom, što bi odgovaralo 0-M obrascu (primjer 58). Nije jasno postoji li kakva razlika između ova dva primjera. S obzirom na to da nemamo dovoljno podataka, ne možemo s potpunom sigurnošću odrediti je li konua HM ili 0-M premda se čini kako u primjeru 58 nije riječ o pravoj posvojnosti već o atributivnom odnosu.

⁸⁸ Nije jasna funkcija ove glose.

Primjer 57 konua (Stebbins et. al. 2018: 854)

a)	<i>bo</i>	<i>ato-ao</i>	b)	<i>abiaru-ai</i>
	ART.DEF	kuća-1SG.POSS		tijelo-1SG.POSS
	moja	kuća		'moje tijelo'

Primjer 58 konua (Stebbins et. al. 2018: 853)

a)	<i>moririo</i>	<i>ato</i>	b)	<i>atari</i>	<i>assi</i>
	svinja	kuća		riba	zub
	'kuća svinje'			'riblji	zub'

Motuna formalno razlikuje rodbinsku posvojnost i dvije ne-rodbinske posvojnosti. Jednu ne-rodbinsku posvojnost čini klasifikatorska posvojna konstrukcija u kojoj je posjedovano klasifikator, a drugu čine sve ostale (opće) posvojnosti (Onishi 1994: 239). Razlika između njih je pragmatična pa motuna zapravo posjeduje dva posvojna razreda: rodbinski (neotuđivi) i ne-rodbinski (otuđivi). U rodbinskoj posvojnosti radi se o HM obrascu zbog posvojnih prefikasa na posjedovanom. Prototipni način obilježavanja je onaj za opću posvojnost jer uključuje najveći broj imenica:

Primjer 59 motuna (Onishi 1994: 246)

<i>poko-no</i>	<i>uri</i>
3SG.POSS-L	selo
	'njezino selo'

Primjer 59 nam pokazuje kako se na posvojnu zamjenicu dodaje sufiks koji nosi informaciju o rodu posjedovanoga, što bi značilo da se radi o DM obrascu jer je iskazivanje roda posjedovanoga na zavisniku DM obilježje. Problematično je ipak to što se posvojna zamjenica može proširiti pomoću punog NP-a posjedovatelja kao u primjeru 60.

Primjer 60 motuna (Onishi 1994: 248)

<i>hoo</i>	<i>Maawo</i>	<i>poko-ng</i>	<i>munu</i>
ART.M	Maawo	3SG.PSSR-M	tijelo
			'Maawovo tijelo'

Ovakva je strategija izražavanja posvojnosti vrlo neobična. Do sada smo govorili kako posvojne zamjenice koje se pojavljuju uz otvorenog NP posjedovatelja zapravo nisu zamjenice nego slobodni posvojni pokazatelji te smo takve jezike, poput taulilskog, analizirali kao HM tipove. Motunu ne možemo svrstati u HM tip zato što se na taj pokazatelj sufigira pokazatelj za rod posjedovanoga, što je pak DM obilježje. To djelomično podsjeća na dvostruko obilježavanje, no motuna ne odgovara u potpunosti tomu tipu. Sličnu strategiju opisuje Nichols za masajski (1992: 80-1) te navodi kako je to jedan od tipova posvojnosti koji odstupa od uobičajenih. To

znači da ni ova posvojna strategija u motuni ne odgovara nijednom od 4 osnovna posvojna tipa o kojima smo do sada govorili. Stoga ova strategija odgovara posebnom tipu koji Nichols i Bickel (2013b) nazivaju *other*, odnosno 'ostalo'. Međutim, još uvijek nismo razriješili sve strategije u motuni.

Primjer 61 motuna (Onishi 1994: 247)

Maawo-ni pokoring

Maawo-DIM rep

'Maawov rep'

Primjer 61 pokazuje nam kako se posvojni pokazatelj uopće ne mora pojaviti, već se pokazatelj za rod sufigira izravno na posjedovatelja. I ova je strategija neobična zato što podsjeća na jukstapoziciju, no prisutnost je roda na zavisniku ipak DM obilježje pa bismo ovu strategiju na koncu tako i odredili. Pitanje je koja je od ovih strategija najčešća, a Onishi ne daje podatke o tome koje su točno razlike među njima i kakva im je frekvencija. Nichols i Bickel (2013b) odlučili su motunu svrstati među DM jezike, no ostaje upitno je li to najbolje moguće rješenje. S jedne strane, mi ne znamo koja je od ovih strategija prototipna i najčešća pa ne bi bilo potpuno pogrešno reći da motuna ima podijeljeno obilježavanje između tipa 'ostalo' i DM tipa. Ipak, s obzirom na to da Nichols i Bickel daju prednost izražavanju posvojnosti u imeničkim konstrukcijama, oni su se odlučili motunu odrediti prema primjeru 61. Takav princip smo i mi do sada slijedili, stoga ćemo također motunu analizirati kao jezik s DM posvojnošću.

Ostali jezici JB kao i motuna razlikuju rodbinsku od ne-rodbinske posvojnosti. Rodbinska posvojnost se u svim jezicima obilježava na isti način, dakle, prefiksima na imenici. Time svaki od njih pokazuje HM obrazac. Međutim, ne-rodbinska posvojnost se razlikuje od jezika do jezika. U buinskom (primjer 49) smo već vidjeli da se posvojnost izražava genitivnim sufiksom na posjedovatelju, što je klasični DM obrazac. Nadalje, nasioi i nagovisi pokazuju drugačiji tip ne-rodbinske posvojnosti. Oni (primjer 62) slično kao motuna i masajski pokazuju vrlo neobičnu strategiju u kojoj se na izoliranu posvojnu česticu dodaje prefiks koji indeksira lice i broj posjedovatelja, te sufiks koji indeksira broj posjedovanoga⁸⁹.

Primjer 62 nasioi (Evans & Palmer 2011: 511)

naning ba-kan-a danko

čovjek.SG 3SG.PSSR-POSS-SG.PSSM koplje

'Čovjekovo koplje'

⁸⁹ Taj sufiks u jeziku nasioi može izražavati i to da je posjedovana imenica lokacija.

Za razliku od motune, gdje sufiksi izražavaju rod posjedovanoga, sufiksi u primjeru 62 izražavaju broj posjedovanoga. Time nasioi i nagovisi također pripadaju petom tipu 'ostalo'. Nadalje, na Solomonskim Otocima, lavukaleve (primjer 63) pokazuje jednostavan način izražavanja posvojnosti isključivo prefiksacijom posjedovanoga.

Primjer 63 lavukaleve (Terrill 1999: 85)

otail

o- tail
3SG.POSS kuća
'njegova kuća'

Ova se strategija koristi za sve vrste posvojnosti, čime lavukaleve ne razlikuje posvojne razrede te iskazuje HM obrazac obilježavanja.

Za razliku od lavukalevea, bilua razlikuje dvije vrste posvojnosti, izravnu i neizravnu⁹⁰. Izravna uvijek uključuje neotuđive imenice, a neizravna i otuđive i neotuđive. Izravna posvojnost (primjer 64) podrazumijeva da se proklitikom na posjedovanom izražava lice i broj posjedovatelja, što je ponovno jasan HM obrazac.

Primjer 64 bilua (Obata 2003: 99)

ke=mama

3PL=otac
'njihov otac'

U neizravnim konstrukcijama (primjer 65) postoje dva posvojna pokazatelja: *vo* (3SG.M) i *ko* (3SG.F) koji oba indeksiraju lice i broj posjedovatelja.

*Primjer 65*⁹¹ bilua (Obata 2003: 101)

[vo=a maba]=vo meqora

3SG.M=LIG osoba=3SG.M dijete
'Sin te osobe'

Ovdje nam problem stvara činjenica da se posvojni pokazatelj s licem i brojem posjedovatelja pojavljuje kao enklitika na posjedovatelju, što znači da je na njemu izražen i posvojni odnos. Takva strategija ponovno ne odgovara nijednom od 4 osnovna posvojna tipa. Ona odgovara onomu što Nichols (1992: 55) naziva *odvojenim obilježavanjem*⁹². Ova strategija na globalnoj razini nije uobičajena zbog čega ćemo ovaj jezik svrstati u tip 'ostalo' kao i 3 jezika JB, motunu, nagovisi i nasioi.

⁹⁰ Pojmove *izravna* i *neizravna posvojnost* detaljnije opisujemo niže pri opisu oceanijskih jezika.

⁹¹ U originalu je Obata pogrešno označio glosu za =*vo*. Nejasno je i nekonzistentno navođenje *meqora* spram *megora*, međutim to ne utječe na našu analizu.

⁹² Prema eng. *detached marking*.

Za touo se u prijašnjoj literaturi⁹³ navodilo da jezik razlikuje dva tipa posvojnosti: dio-cjelina i opću posvojnost. Čini se da to ipak nije točno, već postoji samo jedan tip posvojnosti koji se izražava jukstapozicijom osobne zamjenice ili NP-a, dakle radi se o 0-M obrascu (Terrill *uskoro*).

Primjer 66 touo (Terrill: *uskoro*)

yei *yubuw* *bo*
 1SG stric svinja
 'svinja moga strica' (dosl. 'ja stric svinja')

Savosavo kao lavukaleve i touo ne razlikuje više razreda posvojnosti, a glavna je strategija izražavanja posvojnosti vidljiva na primjeru 67.

Primjer 67 savosavo (Wegener 2008: 139)

[*lo*]_{PSSR} *lo-ma* [*ngai nyuba*]_{PSSM}
 3SG.M 3SG.M-GEN.SG.F velik dijete
 'njegova starija kći'

Ponovno vidimo neobično izražavanje posvojnosti. Prvi dio posvojnog pokazatelja *loma* (*lo*- '3SG.M) indeksira lice, broj i rod otvoreno izraženog posjedovatelja *lo* 'on', a drugi dio (*-ma* 'GEN.SG.F') obilježava genitiv i indeksira rod i broj posjedovanog. U problem genitiva u savosavou nećemo ulaziti, no u svakom je slučaju jasno da ovakva strategija ne odgovara nijednom od 4 osnovna tipa, a vidljiva je sličnost s motunom i masajskim. Dakle, i savosavo također pripada tipu 'ostalo'. Zanimljivo je doduše to što na primjeru savosavoa možemo promatrati kako nastaje HM jezik (primjer 68).

Primjer 68 savosavo (Wegener 2008: 139)

[*lo*]_{PSSR} *lo* [*ngai nyuba*]_{PSSM}
 3SG.M 3SG.M[GEN] velik dijete
 'njegovo starije dijete'

U savosavou je moguće izostaviti genitivni pokazatelj, čime samo pokazatelj koji indeksira posjedovatelja ostaje otvoreno izražen. Zbog toga što je u primjeru 70 izostavljen genitivni pokazatelj, više nisu prisutne ni informacije o rodu i broju posjedovanoga, pa značenje više nije 'starija kći' (primjer 67), već 'starije dijete' (primjer 68). Takva je praksa česta u savosavou pa možemo reći da je taj jezik na putu da postane HM jezik jer ovakva strategija odgovara izražavanju posvojnosti u jeziku jele, taulilskom itd.

⁹³ Npr. (Stebbins et. al. 2018: 871; Terrill: 2011: 326).

5.3.5 Posvojnost u oceanijskim jezicima zapadne Melanezije

Posvojnost je u oceanijskim jezicima obično među najkompleksnijim dijelovima gramatike, stoga ćemo i ovoj kategoriji morati posvetiti nešto više pažnje i zasebno poglavlje. Do sada smo vidjeli kako mnogo IPJ-a razlikuje otuđivu od neotuđive posvojnosti, a to je među oceanijskim jezicima općenito gotovo univerzalna karakteristika i jedno je od najizrazitijih značajkâ zapadne otočne Melanezije. Ne objasnimo li način funkcioniranja posvojnosti u oceanijskim jezicima, nećemo moći odrediti broj razreda u tim jezicima. Drugi je razlog taj što se oceanijski posvojni klasifikatori katkada nazivaju rodom. U ovom se radu kategorija roda analizira u 5.4, stoga ne možemo odrediti imaju li oceanijski jezici tu kategoriju ili ne ako ne razriješimo pitanje o posvojnim klasifikatorima, no o tome više u 5.4.2.

Ovdje ne možemo ulaziti u detalje opisa posvojnosti u oceanijskim jezicima, no o tome se mnogo opsežnije informacije mogu pronaći u npr. (Lichtenberk 1985; 2009; Lynch et. al. 2011). Oceanijski jezici Melanezije najbolje čuvaju praoceanijski sustav posvojnosti koji je razlikovao **izravnu** od **neizravne posvojnosti** (Lynch 1998: 122ff.). Izravna podrazumijeva način izražavanja posvojnosti u kojem se posvojna zamjenica afiksira izravno na imenicu. Odnos između posjedovanog i posjedovatelja je u tim konstrukcijama značenjski mnogo uži pa se generalno ovim načinom izražava neotuđiva posvojnost. S druge strane, neizravna posvojnost izražava se na način da se posvojni pokazatelj afiksira na poseban morfem koji stoji fonološki odvojeno od imenice. Ovdje je odnos između posjedovatelja i posjedovanog značenjski udaljeniji pa se time obično izražava otuđiva posvojnost (Lichtenberk 1985: 103). Međutim, mnogi oceanijski jezici imaju više podtipova neizravne posvojnosti, pri čemu svaki od njih ima posebne pokazatelje. Broj razreda unutar neizravne posvojnosti među oceanijskim jezicima seže od 1 pa do 20. Ti se jezici ipak mogu podijeliti na dvije skupine: na one jezike koji imaju između 1 i 4 podrazreda te na jezike s 10 ili više podrazreda (ibid.: 105). Jezici zapadne otočne Melanezije generalno posjeduju samo dva neizravna posvojna pokazatelja, pri čemu se jedan odnosi na hranu i piće, a drugi na sve ostalo (primjer 69). Time se oceanijski jezici zapadne Melanezije razlikuju od onih istočne Melanezije koji imaju različite pokazatelje za hranu i za piće, a katkada i mnogo više različitih pokazatelja⁹⁴ (Lynch 1998: 125; Lynch et. al. 2011: 41). Stoga je često da jezici našeg područja proučavanja razlikuju 3 posvojna razreda: za neotuđive imenice, za jestivo te za opću posvojnost.

⁹⁴Primjerice, fidžijski unutar neizravne posvojnosti razlikuje 3 klasifikatora: *ke-* za hranu, *me-* za piće i *no-* za opću posvojnost (Lynch 1998: 123). Ponovno se radi o grešci autorâ u WALS-ovom poglavlju 57 o posvojnim razredima, gdje su Nichols i Bickel fidžijski označili kao jezik bez posvojnih razreda, što nikako ne može biti istina (2013c).

Primjer 69 a) izravna posvojnost za neotuđive imenice, b) posvojnost za hranu i c) opća posvojnost u jeziku cheke holo. Primjer a) v. (Boswell 2018: 195), a b) i c) v. (ibid.: 193)

a) <i>gahe=mu</i> ⁹⁵	<i>iago</i>	b) <i>ge=ġu</i>	<i>bosu iara</i>	c) <i>no=ġu</i>	<i>bosu iara</i>
noga=2SG.POSS	2SG	HRN=1SG.POSS	svinja 1SG	OPĆA=1SG.POSS	svinja 1SG
'tvoja noga		'moja svinjetina'		'moja svinja'	

Pogrešno bi bilo reći da su drugi tipovi rijetki ili neuobičajeni (v. tablicu 6 dolje) pa tako nalazimo i jezike sa samo 2 razreda, dakle, bez razlikovanja u neizravnim konstrukcijama. Nalazimo i jezike s 4 ili 5 razreda koji razlikuju više od 2 podrazreda neizravne posvojnosti. Generalno uže jezične porodice pokazuju iste karakteristike pa tako primjerice svi jezici bariai i maleu razlikuju 3 razreda, odnosno izravnu posvojnost i dvije neizravne, jednu za jestivo, a drugu za opću posvojnost.⁹⁶ S druge strane jezici malaita imaju samo dva razreda, odnosno razlikuju samo izravnu i neizravnu posvojnost. Izravna služi za određene neotuđivo posjedovane imenice koje označuju rodbinske odnose i slično, a neizravna za svu ostalu posvojnost.

Uža genetska srodnost ne znači istovremeno i to da jezici imaju isti broj razreda. To možemo vidjeti na zanimljivoj, uže srodnoj skupini jezika mono-uruava gdje jezik mono razlikuje 3 razreda, dok u jezicima torau i uruava ne postoji dodatna kategorizacija unutar neizravne posvojnosti. Dakle, ta dva jezika imaju samo 2 razreda (Evans & Palmer 2011: 505–6). Ponekad broj razreda nije tako jednostavno odrediti. Primjerice u jeziku bali-vitu postoje 3 podrazreda unutar neizravne posvojnosti, jedan za hranu i druga dva za opću posvojnost. Ross (2011: 371) navodi kako se ta dva razreda za opću posvojnost koriste naizmjenično, bez semantičkih razlika. Bez obzira na to što između njih postoji razlika na formalnoj razini, odlučili smo bali-vitu analizirati kao jezik s 3, a ne 4 razreda.

U oceanijskim jezicima načelno postoje 3 osnovne konstrukcije za izražavanje posvojnosti (Lichtenberk 1985: 95):

1. Posvojnim afiksom s licem i brojem posjedovatelja na imenici (izravno)
2. Posvojnim afiksom s licem i brojem posjedovatelja na posvojnem klasifikatoru (neizr.)
3. Prijedložnim izrazom koji katkada može nositi i afiks za posjedovatelja.⁹⁷

Konstrukcije 1 i 2 mogu se vidjeti na primjeru 69 u jeziku cheke holo i obje treba analizirati HM obrasce. Konstrukciju s klasifikatorom svrstavamo u HM tip zato što je klasifikator zapravo

⁹⁵ U prvom licu izravne posvojnosti pokazatelj je također *ġu* koji se klitizira izravno na posjedovanu imenicu. Nažalost nismo pronašli primjer za prvo lice.

⁹⁶ V. tablicu 6 za primjere i izvore.

⁹⁷ Prijedložne konstrukcije za izražavanje posvojnosti često zamućuju sliku o tome koliko jezik zapravo ima posvojni razreda. Mi ih analiziramo kao posvojni razred samo u slučaju da se i semantički razlikuju od ostalih tipova posvojnosti. Tako se u jeziku hoava prijedložnom konstrukcijom izražava opća posvojnost (Davis 2003: 97)

imenica prema kojoj se posjedovano ponaša kao apozicija⁹⁸. Cheke holo se prvenstveno treba analizirati kao HM jezik zato što najmanje ograničen razred, onaj za opću posvojnost, pripada HM tipu. No, u drugim jezicima često dolazi do miješanja konstrukcija pa nije uvijek jednostavno odrediti kojem tipu će jezik pripasti. U nekim melanezijskim jezicima glavna je konstrukcija s prijedložnim izrazom pa nakanai s Nove Britanije (primjer 70) odgovara DM obrascu. Prema istom su principu DM i jezici kaulongski, arop-lokep, taiofski itd. Premda takvi jezici nisu ništa neuobičajeno, smatramo da je obrazac za opću posvojnost kakvu prikazuje cheke holo najčešći pa je sukladno tome i HM obrazac najčešći, međutim, potrebna je detaljnija analiza na većem uzorku od našega, što nije tema ovoga rada. Jezike s dvostrukim obilježavanjem nismo pronašli.

Primjer 70 nakanai (Lynch et. al. 2011: 42)

<i>la</i>	<i>bua</i>	<i>te</i>	<i>Pasi</i>
ART	betelovi.orasi	PREP	Pasi

'Pasijevi betelovi orasi' (dosl. 'Betelovi orasi od Pasija')

Jezike koji imaju isključivo 0-M obrazac nismo pronašli u našem uzorku ni u literaturi. Ako i postoje takvi jezici, onda su oni vrlo rijetki. Doduše, postoje 0-M konstrukcije u nekim jezicima, no one su obično rezervirane za ograničeniji tip posvojnosti kao u jeziku roviana (primjer 71). U tom se jeziku u izravnoj posvojnosti sufiks dodaje na posjedovanu imenicu samo ako se radi o konkretnom, određenom posjedovatelju. U slučaju generičkog, neodređenog posjedovatelja, posvojnost se izražava jukstapozicijom. U jeziku blablanga posvojnost se često može izraziti jukstapozicijom, a pogotovo u brzom govoru (Voica 2017: 237). To nam govori i da među oceanijskim jezicima postoje podijeljeni sustavi, međutim, i ovaj bismo jezik analizirali kao HM zato što je otuđiva posvojnost izražena uobičajenim oceanijskim klasifikatorima, pri čemu je ta konstrukcija manje obilježena.

Primjer 71 roviana (Corston Oliver 2011: 478)

a)	<i>mamalengi</i>	<i>barikaleqe</i>	b)	<i>mamalengi-na</i>	<i>barikaleqe</i>	<i>hoi</i>
	glas	žena		glas-3SG	žena	ta
	glas žene (neodređena)			'glas te žene' (određena)		

⁹⁸ Prema (Palmer & Brown 2007).

5.3.6 Rasprava

Iz tablice 6⁹⁹ (v. dolje) jasno se vidi da u uzorku od otprilike 80 jezika samo nekoliko papuanskih jezika ne razlikuje otuđivu od neotuđive posvojnosti. Većina ih ipak razlikuje, no za razliku od oceanijskih jezika koji načelno imaju kompleksniji sustav posvojnosti, IPJ generalno imaju samo dva razreda. Iznimke tomu su dakako neobično kompleksni sustavi prvenstveno anemskog, a zatim kolskog i jezika ata. Ono što treba raspraviti je postoji li međusobni utjecaj oceanijskih i papuanskih jezika u vidu posvojnih razreda. Za početak je nužno reći da je razlikovanje otuđive i neotuđive posvojnosti prisutno i u nekim drugim papuanskim i austronezijskim jezicima. Takva je distinkcija uobičajena među austronezijskim jezicima istočne malajsko-polinezijske porodice na zapadu Nove Gvineje (Donohue & Schapper 2008: 319), a prisutna je i u transnovogvinejskim jezicima i jezicima porodice East Bird's Head. Sporadično ju pronalazimo i među jezicima porodica Sepik i Torricelli (Ross 2017: 805). Donohue i Schapper (2008: 325) pokazali su kako je razlikovanje oceanijskih izravnih i neizravnih konstrukcijâ započelo u Indoneziji kao rezultat kontakta austronezijskih i papuanskih jezika, pri čemu su kasnijim razvojem u oceanijskim jezicima razlike unutar neizravne posvojnosti gramatikalizirane. Moguće je da je razlikovanje (ne)otuđive posvojnosti među IPJ postojalo i prije doseljenja oceanijskih govornika. Iznimka tomu bio bi jezik bilua. To je jedini papuanski jezik Solomonskih Otoka koji posjeduje razliku između izravne i neizravne posvojnosti koje načelno odgovaraju (ne)otuđivoj posvojnosti oceanijskih jezika. Ono što odvaja jezik bilua od oceanijskih jezika su tvorbene razlike. Oceanijski jezici u okolici (npr. roviana) u izravnoj konstrukciji koriste sufikse, a bilua uglavnom prefikse. Premda postoje formalne razlike, prisutne su funkcionalne paralele među tim jezicima zbog čega je moguće da je razlikovanje (ne)izravne posvojnosti u jeziku bilua rezultat oceanijskog utjecaja (Terrill 2011: 327). U domeni posvojnih razreda možemo povući paralelu prema redu riječi, što smo

⁹⁹ Podatke o oceanijskim jezicima temeljimo na istraživanju sljedećih izvora: kairiru (Ross 2011a: 208–9), takia (Ross 2011b: 228–9), arop-lokep (D'Jernes 2011: 256–7), gapapaiwa (McGuckin 2011: 303–5), sudest (Anderson & Ross 2011: 330–1), bali-vitu (Ross 2011c: 370–1), kaulongski (Ross 2011d: 396–8), siarski (Ross 2011e: 418–9), taiofski (Ross 2011f: 430–1), banoni (Lynch & Ross 2011: 445–6), sisiaqa (Ross 2011g: 460), roviana (Corston-Oliver 2011: 477–9), kokota (Palmer 2011: 505), gela (Crowley 2011: 530), longgu (Hill 2011: 546), arosi (Lynch & Horoi 2011: 566–7), kubokota, uruava, torau, mono (Evans & Palmer 2011: 503–7), toqabaqita (Lichtenberk 2009: 270), nalik (Volker 1994: 174), teopski (Mosel & Thiesen 2007: p. 7.15, str. 1), nakanai (Johnston 1980), cheke holo (Boswell 2018: 190–1), hoava (Davis 2003: 97), ughela (Frostad 2013: 134), bariiai i maleu (Goulden 1996: 110), amara (Thurston 1996a: 207), bibling (Thurston 1996b: 257), kwaraqae (MacDonald 2010: 169), kwaio i ostali jezici malaita (Keesing 1985: 23), wala (Lovegren, Mitchell & Nakagawa 2015: 125–7), lengo (Unger 2008: 46–7), owa (Mellow 2014: 9–10), tigakski, miniafia, ubirski, keapara, sinaugoro, magori, taupota, kakabai, motu, dobu, bwaidoka, wataluma, are, gabobora, boanaki, wedau, igora, jezici suau (Lithgow 1976: 468–9, 471–2, 480), kilivila (Senft 1986: 47–52), blablanga (Voica 2017: 231), nehanski (Todd 1978: 1190–1), fagani, saa, ghari, bughotu, gao, (Codrington 1885: 501, 513, 518, 542, 549, 556, 567), papapana (Smith 2015: 104), mangsengski (Lindström et. al. 2007: 122).

Tablica 5 Posvojni razredi u jezicima zapadne Melanezije

ZAPADNI OCEANIJSKI JEZICI			SREDIŠNJI OCEANIJSKI JEZICI ¹⁰⁰	ISTOČNI PAPUANSKI JEZICI			
Mezo-melanezijski	Jezici Papuanskog Vrh ¹⁰¹	Sjevernonovogvinejski	Jugoistočna Solomonska porodica	Baining i taulil	JB	SB	Izolirani
Razredi							
1						rotokas	jele, lavukaleve, touo, savosavo
2	sisiqa, bola, nakanai, torau i uruava, teopski, nalik, roviana, tigakski, papapana	miniafia, ubirski, keapara, sinaugoro, magori, taupota, kakabai	arop-lokep, kairiru	jezici malaita (kwaio, wala, toqabaqita itd.) longgu, kwaraqae, saa,	tauilski, mali	nagovisi, nasioi, buinski, motuna	konua kuotski, sulka, bilua
3	kokota, kubokota, mono, bali-vitu, banoni, cheke holo, blablanga, nehanski, gao	sudest, gapapaiwa, motu, dobu, bwaidoka, wataluma, are, gabobora, boanaki, wedau, igora, ¹⁰² jezici suau	takia, jezici bariari i maleu (lote, lolo, kilenge, kabana, lusi, kove), amara, jezici bibling (moukski, aria, tourai, lamogai, rauto, ivanga), mangsengski	gela, lengo, owa, fagani, bughotu, ghari			
4	siarski, taiofski, hoava, ughele	kilivila	kaulongski				ata
5 ili više			arosi				anemski, kolski

¹⁰⁰ Ovi jezici nisu dio zapadnih oceanijskih jezika, ali se govore na području papuanskih jezika Solomonskih Otoka, stoga smo i dio njih naveli u tablici.

¹⁰¹ Ove jezike navodimo jer su uglavnom uže srodni s geografski najbližim jezicima jezika jele koji se govori na tom području.

¹⁰² Igora je dijalekt jezika kakabai koji ima 2 razreda.

analizirali u 5.1.2. Ponovno ostali IPJ Solomonskih Otoka pokazuju različite karakteristike od jezika bilua, odnosno ne poznaju razliku između otuđive i neotuđive posvojnosti. Jele kao jezik koji je geografski vrlo izoliran od oceanijskih jezika i koji s njima dijeli mnogo zajedničkih karakteristika također ne posjeduje takvu distinkciju premda jezik susjed sudest¹⁰³ posjeduje 3 posvojna razreda. Na jugu Bougainvillea jezici JB kao i oceanijski jezici mono-uruava pokazuju sličnosti. Jezici mono, uruava i torau razlikuju otuđivu i neotuđivu posvojnost, što načelno možemo reći i za jezike JB, iako je tamo prisutna razlika između rodbinske i ne-rodbinske posvojnosti. Rotokas nema posvojne razrede, ali ih zato ima konua u kojem vjerojatno postoji razlikovanje (ne)otuđive posvojnosti. Na Novoj Britaniji svakako je najzanimljiviji anemski kao jezik s neobično velikim brojem posvojnih razreda. Zanimljivo je da oceanijski jezik lusi posvojnost izražava na sličan način kao i anemski, premda je sustav lusija mnogo jednostavniji od anemskog sustava, a vidljiv je i međusobni utjecaj ovih jezika na temelju nekih podudarnosti u posvojnim razredima (Thurston 1982: 38, 41). Nadalje, ata i kolski također pokazuju povećani broj razreda i razlikuju (ne)otuđivu posvojnost, međutim o tim se jezicima mnogo manje zna pa ne možemo donositi dalekosežne zaključke. Činjenica da upravo ova tri izvorna jezika Nove Britanije razlikuju toliko razreda možda nudi i drugačiji pogled na odnos oceanijske posvojnosti prema posvojnim razredima u anemskom, jeziku ata i kolskom. Jedna novija hipoteza predlaže da je praoceanijski sustav koji je razlikovao 3 posvojna razreda unutar neizravne posvojnosti nastao pod utjecajem papuanskih jezika sjeverne Nove Britanije, od kojih su kao jedini živi jezici preostali anemski, ata i kolski (Lindström et. al. 2007: 131). U ostalim jezicima Bismarckovih otoka također postoji razlikovanje tipova posvojnosti. Možemo zaključiti da je to obilježje na razini otočne zapadno-melanezijske mikroaree vrlo izražena karakteristika, a da su pritom lavukaleve, touo, savosavo, rotokas te jele iznimke, odnosno odskaču od svih ostalih jezika tog područja.

Druga bitna točka je distribucija HM i DM jezika. Posvojnost je vrlo važan parametar proučavanja jer nam dočarava koliko su teze o međusobnoj srodnosti IPJ kakve je zastupao Stephen Wurm (1975) zapravo neodržive. Možemo potvrditi da je svim jezicima našeg uzorka koji razlikuju (ne)otuđivu posvojnost, neotuđiva posvojnost izražena HM obrascem kako je i tipološki najčešće. Da smo odlučili jezike analizirati na taj način, svrstali bismo jezike koji pokazuju vrlo neobične načine izražavanja posvojnosti u isti HM tip premda je stvarna situacija mnogo složenija.

¹⁰³ Podsjećamo da govornici jelea često govore sudest, v. 3.4.

Više smo puta ponovili kako je HM-DM tipologija karakterizirana visokom dijakronijskom stabilnošću i slabom arealnom difuzijom. Kako onda objasniti ovakvu diskrepanciju između HM i DM tipovima u zapadnoj Melaneziji? Za oceanijske jezike odgovor na to pitanje leži u različitim gramatičkim procesima u njihovoj jezičnoj povijesti i sasvim sigurno nije rezultat nekog papuanskog super- ili supstrata. Ako zapadni oceanijski jezici pokazuju DM obrazac, to čine putem prijedložnih konstrukcija. Neke od tih konstrukcija tvore se pomoću prijedloga *ta*, *ni*, *'i* i njihovih dijalekatski/jezično uvjetovanih fonoloških varijanata. Međutim, premda se ovi prijedlozi rekonstruiraju za praoceanijski, on nije imao posvojne prijedložne konstrukcije, odnosno ovi prijedlozi nisu služili za izražavanje posvojnosti¹⁰⁴ (Lichtenberk 1985: 121). Primjerice, prijedlog *ta* sačuvan je u izvornom obliku u kaulongskom i služi za izražavanje opće posvojnosti, npr. *kanem ta ŋo*¹⁰⁵ dosl. 'svinja od mene'. To je *ta* (**ta*) u praoceanijskom imalo lokativnu, prostornu funkciju (Ross 1988: 103). Činjenica da je **ta* u praoceanijskom, a i u mnogim modernim jezicima, dobivalo sufikse za lice i broj posjedovatelja govori nam da to i nije bio pravi prijedlog, ali zbog svoje lokativne funkcije nije bio ni pravi posvojni klasifikator kao npr. **ka* za hranu. Čini se da je **ta* izvorno bila izravno posjedovana mjesna imenica kojoj je prethodio prijedlog **i* 'lokativ'. Ta je posjedovana imenica **ta* zapravo varijanta oblika imenice **tau* 'čovjek' te je nastala određenim procesima gramatikalizacije. Ona je imala vrlo apstraktno značenje i koristila se kad je mjesto, cilj ili izvor bio čovjek. Budući da se **ta* koristilo za imenice koje su označavale ljude, njezino je lokativno značenje interpretirano kao benefaktivno i naposljetku je od nje nastao pokazatelj posvojnosti (Lynch et. al. 2011: 79). To je potom u nekim jezicima sačuvano kao posebna benefaktivna konstrukcija, a u jezicima poput kaulongskog potpuno je gramatikalizirano u primarni način izražavanja posvojnosti. Time je kaulongski postao DM jezik¹⁰⁶. Za papuanske jezike našega uzorka ovakva je analiza još uvijek praktički nemoguća, što je ponajprije rezultat nedostatka jezikâ s kojim bismo ih usporedili. Iznimka je savosavo na kojemu možemo izravno pratiti kako se pojavljuje HM obrazac. Ipak, teško je objasniti činjenicu zašto buinski ima jednostavnu genitivnu posvojnost, a s druge strane zašto ostali jezici JB imaju mnogo složenije načine izražavanja posvojnosti. Motuna je kao i buinski svrstan u DM tip premda je način izražavanja DM posvojnosti u motuni mnogo različiti nego u tipičnom slučaju buinskog. Svrstati ova dva jezika u isti tip možda se ne čini

¹⁰⁴ Pawley (1973: 142) je mislio da je **ni* moglo biti korišteno u posvojnim konstrukcijama.

¹⁰⁵ Primjer je preuzet iz (Ross 1988: 106).

¹⁰⁶ Ovakva analiza dakako vrijedi samo za **ta*, a ne za neke druge eventualne posvojne prijedložne konstrukcije. U nekim se jezicima kao moguće strategije izražavanja posvojnosti koriste i odrazi prijedloga **ni* i **qi* npr. *kwaraqae*, *ulawa*, *toqabaqita*, no obično su one prisutne u atributivnim konstrukcijama ili posvojnim izrazima specifičnog značenja (Lichtenberk 1985: 121).

kao najspretnije rješenje, no trenutno je ono ipak najbolje. Posvojnost u jezicima JB općenito je zanimljiva. To što 3 od 4 jezika JB posvojnost izražavaju na vrlo sličan način išlo bi u prilog njihovoj srodnosti ili intenzivnom jezičnom dodiru, međutim valjalo bi pogledati posvojne strategije ovih jezika u kontekstu tipologije adnominalne posvojnosti na globalnoj razini. Bilo bi izuzetno korisno pronaći paralele među ostalim jezicima svijeta, ako one uopće postoje.

Što se tiče svih IPJ-a, karakteristična je tendencija HM obrascu. HM posvojnost definitivno je najprezentniji obrazac na području čitave zapadne otočne Melanezije uključujući i oceanijske jezike. Na Bismarckovim otocima HM obrazac je posebno izražen kao jedini tip uz iznimku taulilskog u kojem je DM obrazac česta strategija izražavanja posvojnosti premda smo taj jezik na koncu svrstali u HM tip. Međutim, pogledamo li ponovno sliku 6 (v. gore 5.3.2), vidimo da je na uzorku od 236 jezika zabilježeno samo 6 jezika koji ne pripadaju među 4 osnovna tipa. Na razini cjelokupne zapadne otočne Melanezije, dakle svih IPJ, nalazimo 4 jezika koji pripadaju tipu 'ostalo': nagovisi, nasioi, savosavo, bilua te motuna u kojemu je takva jedna od strategija izražavanja posvojnosti. Takva je distribucija u svakom slučaju zanimljiva jer se postavljaju neka dodatna pitanja. Je li ova mikroregija posebna ili samo iznimka globalnim tendencijama? Jesu li takvi jezici uistinu toliko rijetki na globalnoj razini? To su pitanja na koje treba dati odgovor u zasebnom istraživanju jer je ovomu cilj prikazati stanje na mikroarealnoj razini. Sasvim je neobično da na tako malom području pronalazimo toliko različite jezike. Solomonski Otoci to vrlo dobro dočaravaju. Nijedan od četiri jezika tog područja (bilua, touo, laukaleve i savosavo) kojima se pretpostavlja moguća srodnost ne pokazuje zajednički posvojni tip. Touo ima najjednostavniju O-M posvojnost izraženu jukstapozicijom, a nasuprot njemu nalazimo lavukaleve s klasičnim HM obrascem. Premda smo jezik bilua i savosavo svrstali u tip 'ostalo', izražavanje posvojnost im nije jednako. Bilua iskazuje odvojeno obilježavanje, a savosavo poseban tip.

5.4 Rod

5.4.1 Uvod

Imenice su u svjetskim jezicima uvijek brojčano najveći razred riječi. To proizlazi iz toga što imenice označavaju entitete i pojave koji su u ljudskom okruženju najučestalije. Gramatički rod pritom služi kao svojevrsna unutarnja klasifikacija tih imenica (Foley 1986). U jezicima je katkada rod otvoreno izražen na imenici, a katkada nije. Hrvatski se nalazi negdje između ova dva tipa. U velikom je broju slučajeva moguće prepoznati kojem će rodu pripasti imenica isključivo po njenom obliku. Tako su imenice *žena*, *majka* i *trava* ženskog roda, *platno*, *zvon* i *dijete* srednjeg roda, a *stol*, *čovjek* i *leptir* muškog roda. Međutim, to nije uvijek slučaj i generalno gledano ne možemo prema obliku imenice znati kojem rodu pripada ta imenica. To se najbolje vidi na primjerima poput *sluga* i *vojvoda* koji su muškog roda ili na riječi *večer* koja je u standardu ženskog roda. Jedini način kojim se sa sigurnošću može utvrditi rod neke imenice je sročnošću. Da je imenica *sluga* muškog roda vidi se prema odnosu s njezinim zavisnicima, npr. *ovaj sluga* ili *dobar sluga*, ali *ova žena* i *dobra žena*. Premda se sročnost u ova dva primjera vidi na zamjenici i pridjevu, često se ona može vidjeti i na ostalim imenskim modifikatorima poput članova i brojeva, a ponekad i na glagolu.¹⁰⁷ Sve navedeno možemo sažeti tako da kažemo da jezik poput hrvatskog ima tri roda jer postoje tri razreda imenicâ koje sintaktički razlikujemo prema njihovoj sročnosti (Corbett 1991: 4).

Mnogo jezika zapadne Melanezije posjeduje kategoriju koju nazivamo klasifikatorima. Mi ju nećemo analizirati u 5.4.3, ali ju trebamo odvojiti od roda. Klasifikatori ovise o entitetu na kojeg se odnose i njihov odabir generalno ovisi o semantičkim kriterijima. Za razliku od roda, kojemu je sročnost glavno obilježje, imenska klasifikacija zasnovana na klasifikatorima ne očituje se u sročnosti. Osim toga, u jezicima s klasifikatorima ne moraju sve imenice nužno biti označene s klasifikatorom, dok u sustavima roda svaka imenica obično pripada jednom od rodova, osim u slučajevima marginalne sročnosti kao u nekim oceanijskim jezicima (v. dolje 5.4.3).

5.4.2 Oceanijski posvojni klasifikatori – rod ili ne?

Obično smo ranije u tekstu analizu oceanijskih jezika predstavljali tek nakon što bismo prikazali papuanske jezike. Ovdje, međutim, smatramo da prije same analize treba riješiti vrlo važno pitanje o rodu u oceanijskim jezicima kako bismo u sljedećem poglavlju mogli odrediti imaju li oceanijski jezici uopće rod i ako da, koji među njima.

O oceanijskim posvojnima klasifikatorima govorili smo vrlo opsežno u 5.3.4, no sada ponovno o njima moramo nešto reći iz nešto drukčije perspektive. Da ponovimo, oceanijski jezici

¹⁰⁷ Primjer 16 u 5.2.1 pokazao nam je kako hrvatski ima glagolsku sročnost samo u licu i broju, ali ne i u rodu.

zapadne Melanezije razlikuju izravnu i neizravnu posvojnost, a unutar neizravne posvojnosti najčešće dva podrazreda: jedan za jestivo, a drugi za opću posvojnost. Na temelju toga Matasović (2018: 109) navodi da se takva distinkcija može analizirati kao sustav dvaju rodova, odnosno da je posvojni pokazatelj sročan s posjedovanom imenicom u rodu. Mi se ipak ne možemo složiti s tvrdnjom da je ovo rod. Za početak ćemo ponoviti primjer iz jezika cheke holo koji prikazuje posvojne klasifikatore i sročnost s posjedovateljem:

Primjer 72 Neizravna posvojnost za hranu (a) i opća posvojnost (b) u jeziku cheke holo (Boswell 2018: 193).

a) <i>ge=ġu</i>	<i>bosu iara</i>	b) <i>no=ġu</i>	<i>bosu iara</i>
HRN=1SG.POSS	svinja 1SG	OPĆA=1SG.POSS	svinja 1SG
'moja svinjetina'		'moja svinja'	

Prema teoriji da su posvojni klasifikatori rod u primjerima a) i b) posvojni pokazatelj za prvo lice jednine *ġu* bio bi sročan u rodu s posjedovanim imenicama. Dakle, cheke holo bi imao dva roda: jedan za hranu i piće (primjer a), a drugi za ostale imenice (primjer b).

Problem oceanijskih posvojnih klasifikatora bilo je jedno od gorućih pitanja u oceanistici tijekom prošlog stoljeća. Prvotni su radovi¹⁰⁸ u oceanistici posvojne konstrukcije smatrali rodom. Tako je i Milner (1972: 65) za fidžijski naveo da se u tom jeziku treba govoriti o rodu premda je i sâm primjetio da se razne imenice mogu pojaviti s različitim klasifikatorima ovisno o kontekstu.¹⁰⁹ Među prvima koji su iznijeli argumente protiv hipoteze o rodu bili su Lynch (1973: 84) i Pawley (1973: 167) koji su na temelju toga što se većina imenica može pojaviti u više različitih posvojnih razreda smatrali da se ne može govoriti o pravom rodu kakav je prisutan primjerice u hrvatskom gdje svaka imenica pripada točno određenom imenskom razredu. Dakle, oceanijski bi sustav zbog preklapanja unutar njega izražavao više različitih vrsta posvojnih odnosa. Pawley (ibid.) je potom zastupao tezu da je taj sustav bliži odnosu glagola i objekta nego sustavu roda, a izvor posvojnih konstrukcija u glagolskom sustavu tražio je i Lynch. On je u kasnijim radovima dalje razrađivao spomenute analize pritom eksplicitno rekavši da je teza o određenosti oceanijskih konstrukcija na temelju roda posjedovanih imenica „konačno pobijena“ (1982: 243). Doduše, na istoj je konferenciji Johnston (1982: 83) u svom radu o jezicima kimbe¹¹⁰ na Novoj Britaniji naveo da neki od tih jezika, bola, harua, nakanai i meramera, imaju dva posvojna sistema koji su „slični rodu“.¹¹¹ Već je ranije Johnston (1980: 169–170) tvrdio da Lyncheve i Pawleyjeve teze ne vrijede za nakanai kojeg je on analizirao

¹⁰⁸ Npr. (Codrington 1885).

¹⁰⁹ Preuzeto iz (Olesen 2011: 6).

¹¹⁰ Danas se koristi naziv 'willamez', a ne kimbe.

¹¹¹ Odnosno *gender-like* (ibid.).

kao jezik s dva roda: otuđivim i neotuđivim. To je temeljio na tome što većina imenica pripada isključivo jednomu ili drugomu uz neke rijetke iznimke, a njegovo je mišljenje dijelila i Chowning (1973: 216). Te su teze bile daleko od prihvaćenih, a u novijim se radovima npr. o jeziku bola, koji je Johnston analizirao kao da ima rod, izričito kaže da se rod ne pojavljuje „niti na zamjenicama niti bilo gdje drugdje u gramatici“ (van den Berg & Wiebe 2019: 41). Niti Ross (1988) nigdje ne navodi da ovi jezici imaju rod kada govori o njemu i inovacijama u oceanijskim jezicima.¹¹² Lichtenberk (1985: 125–6) navodi da postoji mnogo iznimaka onomu što su predlagali Pawley i Lynch, međutim ni on ne smatra da se tu treba govoriti o rodu, već o posvojnim klasifikatorima koji su nalik numeričkim klasifikatorima (koje smo vidjeli u prošlom poglavlju). Lichtenberk je skovao termin *relacijski klasifikatori*¹¹³ kako bi naglasio da oni klasificiraju odnos između posjedovatelja i posjedovanoga. Razlika prema tradicionalnim klasifikatorima bila bi u tome što njihova upotreba nije ovisna o svojstvima entiteta na koji se posjedovana imenica odnosi, već o prirodi izvanjezičnog odnosa između posjedovanog i posjedovatelja (Olesen 2011: 7).

Daljnim su se istraživanjima Pawleyjeve i Lyncheve teze ipak pokazale preradikalnima:

Those of us who in the 1970s so cavalierly threw out the older [noun-class] analysis on the basis of some new evidence, without taking the trouble to check carefully the scope of this new evidence, showed a certain measure of arrogance and sloppy scholarship (Pawley & Sayaba 1990: 170).¹¹⁴

Analiza je Pawleyja i Sayabe (ibid. 167) pokazala da prava istina zapravo leži negdje u sredini, između roda i relacijskih klasifikatora. Odabir posvojnog pokazatelja ne ovisi isključivo niti o načelu semantičkog odnosa niti o pripadanju nekom imenskom razredu, odnosno rodu. Premda izražavanje posvojnosti mnogih imenica odgovara semantičkim odnosima kakve je zastupao Lichtenberk, postoje brojne iznimke. Nadalje su neke imenice ograničene na strogo određeni tip posvojnog odnosa, pri čemu je teško pronaći uvjerljivu semantičku osnovu za takve restrikcije. Prema tome neke imenice odgovaraju rodu. Na temelju rečenoga ne možemo u 5.4.3 analizirati posvojne konstrukcije oceanijskih jezika kao rod. Premda u njima postoje elementi sročnosti kao kod roda, oni nisu dostatni da bismo ih ujedno tako i analizirali jer u većini slučajeva ne postoji stroga određenost neke imenice samo jednom rodu. To se posebno vidi u slučajevima poput primjera 72, gdje odabir posvojnog pokazatelja ili klasifikatora ovisi o njegovom semantičkom odnosu prema posjedovanoj imenici.

¹¹² V. npr. str. 183 (ibid.).

¹¹³ Prema eng. *relational classifier*.

¹¹⁴ Posredno preuzeto iz (Lynch 1996: 94–5).

5.4.3 Analiza jezika

Odmah na početku možemo reći da je rod jedno od karakterističnih obilježja IPJ-a i nalazimo ga u svim jezicima osim u jezicima sulka i jele. Doduše, jezici se međusobno razlikuju po broju rodova i po domenama u kojima se javlja sročnost.

Najkompleksnije sustave roda nalazimo na Novoj Britaniji, no započet ćemo s nešto jednostavnijim primjerima. Anemski i ata oba posjeduju dva roda. U anemskom sva muška bića pripadaju muškom rodu¹¹⁵, a ženska bića ženskom rodu¹¹⁶. Svim ostalim imenicama koje za referenta imaju stvari koje nemaju spol rod se dodjeljuje potpuno arbitrarno. Anemski posjeduju glagolsku i imensku sročnost. Na glagolima je rod izražen na glagolskim afiksima, a unutar NP-a na početnom konsonantu deiktičkih pokazatelja (Thurston 1982: 45–6):

Primjer 73 anemski (Thurston 1982: 46)

doxa sêxa sêxîd i-ken i-k

osoba F-prijašnji F-tamo ona-íci ona-íci

'Žena koja je bila tamo je otišla.'

U jeziku ata opreka je između ž. r. i ne-ž.r. Imenice koje za referenta imaju žensko biće pripadaju ž.r. Sve ostale imenice pripadaju u drugi, neutralni rod. Sročnost je vidljiva na glagolskim pokazateljima, ali nije nam poznato postoji li imenska sročnost (Terrill 2002: 68). Kolski na osobnim zamjenicama razlikuje m.r. i ž.r., ali u domenama posvojnosti, demonstrativa itd. postoji 9 rodova (v. tablicu 6 dolje). Rod se također manifestira na subjektivnim pokazateljima na glagolu.

Mali i ostali jezici baining imaju vrlo neobičan sustav imenske klasifikacije koji se dalje dijeli na dva podsustava. Prvi Stebbins (2011: 136) naziva rodom te se u njemu imenice dijele na m.r., ž.r. i s.r. Taj se sustav manifestira u posvojnim konstrukcijama¹¹⁷ i na glagolskim pokazateljima.¹¹⁸ Drugi sustav Stebbins naziva sustavom imenskih razreda i manifestira se unutar NP-a na modifikatorima, brojevima i demonstrativima. U njemu postoji 9 imenskih razreda temeljenih na spolu, obliku i veličini: muški, ženski, srednji, deminutivni, reducirani, plosnati, izduženi, izrezani i dugački. To djelomično podsjeća na sustav imenskih klasifikatora, no očita je sročnost sa zavisnim elementima unutar NP-a. U jeziku mali se jedan sustav roda podudara u većini slučajeva sa sustavom imenskih razreda pa tako m.r. odgovara muškom razredu, a isto vrijedi i za ž.r. U s.r. dolazi do podudaranja sa svih 6 ostalih razreda. Međutim,

¹¹⁵ Od sada m.r.

¹¹⁶ Od sada ž.r.

¹¹⁷ V. primjer 54 u 5.3.4.

¹¹⁸ V. primjer 23 u 5.2.3.

Tablica 6 imenski razredi u kolskom (Stebbins et. al. 2018: 796).

Razred (rod)	Posvojne konstrukcije s <i>yo</i> '1SG'	zamjenica	Upitne riječi
1 muški	'svinja' <i>bu t-aa yo</i>	<i>mo</i>	<i>kal-te</i>
2 ženski	'žena' <i>ral r-aa yo</i>	<i>no</i>	<i>kal-re</i>
3 srednji	'komad svinjetine' <i>te-bu p-aa yo</i>	<i>ma</i>	<i>kal-pe</i>
4 E-razred	'nož' <i>biiso Ø-aa yo</i>	<i>me</i>	<i>kal-ie</i>
5 O-razred	'torba' <i>berege o-aa yo</i>	<i>mo-ɔ</i>	<i>kal-oö</i>
6 L-razred	'stablo' <i>tiinēl l-aa yo</i>	<i>məl</i>	<i>kal-lo</i>
7 N-razred	'vatra' <i>kuong n-aa yo</i>	<i>məng</i>	<i>kal-no</i>
8 G-razred	'banana' <i>biɔ g-aa yo</i>	<i>mɔ</i>	<i>kal-go</i>
9 Mn. (B-razred)	'tarovi' ¹¹⁹ <i>aalbe b-aa yo</i>	<i>be</i>	<i>kal-be</i>

postoje i rijetki slučajevi kada nema podudaranja (Stebbins 2011: 150-1). U nastavku donosimo tri primjera u kojima se može vidjeti preklapanje dvaju sustava.

Primjer 74 mali (Stebbins 2011: 149)

Dak at=a rua-ki kia len.

ali 3F.SG.POSS=SPEC prijatelj-F.SG 3F.SG.I bojati.se.NPRES

'Ali njezina se prijateljica bojala.'

U primjeru 74 vidimo da *rua-ki* 'prijateljica' dobiva sufiksadni pokazatelj *-ki* koji toj imenici određuje pripadnost imenskom razredu. Posvojni pokazatelj *at* '3F.SG.POSS' iz sustava je roda kao i slobodni pokazatelj *kia* '3F.SG.I' koji dolazi ispred glagola.¹²⁰

Primjer 75 mali (Stebbins 2011: 150)

Pepa-vēs ngē pe mēt kama botol-ka.

papir-FLAT.SG 3N.I tamo unutar ART₁ boca-M.SG

'Papir je tamo u boci.'

Primjer 75 pokazuje da je imenica *pepa-vēs* 'papir' koja pripada razredu za plosnato sročna sa slobodnim pokazateljem srednjeg roda *ngē*. Sročnost unutar imenskih razreda vidi se u sljedećem primjeru (76). Imenica za naranču pripada ženskom razredu, i sročna je s pridjevima koji tu imenicu modificiraju.

Primjer 76 mali (Stebbin 2011: 162)

kama muli-ki ama amor-ki ama airiar-ki

ART₁ naranča-F.SG REL₃ velik-F.SG REL₃ zelen-F.SG

'velika, zelena naranča'

¹¹⁹ Od biljke koja se naziva 'taro'.

¹²⁰ Za primjere s nepoklapanjem roda i razreda v. (Stebbins 2011: 153).

S obzirom na činjenicu da postoji gotovo savršeno poklapanje jednog sistema s drugim i što se jedan sustav preslikava na drugi, njihov odnos i pripadnost rodu ili razredu postaje predvidljiv. To znači da se u jeziku mali radi o istom sustavu koji se dalje dijeli na dva podsustava, odnosno postoji jedan sustav roda s 9 različitih vrijednosti (Fedden & Corbett 2017: 25)

Zanimljiva je činjenica da gotovo identičan morfološki i semantički sustav imenske klasifikacije pronalazimo i u taulilskom.¹²¹ Sustav imenskih razreda prisutan je unutar NP-a, a rod na glagolima i posvojnim pokazateljima. Razlike između sustava malija i taulilskog su u tome što taulilski ima 11 imenskih razreda i pokazne zamjenice mogu pripadati u oba sustava (Meng 2018: 12). U primjeru 77 vidimo neke od imenskih razreda glosirane s CLF (*idil=a* 'malen=SG.CLF:M' za muški razred, *utəki=von* 'koplje=SG.CLF:DIM za deminutivni razred i *nang=a* 'stablo=SG.CLF:M' također za muški razred) te subjektni pokazatelj *və* za treće lice muškog roda:¹²²

Primjer 77 taulilski (Meng 2018: 345)

<i>idil=a</i>	<i>və-tar</i>	=a	<i>utəki=von</i>	be
malen=SG.CLF:M	3SG.M.PST-zabiti.u	=PAT	koplje=SG.CLF:DIM	na
<i>nə-mə</i>	<i>mənu</i>	a-vi	<i>nang=a</i>	
L-DOLJE	straga	3SG.M-PROXS	stablo=SG.CLF:M	

'Dječak je zabio malo koplje na stražnju stranu stabla.'

Međutim, za razliku od jezika mali, gdje u podsustavu imenskih razreda postoji sročnost unutar NP-a, u taulilskom je razred obilježen samo jednom na granici čitavog NP-a, što znači da nema sročnosti unutar imenskog sustava. U primjeru 77 subjekt *idil=a* obilježen klasifikatorom za m. r. u značenju 'dječak' sročan je s glagolom *vətar* 'zabiti.u' u muškom rodu. Čini se da za ovakav složen sustav nema jednoznačnog određenja. Jezik ima dva paralelna sustava, pri čemu je jedan od njih vidljiv putem glagolske sročnosti. Odabir je ipak kao u jeziku mali predvidljiv i imenica koja zahtijeva imenski razred uvijek će imati istu glagolsku sročnost, pri čemu izgleda kao da postoji sročnost s klasifikatorom. Točan broj rodova ne možemo odrediti, ali je za našu analizu jedino bitno da taulilski ima rod.

Nadalje, u kuotskom nalazimo sustav muškog i ženskog roda koji se manifestira samo u jednini, a sročnost se nalazi na demonstrativima, subjektnim i objektnim glagolskim pokazateljima,¹²³

¹²¹ Odnos taulilskog i jezika baining složen je i nije sasvim jasno jesu li jezici srodni (v. dolje raspravu).

¹²² Za potpun pregled imenskih razreda v. (Meng: 2018: 343).

¹²³ V. primjer 31 u 5.2.4.

u posvojnim konstrukcijama¹²⁴ itd. Dakle, radi se o glagolskoj i imenskoj sročnosti. Sve imenice imaju inherentan rod, no principi dodjeljivanja nisu u potpunosti jasni (Terrill 2002: 71).

Rod je karakteristično obilježje i jezika otoka Bougainville. Rotokas kao jezik SB posjeduje 5 imenskih razreda koji ovise o pokazateljima za množinu. Unutar tih razreda postoji sustav od 3 roda: m.r., ž.r. i s.r. (Robinson 2011: 41). Kao što primjer 78 pokazuje, postoji glagolska i imenska sročnost.

Primjer 78 rotokas (Robinson 2011: 63)

aite-to riro-va aveke kae-pie-re-vo aruvea

otac-SG.M velik-SG.F kamen dignuti-CAUS-3SG.M_β-IM.PST_β jučer

'Otac je jučer podigao veliki kamen.'

Predstavnik jezika JB motuna ima sustav od 6 rodova: muški, ženski, deminutivni, mjesni, načinski te dvojina/paukal (Onishi 1994: 68-9). Sročnost je vidljiva prije svega unutar NP-a (determinatori, posjedovatelji, neki pridjevi itd.), ali i na glagolu. Međutim, nije prisutna na pokazateljima glagolskih lica, već na pokazatelju za temu (topik):

Primjer 79 motuna (Onishi 1994: 69)

ana nga-na kurasia ... hoo poo'ki muuko-o-ra-na.

DEM.F 1SG.POSS.F žena ART.M beba roditi-3O.3A-PERF-F

'Ta moja žena ... rodila je bebu.'

Svi jezici Solomonskih Otoka također imaju rod, a međusobno se razlikuju samo po broju rodova. Premda Obata (2003: 7) navodi da jezik bilua nema gramatičkog roda, osobna imena, rodbinski termini i neke imenice ipak posjeduju inherentan rod (muški ili ženski), a rod se također može izraziti i na zavisnim članovima NP-a. Rod je obilježen i na zamjениčkim enklitikama unutar VP-a koje su sročne s tim NP-om,¹²⁵ no cjelokupni je sustav vrlo neobičan. Prvi (muški) rod uključuje muške te žive i nežive imenice u jednini, a drugi (ženski rod) uključuje sve ostale imenice u jednini, dvojini i množini (Stebbins et. al. 865). Nadalje, lavukaleve razlikuje m. r. ž. r. i s. r. Rod je inherentan dio svake imenice, ali nije otvoreno iskazan na samoj riječi, već članovi NP pokazuju sročnost s imenicom, odnosno glavom NP-a (primjer 80). To znači da se rod obilježava na pridjevima, demonstrativima i određenom članu. Osim toga postoji i sročnost na glagolskim objektnim prefiksima, na sufiksu za sročnost i pokazateljima za fokus. Također, rod je iskazan samo u jednini i dvojini, ali ne i u množini (Terrill 2002: 80-1).

¹²⁴ V. primjer 55 u 5.3.4.

¹²⁵ V. primjer 2 u 5.1.1.

Primjer 80 lavukaleve (Terrill 2002: 81)

Okala la feo tuane-a heo.
3.SG.POSS-majka(F) SG.F.ART 3SG.F.FOC biti.velik-SG.F 3.SG.F.FOC
'Njegova je majka velika.'

U jeziku touo rod se realizira na prvom, drugom i trećem licu zamjenica i demonstrativa, imenskim sufiksima i objektnim sufiksima na glagolu¹²⁶. Četiri su roda u jeziku touo: muški, ženski, srednji rod 1 i srednji rod 2. Srednji se rodovi razlikuju samo u jednini i to ne u svim paradigmama (Terrill 2002: 77–8). Savosavo (primjer 81) baš kao i bilua ima dva roda premda je sustav u savosavou mnogo tipičniji. Za bića viša na hijerarhiji živosti¹²⁷ rod se dodjeljuje semantički, a svi neživi referenti imaju inherentan muški rod, no mogu imati i ženski rod ako se želi naglasiti njihova važnost u diskursu ili ako se tvore kao deminutivi. Sročnost je vidljiva i na glagolu (objektni sufiksi)¹²⁸ i unutar NP-a na zamjenicama, determinatorima, postpozicijama, atributivnim pokazateljima itd. (Wegener 2008: 62)

Primjer 81 savosavo (Wegener 2008: 63)

Apoi ko=ke ko boze soma=e ko=na.
jer 3SG.F=EMPH.F DET.SG.F biti.težak ATT.SG.F=EMPH 3SG.F=NOM
'Jer ona, ona je teška.'

Rod je gramatička kategorija koja načelno odvaja oceanijske jezike od IPJ-a. Praoceanijski nije imao rod, a to je potom naslijeđeno i u većini modernih jezika. To što je rod dijakronijski stabilna kategorija, ne znači ujedno da se ona ne može razviti samostalno ili pod utjecajem jezika u kojima je rod prominentna kategorija. Zanimljiva je činjenica da je cheke holo jedini od 60-ak oceanijskih jezika Solomonskih Otoka razvio u trećem licu osobnih zamjenica razliku po rodu. Muškarci u razgovoru i kada se obraćaju drugim muškarcima koriste zamjenicu *mana* '3SG.M', a žene u istim situacijama koriste *na'a* '3SG.F'. Premda ovo nije pravi rod,¹²⁹ takva je pojava iznimno rijetka među oceanijskim jezicima te je zabilježena jedino još u jezicima južne Nove Britanije i u jeziku kilivila (Lynch et. al. 2011: 35). Nadalje, možemo spomenuti još jednu zanimljivost o jeziku kilivila, koji je svojevrsni rekorder po broju klasifikatora. Navodi se da jezik ima čak 177 klasifikatora premda taj sustav u većoj mjeri odgovara rodu nego

¹²⁶ V. primjer 22 u 5.2.2.

¹²⁷ Hijerarhija je živosti jedan od najosnovnijih principa jezičnog strukturiranja u jezicima svijeta. To je gramatičko i semantičko obilježje kojim se izražava koliko je referent pojedine imenice živ. Na hijerarhiji su obično najviši ljudi, zatim životinje, biljke, konkretni i potom apstraktni predmeti.

¹²⁸ V. primjer 35 u 5.2.4.

¹²⁹ Kažemo da nije pravi rod jer nema sročnosti među sastavnicama. U slučaju da na temelju ovih zamjenica pretpostavimo postojanje anaforičke sročnosti, dakle s nekim elementom koji je naveden ranije u diskursu, onda bi se i ovdje moglo govoriti rodu. Takva problematika ipak nije relevantna za ovo istraživanje.

klasifikatorima, što se vidi po sročnosti unutar NP-a u sljedećem primjeru (Fedden & Corbett 2017: 21–2):

Primjer 82 kilivila (Fedden & Corbett 2017: 21)

mi-na-si-na na-yu na-manabweta vivila
ovaj-CLF:F-PL-ovaj CLF:F-dva CLF:F-prekrasan djevojka
'Ove dvije prekrasne djevojke.'

Rod se razvio i u nekim jezicima južne Nove Britanije kao što su kaulongski i sengsengski iz uže srodne skupine jezika pasismanua, a prisutan je također i u jeziku bebeli i jezicima east arawe, npr. akoletski, avau i atui (Ross 1988: 182–3). Sustavi tih jezika ipak nisu na razini funkcionalne kompleksnosti roda papuanskih jezika Nove Britanije u kojima je prisutna glagolska i imenska sročnost unutar čitavog NP-a. Najčešće je tu slučaj o razlikovanju trećih lica zamjenica kao u jeziku cheke holo i razlikovanje članova ispred imenica za ljude i neke svakodnevne predmete. Npr. Ross (1988: 182-3) za kaulongski navodi da se za m. r. koristi član *a*, a za ž. r član *e*. Međutim, tu se radi o marginalnoj sročnosti jer mnogo općih imenica uopće ne dobiva član, a rod je prisutan samo kod ljudi i antropomorfnih duhova (Chowning 1996: 45).¹³⁰ Svakako je zanimljiva ta nekolicina jezika koji pokazuju isključivo imensku sročnost zbog toga što je u jezicima svijeta uobičajeno da jezici koji imaju imensku sročnost imaju i glagolsku, dok prisutnost isključivo glagolske sročnosti nije neuobičajeno (Matasović 2018: 123-4ff). Jedan takav oceanijski jezik sa samo (marginalnom) glagolskom sročnosti je već spomenuti jezik avau s Nove Britanije u kojem neki dijalekti na subjektivnim prefiksima indeksiraju broj, rod i bračno stanje subjekta (Van Cott & Bullock 2015: 28). Jezici koji također imaju samo imensku sročnost na članovima su mnogi jezici južne Nove Irske (npr. siarski, primjer 83) i sjevernog Bougainvillea (npr. teopski¹³¹).

Primjer 83 siarski¹³² (Ross 2011e: 414)

ep lima-n e Pita
ART:R.I ruka-3SG ART:R.P P.
'Pitova ruka'

5.4.4 Rasprava

Kategorija roda za ovu je regiju od izrazite važnosti jer nam omogućuje uvid u konkretan odnos i kontakte oceanijskih i papuanskih jezika. Može se ponovno primijetiti da je područje

¹³⁰ To nije u potpunosti točno jer i nazivi mjestâ dobivaju član *e* za ženski rod (Ross 1988: 183), a rod posjeduju i neke druge opće imenice (Ross 2011d: 387).

¹³¹ V. tablicu 3 u poglavlju 6.2 u (Mosel & Thiesen 2007).

¹³² Siarski razlikuje tri roda: opći rod 1, opći rod 2 i osobni rod (eng. *proper*) glosiran s R.P (ibid.: 413-4).

Bismarckovih otoka mjesto intenzivnih dodira i jezične raznolikosti. Premda većina oceanijskih jezika ne posjeduje rod, marginalni sustavi opisani u jezicima poput kaulongskog, siarskog itd. rezultat su njihovog graničenja i kontakta s papuanskim jezicima Nove Britanije¹³³. Međutim, nije svaki razvoj roda rezultat jezičnog kontakta. Jezik kilivila koji se govori na prilično izoliranom otočju istočno od Papuanskog Vrha razvio je kompleksan sustav roda iz prvotnog sustava imenskih klasifikatora. Corbett (2013) je na WALS-ovoj karti označio kilivilu kao jezik bez roda, no ovdje ne smatramo da se radi o pogrešci autora. Corbett je svjestan da se ovaj jezik navodi kao jezik s klasifikatorima zbog njihovog velikog broja, no formalno se na njih treba gledati kao rod (Fedden & Corbett 2017: 21–2). Ovdje je prisutna situacija u kojoj WALS sâm po sebi ne daje pogrešne informacije jer se kilivila u literaturi obično tako klasificira. Smatramo ipak da je nužno dati precizniji uvid jer nam pokazuje jedan od oblika nastajanja roda. Ono što također treba precizirati je opća slika vezana uz rod za zapadnu otočnu Melaneziju. Corbettova nam karta ne govori mnogo o tome je li za ovu mikroregiju kategorija roda karakteristična ili nije zbog toga što su u uzorak uzeti samo jele (kao jezik bez roda) i lavukaleve (kao jezik s rodom). Oceanijski jezici su generalno dobro prikazani kao jezici bez roda, no svakako nedostaju jezici koji bi pokazali kako neki od njih ipak imaju rod koji su razvili jezičnim kontaktom s papuanskim jezicima. S druge strane, jezični kontakt u vidu roda nepostojan je na Solomonskim Otocima, gdje postoji jasna diskrepancija između 4 IPJ-a koji imaju rod i svih ostalih oceanijskih jezika koji ga nemaju. Bez obzira što je u nekim oceanijskim jezicima rod nastao pod utjecajem susjednih papuanskih jezika, teza o dijakronijskoj stabilnosti i slaboj arealnoj difuziji još uvijek vrijedi zbog toga što je u oceanijskim jezicima funkcionalnost roda minimalna spram kompleksnih sustava taulilskog i jezika mali, ali i ostalih jezika s imenskom i glagolskom sročnosti. Dakle, razvitak roda teče postupno i sporo.

Druga stvar koju treba raspraviti je pitanje o tome što prisutnost roda među IPJ znači za povijest i međusobni odnos tih jezika? Stephen Wurm (1975) je kao jedan od argumenata za srodnost svih IPJ uzimao upravo kategoriju roda. Međutim, takva teza teško da se može dokazati. Naravno, u vrijeme kada je Wurm pisao svoj rad, on nije imao uvid u toliko jezičnih podataka kojima mi u ovom trenutku raspolazemo. Oni nam pokazuju kako su formalne podudarnosti između ovih jezika premale da bi rod služio kao dokaz njihove srodnosti. Nemoguće je usporediti morfološka obilježja roda anemskog i lavukalevea, ali to ne znači da usporedbe nisu moguće na puno plićej jezičnoj i arealnoj razini. Neka morfološka podudaranja postoje za jezike Solomonskih Otoka (Terrill 2002: 85), a važno obilježje koje bi povezivalo anemski i atu je

¹³³ V. npr. (Ross 1988: 261).

podudaranje u rodu 3. lica glagolskih prefikasa za subjekt. Oba jezika imaju *u-* za muški rod i *i-* za ženski rod (Ross 2001: 313). Dakle, rod nam pruža podatke o tome koji bi geografski bliži jezici mogli biti srodni, a koji ne. Ipak, ogroman je vremenski period od barem 35 000 godina razvitka ovih jezika ostavio vrlo malo tragova koji bi nas na to mogli upućivati pa su podatci koje nalazimo za odnos anemskog i jezika ata te jezikâ Solomonskih Otoka od iznimne vrijednosti. Takva podudaranja otvaraju i neka nova, gotovo neriješiva pitanja. Jezici baining i taulilski pokazuju očite formalne i semantičke podudarnosti u složenom sustavu roda. Te podudarnosti su previše slične i kompleksne da bi mogle nastati slučajno, čime se otvara mogućnost njihovej srodnosti. Rossove (ibid.: 309) su analize zamjenica također jedna od indikacija koje bi upućivale na njihovu srodnost. No, takav je zaključak problematičniji nego što se na prvi pogled čini. Prvenstveno zbog činjenice što su govornici taulilskog razmjerno nedavno imigrirali s Nove Irske, čime odnos ovih jezika ostaje prava zagonetka.¹³⁴

Možemo zaključiti da je prisutnost roda među IPJ vrlo značajna naznaka da je rod bio važno obilježje čitave zapadne otočne Melanezije u predoceanijsko doba. Dolaskom oceanijskih govornika mnogi su IPJ isčezli te su nam ostale samo jezične enklave pojedinih papuanskih jezika koji još uvijek posjeduju kategoriju roda. Na pitanje o položaju jezikâ jele i sulka kao jezika bez ikakvih ostataka roda unutar ove Mikroregije je u ovom trenutku nemoguće odgovoriti.

¹³⁴ Za neke teorije o odnosu ovih jezika v. dolje.

6. Zaključak

U poglavlju *Ciljevi rada i metodologija* iznijeli smo nekoliko ciljeva rada te smo postavili vrlo važnu metodološku vodilju o odnosu dijakronijski stabilnih kategorija prema jezičnoj klasifikaciji. Možemo svakako biti zadovoljni i reći da je naša analiza ponudila mnoge vrijedne odgovore, kako o međusobnom odnosu IPJ-a, tako i o jezičnim dodirima s oceanijskim jezicima. Prikupljenim podacima možemo odrediti koje su teze starijih radova izgledne, a koje su pak u mnogo manjoj mjeri vjerojatne i zapravo nemoguće za dokazati. Oni su također korisni za buduća istraživanja ovih jezika, a neki su od podataka vrijedni i za tipološka istraživanja općenito. U narednim ćemo redcima sve navedeno rezimirati zajedno s prikupljenim podacima, a započet ćemo s osnovnim ciljem i pitanjem genetske srodnosti IPJ-a.

Stephen Wurm i drugi lingvisti su sve do kraja 90-ih godina (npr. Lynch 1998) na temelju analize nekolicine obilježja smatrali da su svi IPJ međusobno genetski srodni. Mi smo ovim radom pokazali da to ipak nije moguće zaključiti i da je njegova klasifikacija¹³⁵ IPJ-a potpuno pogrešna jer se srodnost svih jezika nikako ne može dokazati. Jezici se razlikuju u previše dijakronijski stabilnih kategorija, što se najbolje vidi u tablici 7, gdje prikazujemo postotak podudaranja u istraženim kategorijama na jezicima uzorka.

Tablica 7 Postotak podudaranja među IPJ u analiziranim kategorijama morfologije licâ, mjesta obilježavanja u surečenici, adnominalne posvojnosti, posvojnih razreda i gramatičkog roda. Jezici su navedeni prema geografskom smještaju u smjeru kazaljke na satu.

anm.													
100	ata												
60	60	kol.											
60	60	100	mali										
60	60	100	100	taul.									
40	40	80	80	80	slk.								
80	80	60	60	60	40	kuot.							
40	40	60	60	60	40	40	rtk.						
40	40	40	40	40	20	40	20	mtn.					
80	80	40	40	40	40	60	40	40	bil.				
40	40	20	20	20	0	40	40	20	40	touo			
60	60	60	60	60	20	60	60	20	40	60	lvk.		
20	20	20	20	20	0	20	40	40	20	60	40	svs.	
40	40	20	20	20	40	20	40	20	20	20	40	40	jele

¹³⁵ V. prikaz 5 dolje o Wurmovoj klasifikaciji i o našem prijedlogu njihovog grupiranja.

Međutim, to ne znači da se povezivanje jezika ne može vršiti na mnogo plićej razini. Uspjeli smo odrediti kojim putem trebaju ići daljnja grupiranja ovih jezika te koji jezici vjerojatno nisu srodni, a koji moguće jesu. Prikupljeni podatci govore nam da potpuna podudarnost u istraženim kategorijama postoji samo u dvije skupine jezika (v. i *Dodatak* dolje). To su s jedne strane, anemski i jezik ata na zapadu Nove Britanije, a s druge strane, taulilski i mali (odnosno jezici baining) s istočnog dijela istoga otoka¹³⁶. Važno je primijetiti da je upravo ovim dvjema jezičnim skupinama Ross pretpostavio genetsku srodnost na temelju analize osobnih zamjenica. Dakle, jezici se podudaraju u zamjenicama, istraženim dijakronijski stabilnim kategorijama, ali i u nekim morfološkim i funkcionalnim obilježjima tih kategorija. U anemskom i jeziku ata ta su podudaranja vidljiva na glagolskim pokazateljima koji indeksiraju rod, a u taulilskom i jeziku mali to su funkcionalne podudarnosti u neobično složenim sustavima roda, gdje postoje dva podsustava koji su međusobno sročni. Na temelju naše analize smatramo da su Rossove pretpostavke mnogo bliže istini od ostalih zbog čega smo odlučili u prikazu 5 navesti anemski i jezik ata s jedne strane, te taulilski i jezike baining s druge strane, kao jezike kojima pretpostavljamo eventualnu genetsku srodnost (v. dolje). Tome u prilog ide i činjenica da među jezicima koji su dokazano genetski srodni (jezici baining, jezici JB i SB) također postoji ili potpuno podudaranje ili podudaranje od 80%, što znači da se eventualno razlikuju u samo jednoj kategoriji (v. tablicu 8 dolje). Buduća bi se istraživanja stoga trebala fokusirati na definiranju novih i čvršćih poveznica među ovim jezicima kako bi se njihova srodnost sa potpunom sigurnošću mogla utvrditi. Bolja su istraživanja u skorijoj budućnosti ipak nemoguća jer niti anemski niti ata nisu dovoljno dobro opisani, a ugroženošću jezika ata veći napredak u njegovoj klasifikaciji nije zajamčen. Također, srodnost je taulilskog i jezika baining mnogo kontroverznija od srodnosti anemskog i jezika ata. S jedne strane i Ross i naša analiza upućuju

Tablica 8 Postotak podudaranja među genetski srodnim istočnim papuanskim jezicima u analiziranim kategorijama morfologije licâ, mjesta obilježavanja u surećenici, adnominalne posvojnosti, posvojnih razreda i gramatičkog roda.

Jezici			Sjeverni			Južni			
baining			Bougainville			Bougainville			
mali	100/80 ¹³⁷	kaket	konua	80	rotokas	motuna			
						100	buinski		
						80	80	nasioi	
						80	80	100	nagovisi

¹³⁶ I kolski se podudara u potpunosti s taulilskim i jezikom mali, no njega zasad ostavljamo po strani.

¹³⁷ Nismo potpuno sigurni u način izražavanja posvojnosti u kaketskom.

na njihovu genetsku srodnost, no teza o relativno nedavnom doseljavanju Taulilaca s Nove Irske jedan je od čvršćih argumenata koji ozbiljnije narušava takvu pretpostavku. Drugi lingvisti stoga smatraju da bi se poveznice prije trebale tražiti između taulilskog i kuotskog kao jezika Nove Irske. Takva je pretpostavka prema našem mišljenju slabo potkrijepljena i ne obećava mnogo jer Taulilci dolaze s juga Nove Irske, a kuotski se govori na sjeveru, pri čemu glagolska morfologija, mjesto obilježavanja u surečenici i kategorija roda ne pokazuju nikakve sličnosti koje bi takav zaključak činile vjerodostojnijim. Osim toga, nije nužno da migracija narodâ podrazumijeva i jednaku migraciju jezika. Dakle, sukladno našoj analizi i Rossovoj usporedbi zamjenica zastupamo tezu da bi se srodnost ipak trebala tražiti između taulilskog i jezika baining¹³⁸. Postoji više hipoteza o njihovom odnosu. Moguće je da su Taulilci dolaskom na Novu Britaniju posudili zamjenice iz jezika baining i pritom razvili slična obilježja intenzivnim jezičnim dodirima ili su Taulilci došavši na Novu Britaniju odbacili vlastiti jezik, potom preuzeli neku varijantu prajezika baining i naposljetku se taulilski kao sestrinski jezik naglo odvojio i u kratkom vremenskom razdoblju promijenio do neprepoznatljivosti. To nije nemoguće jer su upravo Butamci napustili vlastiti i prihvatili taulilski kao svoj jezik nakon što su se asimilirali s Taulilcima. Ipak, ovakva nam zagonetka govori da je potrebno još mnogo posla u rješavanju postojećih problema o genetskom odnosu ovih jezika.

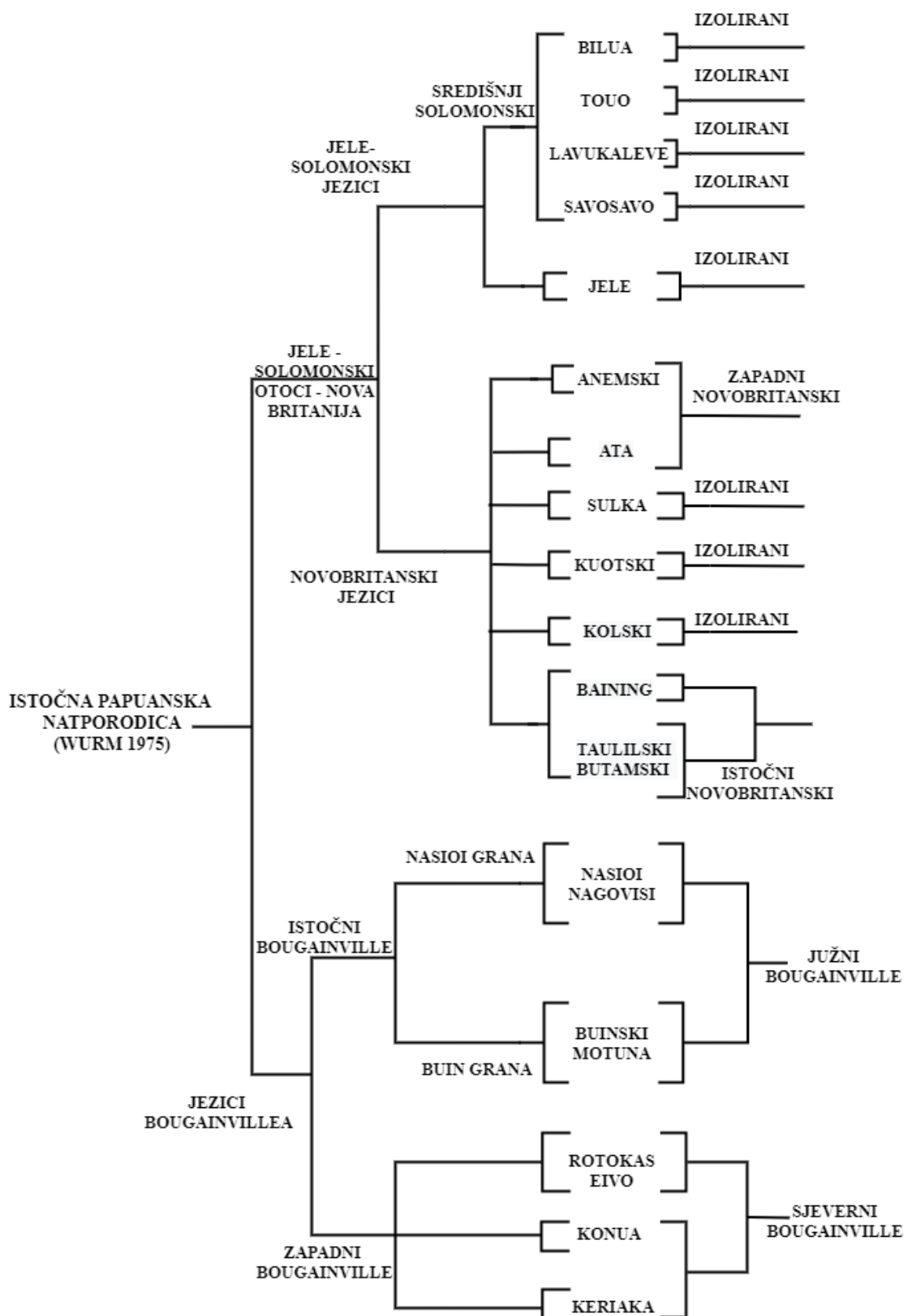
Uloga kolskog ovdje je još nejasnija. Svi parametri također upućuju na srodnost s jezicima baining i taulilskim, a potpuna podudaranja postoje i u morfologiji glagolskih lica, u posvojnosti i velikom broju. Ono što otežava bilo kakvu analizu u tom pogledu je činjenica da o kolskom ne znamo gotovo ništa na što bi se mogla primijeniti ikakva komparativna analiza kao što je moguće između taulilskog i jezika baining. To znači da zaključci o genetskoj povijesti kolskog prema ostalim jezicima istočne Nove Britanije nisu mogući te je taj jezik zasad najbolje smatrati izoliranim jezikom. Međutim, u slučaju konkretnog opisa jezika, kolski svakako treba usporediti prvenstveno s jezicima baining jer im je i geografski najbliži.

Sve što smo dosada rekli o njihovim vjerojatnim genetskim grupacijama je ujedno i sve što nam naša analiza dopušta da zaključimo. Ostali su jezici ili previše udaljeni ili se razlikuju u previše kategorija da bismo im mogli pretpostaviti srodnost. Međutim, važnost ovog rada najbolje se očituje upravo u drugom aspektu promatranja analiziranih kategorija koji smo uveli u poglavlju o ciljevima rada. Da ponovimo: u slučaju da se jezici razlikuju prema nekom dijakronijskim

¹³⁸ Svakako treba imati na umu da je gramatika jezika mali objavljena prije 10, a taulilskog prije 3 godine. U tako kratkom vremenskom razdoblju vrlo je teško dokazati genetsku srodnost pogotovo kada su jezici u tolikoj mjeri različiti. Jedini drugi jezik porodice baining koji je dobro opisan je kaketski, a njegova je gramatika objavljena prije 2 godine.

stabilnom obilježju, onda je to vrlo snažan indikator da oni međusobno nisu srodni. To se najbolje vidi u odnosu jezika sulka prema ostalim jezicima istočne Nove Britanije. Podudaranje tog jezika prema taulilskom i jezicima baining je 80%, dakle, kao i podudaranje nekih oceanijskih jezika i papuanskih jezika Bougainvillea. Ipak, teško da se može tražiti srodnost između jezika sulka i ostalih jezika Nove Britanije. Sulka za razliku od složenih sustava taulilskog i jezika baining nema rod zbog čega smatramo da povezivanje tih jezika nije obećavajuće. Naravno, svakako je moguće da je tijekom povijesti sulka imao rod koji je potom izgubio, no očekivali bismo barem nekakve tragove i ostatke roda kakav imaju ostali jezici regije. Jezik također potječe s Nove Irske, zbog čega neki lingvisti smatraju da srodnost treba prvenstveno tražiti s kuotskim. Međutim naša analiza i tablica 7 pokazuju kako je to još nerealnija pretpostavka jer se ta dva jezika podudaraju samo u domeni posvojnosti, što čini samo 40% istraženih kategorija. Za takvu pretpostavku očekivali bismo barem 80% kao u dokazano genetski srodnim jezicima prikazanim u tablici 8. Iz priloženih rezultata također se vrlo jasno može vidjeti velika razlika između jezika SB i JB. Malo je vjerojatno da su ti jezici genetski srodni jer je jedina kategorija u kojoj se podudaraju rod, a razlikuju se prema izražavanju posvojnosti i prema mjestu obilježavanja u surečenici. Općenito je iz tablice 7 jasno da jezici JB imaju malo toga zajedničko s ostalim IPJ i genetska srodnost sigurno se ne može uspostaviti. Što se tiče jezika Solomonskih Otoka, Ross je i njima na temelju analize zamjenica pretpostavio genetsku srodnost. Ta pretpostavka ipak u našoj analizi nije naišla na veliku podršku. Premda postoje neke paralele među pojedinim jezicima, razlike su prevelike da bi se to uistinu moglo i potvrditi. To se najbolje može vidjeti u načinu izražavanja posvojnosti, gdje svi jezici pripadaju različitim tipovima. Primjetno je također u kojoj su mjeri oceanijski jezici izvršili utjecaj na jezike Solomonskih Otoka. Čini se da je bilua pretrpio najviše oceanijskog utjecaja razvivši oceanijski poredak glagolskih licâ, posvojne razrede i red riječi, dok je s druge strane lavukaleve pretrpio najmanje oceanijskog utjecaja. Ono što povezuje savosavo i touo je obilježavanje isključivo objekta na glagolu, no svakako je problematično što savosavo ima za istraženu regiju potpuno neobičan nominativno-akuzativni padežni sustav s obilježenim nominativnom. Jezik jele se nekoć povezivalo s anemskim i jezikom ata (v. 3.5 gore) te s jezicima Solomonskih Otoka (v. prikaz 5 dolje), međutim tablica 7 pokazuje da nijedna od tih teorija nije plauzibilna. Ne postoji gotovo ništa u jeziku čime bismo ga mogli povezati s ijednim od ostalih IPJ-a. Jezik čak nema niti tragove roda, a podudaranje u svim istraženim kategorijama u odnosu na druge jezike ne prelazi 40%. Moguće je da je jele nekada imao srodnikâ, no oni su iščezli dolaskom oceanijskih govornika. Na sljedećoj stranici u obliku grafičkog prikaza (prikaz 5) donosimo potpuni pregled nekadašnje klasifikacije u usporedbi s našom .

Prikaz 5¹³⁹ Wurmova¹⁴⁰ klasifikacija IPJ-a (lijevo) u usporedbi s našim prijedlogom njihove klasifikacije (desno).

Sada se okrećemo preostaloj problematici. Zanimljivo je usporediti prikupljene podatke iz tablice 7 s podacima za oceanijske jezike zapadne otočne Melanezije (v. tablicu 9 dolje). Načelno postoje dvije skupine oceanijskih jezika, pri čemu je mnogo brojnija prva skupina u kojoj se jezici potpuno ili gotovo u potpunosti podudaraju. Drugu skupinu čine jezici poput kaulongskog i teopskog koji pripadaju različitim oceanijskim granama, ali su neovisno jedni o drugima razvili konstrukcije koje svrstavamo suprotnim tipovima od uobičajenih oceanijskih. Takav razvoj odvio se ili unutarjezičnim procesima gramatikalizacije različitih konstrukcija (npr. razvoj DM posvojnosti) ili kontaktom s IPJ (npr. razvoj imenske sročnosti u rodu). Time se jezici poput kaulongskog i teopskog razlikuju od većine ostalih oceanijskih jezika. Razlika prema IPJ je u tome što za oceanijske jezike znamo da su genetski srodni pa činjenica da će se određen broj jezika razlikovati u analiziranim tipovima i nije iznenađujuća, pogotovo uzmemo li u obzir da se na području zapadne otočne Melanezije govori dvjestotinjak oceanijskih jezika.

Tablica 9 Postotak podudaranja među oceanijskim jezicima u analiziranim kategorijama morfologije licâ, mjesta obilježavanja u surečenici, adnominalne posvojnosti, posvojnih razreda i gramatičkog roda.

lusi						
20	kaulongski					
20	100	teopski				
100	20	20	banoni			
100	20	20	100	kokota		
80	20	20	80	80	cheke holo	
100	20	20	100	100	80	gela
100	20	20	100	100	80	100 sudest

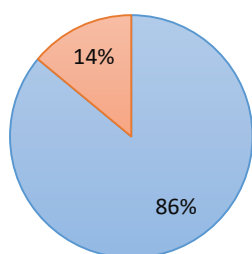
Utjecaj je oceanijskih jezika na jezike Nove Britanije i jezik bilua zorno prikazan u analizi prvog parametra o redu riječi što znači da ni po tom pitanju IPJ nisu uniformni. Ako su IPJ već toliko međusobno različiti, postavlja se pitanje možemo li uopće govoriti o jezičnoj arei? Smatramo ipak da je karakteristično obilježje svih IPJ-a kao i ostalih papuanskih jezika vjerojatno bio APV poredak uz poslijeloge, što je kasnijim dolaskom oceanijskih jezika narušeno, pri čemu je i manji broj oceanijskih jezika preuzeo papuansko pravilo po kojemu glagol redovito stoji na kraju surečenice. Ono što ipak upućuje na postojanje jezične aree je

¹³⁹ Naš prijedlog povezuje anemski i jezik ata u jednu porodicu i jezike baining i taulilski u drugu porodicu, čime se predložena klasifikacija razlikuje od trenutno općeprihvaćene klasifikacije prisutne u *Dodatku* (v. dolje). Od Rossove se pak klasifikacije ovaj prikaz razlikuje prema tome što mi jezike Solomonskih Otoka ne smatramo srodnima.

¹⁴⁰ Wurm (1975) je u svom radu i jezike reefs-santa cruz svrstavao u istočnu papuansku natporodicu, no s obzirom na to da su ti jezici ipak oceanijski, odlučili smo ih izostaviti iz prikaza.

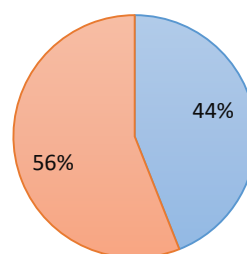
svakako prisustvo roda, tendencija HM posvojnosti, razlikovanje posvojnih razreda itd. Neki objašnjavaju posvojne razrede kao rezultat oceanijskog utjecaja, no mi ne smatramo da to nužno mora biti tako. Postoji mogućnost da je to obilježje postojalo u većini IPJ-a i prije doseljenja oceanijskih govornika, a također nije nemoguće da je praoceanijski razvio posvojne razrede upravo na temelju kontakta s nekim od IPJ-a koji su imali složeni sustav posvojnih razreda poput anemskog. Usporedimo li čestotnost tipova našega uzorka IPJ-a s čestotnošću tipova na globalnoj razini, vidimo da se jezici uzorka u većoj mjeri razlikuju od globalnih tendencija (prikazi 6, 7, 8 i 9). To na koncu potvrđuje da se radi o jezičnoj arei. Podatci za globalnu čestotnost tipova preuzeti su iz WALs-a (Corbett 2013; Nichols & Bickel 2013b).

Prikaz 6 Prisutnost roda u istraženom uzorku istočnih papuanskih jezika

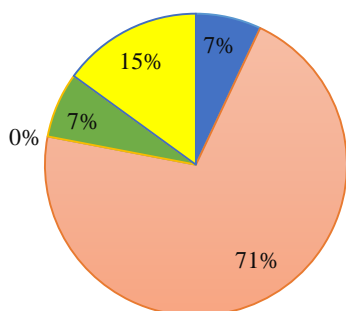
■ Imaju rod ■ Nemaju rod

Prikaz 7 Prisutnost roda u jezicima na svjetskoj razini

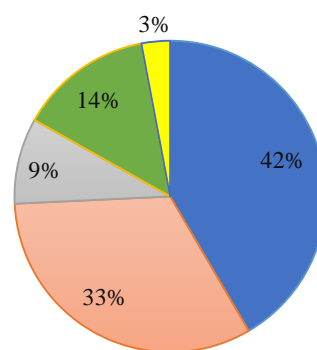
■ Imaju rod ■ Nemaju rod

Prikaz 8 Mjesto obilježavanja unutar posvojnog NP-a u istraženom uzorku IPJ-a

■ DM ■ HM ■ 2-M ■ 0-M ■ ostali tipovi

Prikaz 9 Mjesto obilježavanja unutar posvojnog NP-a na svjetskoj razini

■ DM ■ HM ■ 2-M ■ 0-M ■ ostali tipovi

Pred sâm kraj moramo se dotaknuti i WALs-a. Rezultati analize parametara mjesta obilježavanja u surečenici, posvojnosti i roda pokazali su kako postoji prevelika nepreciznost WALs-ovih karata u svrhu analize ove regije. Osim toga, uspjeli smo ispraviti i neke greške, npr. red riječi u jezicima bilua i mono, poredak glagolskih licâ u jeziku jele, posvojni razredi u fidžijskom itd. Također smo u poglavljima 5.2 i 5.4 uspjeli ukazati na problematičnost

svrstavanja u tipove na čemu se temelji tradicionalna tipologija. A mogli smo vidjeti na primjeru posvojnosti jezika motuna i roda u jeziku kilivila da rješenja nisu uvijek najspretnija i najpreciznija. WALS je vjerojatno najkvalitetniji izvor za jezično neraznovrsne regije i za globalnu razinu jer površinski pokazuje tipove. Kad se zagrebe ispod površine u pojedinim jezično raznovrsnim regijama poput zapadne Melanezije, situacija postaje mnogo složenija, čime WALS-ova baza podataka postaje gotovo pa i beskorisna. Jedino WALS-ovo poglavlje o redu riječi kvalitetno dočarava stanje u jezicima zapadne Melanezije, no razlog tomu je isključivo velik jezični uzorak.

Moramo se još jednom dotaknuti i poglavlja o adnominalnoj posvojnosti jer je ono pokazalo da još uvijek postoje neobični sustavi posvojnosti kao u jeziku savosavo i jezicima JB koji nemaju adekvatno rješenje, odnosno ne odgovaraju u potpunosti nijednom od tradicionalnih jezičnih tipova koje je uspostavila Nichols, a pitanje je može li se njezina tipologija uopće primijeniti na izražavanje posvojnosti spomenutih jezika. Također je prevelika frekvencija netipičnih posvojnih obrazaca na vrlo malom prostoru da bi to bila potpuna slučajnost te bi se takva pojava trebala dalje istražiti na individualnoj i globalnoj razini. Cjelokupnu problematiku ostavljamo za neko drugo istraživanje.

Za kraj možemo reći kako je proučavanje ovih jezika u usporedbi s primjerice indoeuropskim jezicima još uvijek u povojima i da je potrebno još mnogo rada da bi se problem genetskih odnosa i arealnih kontakata ovih jezika kvalitetnije riješio. Zabrinjavajuće je to što većini istraženih jezika prijeti izumiranje i postoji mogućnost da će neki neriješeni problemi zauvijek ostati zagonetkama. Ipak, da ne završimo rad u negativnom tonu, svakako je obećavajuće što se posljednjih godina pojavio povećani broj gramatikâ i opisâ. Stižu i neki novi radovi poput gramatike jezika touo, što nam svakako daje razloga za optimizam jer na koncu, bez novih inputa i terenskih podataka, teško da se može napraviti kakav značajniji korak naprijed.

Dodatak

RR = red riječi,

ADP = adpozicije

PP = prijedlozi

PO = poslijelozi

MO = mjesto obilježavanja objekta prijelaznog glagola u surečenici

AP = adnominalna posvojnost, odnosno mjesto obilježavanja unutar posvojnog NP-a

(IN)AL = razlikovanje (ne)otuđive posvojnosti

D = 'ostali' tipovi

Tablica 10 Sažetak rezultata svih analiziranih kategorija istraženih jezika

JEZIK	ISO-KÔD	LOKACIJA	PORODICA	RR / ADP	MO	AP / (IN)AL	ROD	IZVOR	DODATNE BILJEŠKE
anemski	anz	Nova Britanija	Izolirani	AVP / PP	HM	HM / DA (?)	DA	Thurston 1982; 1987	A-V-P poredak gl. licâ. Ima 18 posvojnih razreda i 2 roda s im. i gl. sročnosti
ata	ata	Nova Britanija	Izolirani	AVP / PP	HM	HM / DA	DA	Stebbins et. al. 2018: 789-93	A-V=P poredak gl. licâ. Ima barem 4 posvojna razreda i 2 roda s gl. sročnosti.
bilua	blb	Otok Vella Lavella	Izolirani	AVP / PO	HM	D / DA	DA	Obata 2003	A=V=P poredak gl. licâ. Ima 2 posvojna razreda i 2 roda s gl. i im. sročnosti.
jele (eng. Yelî Dnye)	yle	Otok Rossel	Izolirani	APV / PO	2-M	HM // NE	NE	Henderson 1995	A V P poredak gl. licâ. Nema posvojne razrede niti rod.
kolski	kol	Nova Britanija	Izolirani	AVP / PP	0-M	HM / DA	DA	Reesink 2005; Stebbins et. al 2018: 793-6	A-V poredak gl. licâ. Ima 2 posvojna razreda i 9 rodova s gl. i im. sročnosti.
kuotski	kto	Nova Irska	Izolirani	VAP / PP	HM	HM / DA	DA	Chung i Chung 1996; Lindström 2002	V-A-P poredak gl. licâ. Ima 2 posvojna razreda i 2 roda s gl. i im. sročnosti.
lavukaleve	lvk	Otočje Russell	Izolirani	APV / PO	HM	HM / NE	DA	Terrill 1999; 2003	P-A-V poredak gl. licâ. Nema posvojne razrede, ali ima 3 roda s gl. i im. sročnosti
mali	gcc	Nova Britanija	Baining	AVP / PP	0-M	HM / DA	DA	Stebbins 2011	A V poredak gl. licâ. Ima dva posvojna razreda i 9 rodova podijeljena u dva paralelna sustava vidljiva putem gl. i im. sročnosti.

motuna	siw	Bougainville	Južni Bougainville	APV / PO PAV / PO	2-M	DM / DA	DA	Onishi 1994	V-P-A poredak gl. licâ. Ima 2 posvojna razreda i 6 rodova s gl. i im. sročnosti. Nasioi i nagovisi razlikuju se od buinskog i motune prema tipu posvojnosti.
rotokas	roo	Bougainville	Sjeverni Bougainville	APV / PO	0-M	HM / NE	DA	Robinson 2011	V-A poredak gl. licâ. Ne razlikuje posvojne razrede, ali ima 3 roda s gl. i im. sročnosti. Konua razlikuje 2 posvojna razreda, a o ostalim jezicima nemamo podataka.
savosavo	svs	Otok Savo	Izolirani	APV / PO	2-M	D / NE	DA	Wegener 2008	V-P poredak gl. licâ. Nema posvojne razrede, ali ima 2 roda s gl. i im. sročnosti.
sulka	sua	Nova Britanija	Izolirani	AVP / PP	0-M	HM / DA	NE	Reesink 2005; Tharp 1996	A=V poredak gl. licâ. Ima 2 posvojna razreda, ali nema rod..
tauilski	tuh	Nova Britanija	Taulil-butam	AVP / PP	0-M	HM / DA	DA	Meng 2018	A-V poredak gl. licâ. Ima 2 posvojna razreda i 3 roda (11?). Postoji samo gl. sročnost.,
touo	tqu	Otok Rendova	Izolirani	APV / PO	HM	0-M / NE	DA	Stebbins et. al. 2018: 868-72	V-P poredak gl. licâ. Nema posvojne razrede, ali ima 4 roda s gl. i im. sročnosti.

Literatura

- Anderson, Mike & Malcolm Ross. 2011. Sudest. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 322–346. London; New York: Routledge.
- Beimers, Gerry David. 2009. *Pijin: A Grammar of Solomon Islands Pidgin*. University of New England PhD.
- Berg, René van den & Brent Wiebe. 2019. *Bola Grammar Sketch* (Data Papers on Papua New Guinea Languages). Vol. 63. Ukarumpa, Papua New Guinea: SIL-PNG Academic Publications.
- Bickel, Balthasar & Johanna Nichols. 2007. Inflectional morphology. In Timothy Shopen (ed.), *Language Typology and Syntactic Description*, vol. 3, 169–240. 2nd edn. Cambridge University Press.
- Boswell, Fredrick Alvin. 2018. *A grammar of Cheke Holo*. Utrecht: LOT.
- Campbell, Lyle, Nala Huiying Lee, Eve Okura, Sean Simpson & Kaori Ueki. 2017. *The Catalogue of Endangered Languages (ElCat)*. Baza podataka dostupna na <http://endangeredlanguages.com/userquery/download/> (pristupljeno 27.3. 2021).
- Chowning, Ann. 1973. Milke's "New Guinea Cluster": The Evidence from Northwest New Britain. *Oceanic Linguistics* 12(1/2). 189–243.
- Chowning, Ann. 1996. Relations among languages of West New Britain: an assessment of recent theories and evidence. In Malcolm Ross (ed.), *Studies in languages of New Britain and New Ireland: Austronesian Languages Of The North New Guinea Cluster In Northwestern New Britain* (Pacific Linguistics. Series C 135). Canberra, ACT, Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Chung, Chul-Hwa & Kyung-Ja Chung. 1996. Kuot grammar essentials | Languages of Papua New Guinea. In John M. Clifton (ed.), *Two non-Austronesian grammars from the islands* (Data Papers on Papua New Guinea Languages), 1–75. Papua New Guinea: Summer Institute of Linguistics.
- Codrington, Robert. 1885. *The Melanesian Languages*. Oxford: Clarendon Press.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. 1st edn. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2013. Number of Genders. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Corston-Oliver, Simon. 2011. Roviana. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 467–497. London; New York: Routledge.
- Crowley, Terry. 2011. Gela. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 525–537. London; New York: Routledge.

- Davis, Karen. 2003. *A grammar of the Hoava language, Western Solomons* (Pacific Linguistics 535). Canberra: Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- D’Jernes, Lucille S. 2011. Arop-lokep. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 249–269. London; New York: Routledge.
- Donohue, Mark & Antoinette Schapper. 2008. Whence the Austronesian Indirect Possession Construction? *Oceanic Linguistics*. University of Hawai’i Press 47(2). 316–327.
- Dryer, Matthew S. 2007. Noun phrase structure. In Timothy Shopen (ed.), *Language Typology and Syntactic Description. Volume II: Complex Constructions.*, vol. 2. 2nd edn. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.
- Dryer, Matthew S. 2013a. Order of Subject, Object and Verb. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Dryer, Matthew S. 2013b. Relationship between the Order of Object and Verb and the Order of Adposition and Noun Phrase. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Dunn, Michael. 2005. Vernacular Literacy in the Touo Language of the Solomon Islands. *Current Issues in Language Planning* 6. 239–250.
- Dunn, Michael, Ger Reesink & Angela Terrill. 2002. The East Papuan Languages: A Preliminary Typological Appraisal. *Oceanic Linguistics*. University of Hawai’i Press 41(1). 28–62.
- Evans, Bethwyn & Bill Palmer. 2011. Contact-Induced Change in Southern Bougainville. *University of Hawai’i Press (Oceanic Linguistics)* Vol. 50. 483–523.
- Fagan, Joel L. 1986. *A Grammatical Analysis of Mono-Alu (Bougainville Straits, Solomon Islands)* (Pacific Linguistics, Series B). Vol. 96. Canberra: Australian National University.
- Fedden, Sebastian & Greville G. Corbett. 2017. Gender and classifiers in concurrent systems: Refining the typology of nominal classification. *Glossa: a journal of general linguistics* 2(1). 34.
- Foley, William A. 1986. *The Papuan languages of New Guinea* (Cambridge Language Surveys). Cambridge [Cambridgeshire] ; New York: Cambridge University Press.
- Foley, William A. 2000. The Languages of New Guinea. *Annual Review of Anthropology*. Annual Reviews 29. 357–404.
- Frostad, Benedicte Haraldstad. 2013. *A grammar of Ughеле: an Oceanic language of Solomon Islands*. Radboud University Nijmegen PhD.
- Goulden, Rick. 1996. The Maleu And Bariai Languages Of West New Britain. In Malcolm Ross (ed.), *Studies in languages of New Britain and New Ireland: Austronesian Languages Of The North New Guinea Cluster In Northwestern New Britain* (Pacific Linguistics. Series C 135). Canberra,

- ACT, Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Hammarström, Harald. 2018. *Language isolates* (Routledge Language Family Series). (Ed.) Lyle Campbell. First edition. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Haspelmath, Martin. 2019. Indexing and flagging, and head and dependent marking. *Te Reo*. 62(1 (Special Issue): Issue in Honour of Frantisek Lichtenberk). 93–115.
- Haywood, Graham. 1996. A Maleu grammar outline and text. In Malcolm Ross (ed.), *Studies in languages of New Britain and New Ireland: Austronesian Languages Of The North New Guinea Cluster In Northwestern New Britain* (Pacific Linguistics. Series C 135). Canberra, ACT, Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Henderson, James E. 1995. *Phonology and grammar of Yele, Papua New Guinea* (Pacific Linguistics B 112). Canberra: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- Hill, Deborah. 2011. Longgu. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 538–561. London; New York: Routledge.
- Johnston, Raymond L. 1980. *Nakanai of New Britain: The grammar of an oceanic language* (Pacific Linguistics B). Papua New Guinea: Australian National University.
- Johnston, Raymond L. 1982. Proto-Kimbe and the New Guinea Oceanic hypothesis. In Amran Halim, Lois Carrington & S. A. Wurm (eds.), *Papers from the Third International Conference on Austronesian Linguistics* (Pacific Linguistics. Series C no. 74-<75-77 >), 59–95. Canberra, A.C.T., Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Keesing, Roger M. 1985. *Kwaio grammar* (Pacific Linguistics no. 88). Canberra, A.C.T., Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Laufer, P. Carl. 1950. *Die Taulil und ihre Sprache auf Neubritannien*. *Anthropos Institut* 45(4/6). 627–640.
- Laycock, Donald C. 2003. *A dictionary of Buin, a language of Bougainville* (Pacific Linguistics 537). Canberra: Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- Levinson, Stephen C. 2006a. The language of space in Yéli Dnye. In Stephen C. Levinson & David P. Wilkins (eds.), *Grammars of Space*, 157–205. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levinson, Stephen C. 2006b. Parts of the body in Yéli Dnye, the Papuan language of Rossel Island. *Language Sciences* 28(2–3). 221–240.
- Lichtenberk, Frantisek. 1985. Possessive Constructions in Oceanic Languages and Proto-Oceanic. In Andrew Pawley & Lois Carrington (eds.), *Austronesian Linguistics at the 15th Pacific Science*

- Congress* (Pacific Linguistics. Series C, No. 88). Department of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Lichtenberk, Frantisek. 2009. Attributive possessive constructions in Oceanic. In William McGregor (ed.), *The expression of possession* (The Expression of Cognitive Categories 2), 249–292. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter.
- Lindström, Eva. 2002. *Topics in the grammar of Kuot, a non-Austronesian language of New Ireland, Papua New Guinea*. Stockholm: Department of Linguistics, Stockholm University PhD.
- Lindström, Eva, Angela Terrill, Ger Reesink & Michael Dunn. 2007. The Languages of Island Melanesia. In Jonathan Scott Friedlaender (ed.), *Genes, language, and culture history in the Southwest Pacific* (Human Evolution Series), 118–140. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Lithgow, David. 1976. Austronesian languages: Milne Bay and adjacent islands (Milne Bay Province). In *Austronesian languages: New Guinea area languages and language study, vol. 2*, Stephen A. Wurm (ed.) (Pacific Linguistics C), 441–523. Australian National University.
- Lovegren, Jesse, Alice Mitchell & Natsuko Nakagawa. 2015. *The Wala language of Malaita, Solomon Islands*.
- Lynch, John. 1973. Verbal Aspects of Possession in Melanesian Languages. *Oceanic Linguistics*. University of Hawai'i Press 12(1/2). 69–102.
- Lynch, John. 1982. Towards a theory of the origin of the Oceanic possessive constructions. In Amran Halim, Lois Carrington & S. A. Wurm (eds.), *Papers from the Third International Conference on Austronesian Linguistics* (Pacific Linguistics. Series C no. 74-<75-77 >), 243–268. Canberra, A.C.T., Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Lynch, John. 1996. Proto Oceanic possessive-marking. In John Lynch & Fa'afo Pat (eds.), *Oceanic studies: proceedings of the first International Conference on Oceanic Linguistics* (Pacific Linguistics. Series C 133). Canberra, Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- Lynch, John. 1998. *Pacific Languages: An Introduction*. University of Hawai'i Press.
- Lynch, John, Terry Crowley & Malcolm Ross. 2011. *The Oceanic languages*. London; New York: Routledge.
- Lynch, John & Rex Horoi. 2011. Arosi. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 562–572. London; New York: Routledge.
- Lynch, John & Malcolm Ross. 2011. Banoni. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 440–455. London; New York: Routledge.
- MacDonald, Daryl Eveline. 2010. *A grammar sketch of kwaraqae*. Hamilton: The University of Waikato MA.
- Madden, Fred. 2000. Logical relations in Mengen. *Summer Institute of Linguistics, Papua New Guinea*.

- Matasović, Ranko. 2001. *Uvod u poredbenu lingvistiku* (Biblioteka Theoria. Novi Niz). Zagreb: Matica hrvatska.
- Matasović, Ranko. 2002. Neotuđiva i otuđiva posvojnost u hrvatskome jeziku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje 28(1). 151–160.
- Matasović, Ranko. 2018. *An areal typology of agreement systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McGuckin, Catherine. 2011. Gapapaiwa. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 297–321. London; New York: Routledge.
- Mellow, Greg. 2014. *A dictionary of Owa: a language of the Solomon Islands* (Pacific Linguistics v. 639). Boston: De Gruyter Mouton.
- Meng, Chenxi. 2018. *A Grammar of Tutil*. Victoria, Australia: La Trobe University PhD.
- Milner, G. B. 1972. *Fijian Grammar*. Suva: Government Press.
- Mosel, Ulrike & Yvonne Thiesen. 2007. The Teop sketch grammar. University of Kiel.
- Nettle, Daniel & Suzanne Romaine. 2000. *Vanishing voices: the extinction of the world's languages*. New York: Oxford University Press.
- Nichols, Johanna. 1986. Head-Marking and Dependent-Marking Grammar. *Language*. Linguistic Society of America 62(1). 56–119.
- Nichols, Johanna. 1992. *Linguistic diversity in space and time*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nichols, Johanna & Balthasar Bickel. 2013a. Locus of Marking in the Clause. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Nichols, Johanna & Balthasar Bickel. 2013b. Locus of Marking in Possessive Noun Phrases. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Nichols, Johanna & Balthasar Bickel. 2013c. Possessive Classification. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Obata, Kazuko. 2003. *A grammar of Bilua: a Papuan language of the Solomon Islands* (Pacific Linguistics 540). Canberra: Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- Olesen, Aslak Vaag. 2011. A History of Possessive Classifiers in Oceanic Languages (MA Thesis). Neobjavljeno.
- Onishi, Masayuki. 1994. *A Grammar of Motuna (Bougainville, Papua New Guinea)*. The Australian National University PhD.
- Palmer, Bill. 2011. Kokota. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 498–524. London; New York: Routledge.

- Palmer, Bill. 2018. Language families of the New Guinea Area. In Bill Palmer (ed.), *The Languages and Linguistics of the New Guinea Area* (The World of Linguistics), vol. 4. Berlin ; Boston: De Gruyter Mouton.
- Palmer, Bill & Dunstan Brown. 2007. Heads in Oceanic Indirect Possession. *Oceanic Linguistics*. University of Hawai'i Press 46(1). 199–209.
- Pawley, Andrew. 1973. Some Problems in Proto-Oceanic Grammar. *Oceanic Linguistics* 12(1/2). 103.
- Pawley, Andrew & Timoci Sayaba. 1990. Possessive-marking in Wayan, a western Fijian language: noun class or relational system. In *Pacific Island languages: essays in honour of G. B. Milner*, 147–171. London: School of Oriental and African Studies, University of London.
- Pearson, Greg & René van den Berg. 2008. *Lote grammar sketch* (Data Papers on Papua New Guinea Languages v. 54). Ukarumpa, Papua New Guinea: SIL-PNG Academic Publications.
- Reesink, Ger P. 2005. Sulka of East New Britain: A Mixture of Oceanic and Papuan Traits. *Oceanic Linguistics* 44(1). 145–193.
- Robinson, Stuart Payton. 2011. *Split intransitivity in Rotokas, a Papuan language of Bougainville*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Ross, Malcolm. 1988. *Proto Oceanic and the Austronesian languages of Western Melanesia* (Pacific Linguistics no. 98). Canberra, A.C.T., Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, the Australian National University.
- Ross, Malcolm. 1996. On the Genetic Affiliations of the Oceanic Languages of Irian Jaya. *Oceanic Linguistics*. University of Hawai'i Press 35(2). 258–271.
- Ross, Malcolm. 2001. Is there an East Papuan phylum? Evidence from pronouns. In Andrew Pawley & Tom Dutton (eds.), *The boy from Bundaberg: studies in Melanesian linguistics in honour of Tom Dutton* (Pacific Linguistics 514), 301–321. 1st. publ. Canberra: Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies.
- Ross, Malcolm. 2005. Pronouns as a preliminary diagnostic for grouping Papuan languages. In Andrew Pawley (ed.), *Papuan pasts: cultural, linguistic and biological histories of Papuan-speaking peoples*, 15–67. Canberra: Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University.
- Ross, Malcolm. 2011a. Kairiru. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 204–215. London; New York: Routledge.
- Ross, Malcolm. 2011b. Takia. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 216–248. London; New York: Routledge.
- Ross, Malcolm. 2011c. Bali-vitu. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 362–386. London; New York: Routledge.
- Ross, Malcolm. 2011d. Kaulong. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 387–409. London; New York: Routledge.

- Ross, Malcolm. 2011e. Siar. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 410–425. London; New York: Routledge.
- Ross, Malcolm. 2011f. Taiof. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 426–439. London; New York: Routledge.
- Ross, Malcolm. 2011g. Sisiqa. In John Lynch, Terry Crowley & Malcolm Ross (eds.), *The Oceanic languages*, 456–466. London; New York: Routledge.
- Ross, Malcolm. 2017. Languages of the New Guinea Region. In Raymond Hickey (ed.), *The Cambridge Handbook of Areal Linguistics*, 758–820. Cambridge: Cambridge University Press.
- Senft, Gunter. 1986. *Kilivila: the language of the Trobriand islanders* (Mouton Grammar Library 3). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Siewierska, Anna. 1999. From anaphoric pronoun to grammatical agreement marker: Why objects don't make it. *Folia Linguistica* 33(1–2).
- Siewierska, Anna. 2013a. Verbal Person Marking. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Siewierska, Anna. 2013b. Order of Person Markers on the Verb. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
- Smith, Ellen Louise. 2015. *A Grammar of Papapana, with an investigation into Language Contact and Endangerment*. The University of Newcastle, Australia PhD.
- Stebbins, Tonya, Bethwin Evans & Angela Terrill. 2018. The Papuan languages of Island Melanesia. In Bill Palmer (ed.), *The Languages and Linguistics of the New Guinea Area* (The World of Linguistics), vol. 4. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Stebbins, Tonya N. 2011. *Mali (Baining) grammar: a language of the East New Britain Province, Papua New Guinea* (Pacific Linguistics 623). Canberra: Pacific Linguistics, College of Asia and the Pacific, The Australian National University.
- Summerhayes, Glenn R. 2007. Island Melanesian Pasts: A View from Archeology. In Jonathan Scott Friedlaender (ed.), *Genes, language, and culture history in the Southwest Pacific* (Human Evolution Series), 10–35. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Terrill, Angela. *uskoro. A grammar of Touo*.
- Terrill, Angela. 1999. *A grammar of Lavukaleve : a Papuan language of the Solomon Islands*. Australian National University PhD.
- Terrill, Angela. 2002. Systems of Nominal Classification in East Papuan Languages. *Oceanic Linguistics*. University of Hawai'i Press 41(1). 63–88.
- Terrill, Angela. 2003. *A grammar of Lavukaleve* (Mouton Grammar Library 30). Berlin: Mouton de Gruyter.

- Terrill, Angela. 2011. Languages in Contact: An Exploration of Stability and Change in the Solomon Islands. *Oceanic Linguistics*. University of Hawai'i Press 50(2). 312–337.
- Tharp, Douglas. 1996. Sulka grammar essentials. In John M. Clifton (ed.), *Two Non-Austronesian Grammars from the Islands* (Data Papers on Papua New Guinea Languages), 77–179. Papua New Guinea: Summer Institute of Linguistics.
- Thurston, William R. 1982. A Comparative Study in Anem and Lusi. *Canberra: Australian National University* (Pacific Linguistics, Series B) 83.
- Thurston, William R. 1987. *Processes of change in the languages of north-western New Britain*. Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, The Australian National University.
- Thurston, William R. 1996a. Amara: An Austronesian Language of Northwestern New Britain. In Malcolm Ross (ed.), *Studies in languages of New Britain and New Ireland: Austronesian Languages Of The North New Guinea Cluster In Northwestern New Britain* (Pacific Linguistics. Series C 135). Canberra, ACT, Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Thurston, William R. 1996b. The Bibling Languages of Northwestern New Britain. In Malcolm Ross (ed.), *Studies in languages of New Britain and New Ireland: Austronesian Languages Of The North New Guinea Cluster In Northwestern New Britain* (Pacific Linguistics. Series C 135). Canberra, ACT, Australia: Dept. of Linguistics, Research School of Pacific Studies, Australian National University.
- Todd, Evelyn. 1978. A Sketch of Nissan (Nehan) Grammar. PDF. (Ed.) Stephen Wurm & Lois Carrington. *Proceedings of the 2nd International Conference on Austronesian Linguistics: Fascicle 2, Canberra: Research School of Pacific and Asian Studies, Australian National University*. Pacific Linguistics 1181-1239
- Unger, Paul. 2008. *Aspects of Lengo grammar*. Trinity Western University MA.
- Van Cott, Sara & Juliann Bullock. 2015. A Sociolinguistic Survey of the Avau Language Area: West New Britain Province. *SIL International* (Journal of Language Survey Reports).
- Voica, Radu. 2017. *A fieldwork-based approach to Blanga (Blablanga), an Austronesian language of the Solomon Islands, with reference to predicate-argument relations*. London: SOAS, University of London PhD.
- Volker, Craig Alan. 1994. *Nalik grammar (New Ireland, Papua New Guinea)*. University of Hawaii PhD.
- Wegener, Claudia Ursula. 2008. *A Grammar of Savosavo: A Papuan Language of the Solomon Islands* (MPI Series in Psycholinguistics, 51.). Wageningen: Ponsen & Looijen.
- Whaley, Lindsay J. 1997. *Introduction to typology: the unity and diversity of language*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Wurm, Stephen Adolphe. 1975. *New Guinea Area Languages and Language Study: Papuan languages and the New Guinea linguistic scene*. Vol. 1. Canberra: Pacific Linguistics.

Yanagida, Tatsuya. 2004. Socio-historic overview of the Ata language; an endangered Papuan language in New Britain, Papua New Guinea. (Ed.) Norio Shibata & Toru Shionoya. *Languages of the South Pacific Rim, Osaka: ELPR* 3. 61–94.

Arealna tipologija istočnih papuanskih jezika

Autor: Josip Perković

Predmet ovoga rada jest arealno-tipološka analiza istočnih papuanskih jezika koji se govore na melanezijskim otocima istočno od Nove Gvineje, što je vjerojatno lingvistički najneistraženije područje na svijetu. Analiza se vrši na pomno odabranom uzorku od 14 većinom ugroženih jezika za koje se tijekom povijesti pretpostavljala međusobna genetska srodnost. Glavni je cilj odrediti u kolikoj mjeri se unutar domenâ postavljenih parametara reda riječi, mjesta obilježavanja u surečenici, adnominalne posvojnosti i gramatičkog roda može govoriti o razvoju jezičnih obilježja nastalih na temelju jezičnog kontakta, a s druge strane, koja bi obilježja bila rezultat eventualne genetske srodnosti, što se tradicionalnim komparativnim metodama ne može dokazati. Jezici se uzorka temeljito uspoređuju sa susjednim oceanijskim jezicima, čime se daje uvid u aspekte jezičnog posuđivanja unutar postavljenih parametara između oceanijskih i papuanskih jezika. Prikupljeni podatci uspoređuju se i s velikom tipološkom bazom podataka zvanom *World Atlas of Language Structures* (WALS) s ciljem da se pokaže kako navedena baza podataka nije adekvatna za provođenje lingvističkih istraživanja na jezično vrlo raznovrsnim regijama poput otočne Melanezije. Rezultati analize potvrđuju da su prijašnja mišljenja o genetskoj srodnosti istraženih jezika promašena te su pritom dani vlastiti novi prijedlozi klasifikacije određenih jezika uzorka. Ovaj je rad prilog proučavanju ugroženih i nedovoljno istraženih istočnih papuanskih jezika, a u pojedinim je aspektima prilog i oceanistici. Neki su dobiveni rezultati unutar domene adnominalne posvojnosti prilog lingvističkoj tipologiji općenito.

Ključne riječi:

papuanski jezici, lingvistička tipologija, arealna lingvistika, oceanijski jezici, red riječi, mjesto obilježavanja, adnominalna posvojnost, rod

Abstract

Areal typology of East Papuan languages

Author: Josip Perković

The subject of this paper is an areal-typological analysis of the East Papuan languages spoken on the Melanesian islands east of New Guinea, which is probably the linguistically most unexplored area in the world. The analysis is performed on a carefully selected sample of 14 mostly endangered languages for which mutual genetic relatedness has been assumed throughout history. The main goal is to determine the extent to which within the domains of the set parameters of word order, locus of marking, adnominal possession and grammatical gender one can speak about the development of traits based on linguistic contact, and on the other hand, which traits would be the result of possible genetic relatedness which cannot be proven by traditional comparative methods. The sample languages are thoroughly compared with neighboring oceanic languages, giving insight into aspects of language borrowing within the set parameters between Oceanic and Papuan languages. The collected data are also compared with a large typological database called *World Atlas of Language Structures* (WALS) in order to show that this database is not adequate for conducting linguistic research in linguistically very diverse regions such as Island Melanesia. The results of the analysis confirm that previous opinions on the genetic relatedness of the studied languages were futile and new proposals are given for the classification of certain languages of the sample. This paper is a contribution to the study of endangered and insufficiently researched East Papuan languages, and in some aspects it is also a contribution to oceanic studies. Some results obtained within the domain of adnominal possession are a contribution to linguistic typology in general.

Key words:

papuan languages, linguistic typology, areal linguistics, oceanic languages, word order, locus of marking, adnominal possession, gender